

**BAPTISTAE
MANTVANI CARMELI-
TÆ THEOLOGI ADO-
lescentia seu Bucolica, breuibus Iodoci
Badij commentarijs illustrata.**

**His accesserunt IOAN. MYRMELII in singu-
las Eclogas argumentum, cum annotati-
unculis eiusdem in loca aliquot
obscuriora.**

*Accessit & Index non ille vetus, & indigestus, sed nouus
omnino, ac locupletior, auctoris opera Barth. Laurentij.*

**LONDINI,
Ex typographia Societatis Stationa-
riorum. 1627.**

Cum privilegio.

22. j. 93

fratri charissimo ~~MA:~~
~~AD Ruffum ALMA~~
~~MAHUM hunc libellu~~

BAPTISTA MANTVANVS

CARMELITA, PARADI

CÆRSARIO, S.P.D.

Vdi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipse non solueret: Ego quinquagenarius, & iam consensescens, adolescentiam meam reperi, & habeo adolescentiam simul, & senectam. Sed ne longa ambage te teneam, nondum hunc dissoluo. Anno præterito, quum Florentia rediens, Bononiam peruenissem, intellexi apud quendam literatum virum esse quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dum in gymnasio Paduano philosophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate adolescentiam vocaueram. Carmen est Bucolicum, in octo Eclogas diuisum, quod iam diu tanquam abortiuum putabam abortiuum. Vbi id rescui, Saturnina fame repente sum percitus, & cogitaui quonam pacto possem proli meæ inferre perniciem. Iuuantibus ergo amicis, libellum mihi vendicaui, vt perderem, quem suspicabar erratis non posse non scaterre. At vbi intellexi, & alia quædam exemplaria superesse, visum est præstare hoc, quod vendicatum emendare, emendatumque edere, vt eius editione, cætera quæ continent multa nimis iuuenilia, deleantur. Hoc igitur sic castigatum duabus alijs Eclogis, quas in religione lusi, in calce subiunctis, tibi, ô Pari, iuuenis antiquæ nobilitatis, & studiorum, ac omnium bonarum artium amantissimo, nostræque urbis decus egregium, libentissimè dono, vt quando tetricis illis philosophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus assiduè vacas, fatigatus fueris, habeas iucundulam hanc lectiunculam, quæ, tanquam ludo quodam blandulo, sed liberali, lassum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penes quos immatura illa sunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, vt si quid vnquam fuit eis dulce meum, confestim exurant, nec vlllo pacto superesse permittant. Accipe ergo Pari suauissime, libellum & auctorem, & ambobus, tanquam rebus, tuis, tuo deinceps vtaris arbitrio. Vale. Calendis Septemb. Anno MCCCXC VII I.

ANNOTATIVNCVLÆ ALI-

quot in subsequenter librum, ex epistola

quodam Ioannis Murmelij, ad Paulum

Ruremundensem.

Sed ut (inquit) ex ordine à te quaesitis respondeam, haec accipe: In tertia Ecloga, quod Thracius Hebrus Orphea fluisse dicitur rectè ais, id tibi ex quarto Georgicon Virgilij non constare, quum ibi non Orphea, sed eius uxorem Euridicen Hebrus fleuisse dicatur: adducendum itaque fuit testimonium Ouidij, in secundo Metamorphoseos ita scribentis:

*Te maestæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Ter rigidi silices, tua carmina saepe secutæ
Fleuerunt sylva, positis te frondibus arbos
Tonsa comas luxit, lacryma quoque flumina dicunt
Increnisse suis.*

Hic enim per flumina, Thraciae fluuij, & cum primis Hebrus, quod sequentia indicant, significatur.

Venio ad patinam Aesopi, cuius mentio fit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis historiae, capite decimoquinto, his verbis: *Maximè tamen insignis est in hac memoria, Clodij Aesopi tragici histronis patina, sexcentis sextertijs taxata, in quo posuit aues cuncti aliquo, aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coemptas, nulla alia indutus suauitate, nisi ut in ijs imitationem hominis manderet, ne questus quidem suos reueritus, illos opimos & voce meritos, dignus prorsus filio, à quo diximus deuoratas margaritas. Non fit tamen (ut verum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis, nisi quod minus est, summas rerum naturae opes, quam hominum linguas cœnasse. Haec Plinius. Tertio loco quaesitum est, super illud sextae Eclogae. Nec nemus Aegoriae sonipet, nec vir bonus urbem. Cur Aegoriae nemus, quod ab Aricia non procul abest, equi defugiant. Huius rei causam apud Graecos Callimachus (teste Seruio) tradidit, apud nostros verò Ouidius in 3. Fastorum inquit:*

*Vallis Aricina sylua praecinctus opaca,
Est locus antiqua religione sacer.*

FAVSTVS, ECLOGA II.

*Hic latet Hypolytus loris distractus equorum,
Vnde nemus nullis illud aditur equis.*

*Si ante Ovidium, Maro in septimo Aeneidos
Vnde etiam templo Triviae, lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quod littore currum
Et luvenem monstriis pauidi effudere marinis.*

Præterea cognoscere cupis quem accipiendū censeam per Nursinum senem in octava ecloga, cuius fato iuga inchyta dicuntur. Senex hic, diuus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia, vel ciuitate Piceni, vel prouinciæ ortus, monasterium condidit primū in monte aliquo regionis illius, deinde cum religionis fratribus in Cassenium montem migravit, ibique Apollinis phano in diui Ioannis Baptiste sacellum commutato, virtutibus, miraculisque claruit, & tandem vita defunctus, ibique in sacello prædicto sepultus, iuga illa montana, immortalī nominis sui memoria illustrauit. Postremò rogas, quonam modo defendatur Latinitas orationis illius in Ecloga nona: Hec armenta quibus caput à tellure leuatur altius, & cui sunt longa internodia crurum. Miraris enim antecedenti pluralis numeri, subiectum alterum pluralis numeri, alterum singularis vel latinum. Scito igitur figuratam esse poetæ locutionem. Teste namque Prisciano, lib. 17. diuersi interdum numeri construuntur. Salustius in Catilinario: interea seruitiæ repudiabat, cuius initio ad eum magnæ copię concurrebant. Cuius enim singulari, ad rem retulit, i. cuius rei, viz. seruitiorum. Tibullus: Vos quoque abesse procul iubeo, discedite ab aris, cui tulit histeria gaudia nocte Venus. Cui, subintellige turbae, vel multitudini. Ita & hic, cui gregi armentorū, vel armento. Hactenus Murmelius.

ADELON.

Totum hoc poemā constat dramatico genere. Nam auctor nupquam loquitur, nisi pastorali persona assumpta, quam, ut inquit Badius, interdum sub Candidi nomine assumit, &c. Contendit idem Badius pastorale decorum sermonisque Bucolici tenuitatem hic magis anxie obseruatam, quam in Marone. Qualitas carminis, hexametra Bucolica, stylus gracilis, bucolice congruens personæ, ferè argumenti nomen sortiuntur.

BAPTISTÆ MANTVANI,
CARMELITÆ THEOLOGI,
adolescencia, in decem
Eclogas diuisa.

Ad Paridem Cæsarium.
ECLOGA PRIMA DE HONESTO
amore, & fœlici eius exitu, inscripta,
Faustus.

Ioannis Murmelii Argumentum.

*Antiquos repeti vult Fortunatus amores.
Obsequitur Faustus, referens connubia leta.*

COLLOQVVTORES.
Fortunatus, & Faustus.

*Ausile, precor, gelida quando pecus omne sub umbra
Ruminat, antiquos paulum recitemus amores:
Ne si forte sopor nos occupet, vlla ferarum,
Quæ modo per segetes tacite insidiantur adultas,
Sæuiat in pecudes; melior vigilantia somno.*

Fausle, precor, &c.] Hæc prima Ecloga de honesto amore
fœlicique eius exitu inscribitur, non sine ratione. Nam li-
cet nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui
præludia composuerat, ad poesim haud dubiè natus au-
ctor, tamen quia ne tunc quidem quidquam in honestum,
aut concipere, aut edere voluisset, nunc cum recognosce-
ret, si offendisset, nimirum reiecisset. Proinde, ne si de amo-
ribus titulum quispiam seuerum religiosus lectitans au-
fugeret, inscripsit de amore honesto, quo re vera nihil est
homine dignius. Hic autem amor honestus describitur,
quia affectione matrimoniali initus. Additur autem, &
fœlici eius exitu, vt eos qui amare volent, ad honestum
amorem inuitet, quippe cuius fœlix est exitus. Nam de lu-
bricis

bricis & inhonestis ferè dicitur à compatriota eius, in consimili opere: *Et quisquis amores, Aut metuit dulces, aut experietur amarus.* Personæ, vt in præambulis diximus, etiam hic ab officio, & rebus denominantur, Faustus, & Fortunatus. Nam vtrumque in bonum sonat, vt, *Fortunate, senex, &c.* Et *O fortunatos nimium, bona si sua norint, Agricolas,* Et rursus; *ô Fortunati, quorum iam mania surgunt:* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui nouit agrestes.* Faustus autem, si ad vocè alludere lubet, videtur quasi faustus aut fauore auctus, aut fauore stans. Ordo, quem non vbique (quia opus non erit] repetemus, hic est: *ô Fauste, quando]* id est, quandoquidem, *omne pecus ruminat]* id est, remandit prius in ventrem immissa, *sub umbra gelida]* id est, temperie frigida. Persius autem dicit: Et patula pecus omne sub vlmò est, Ergo precor, recitemus amores *antiquos]* id est honestos, quales erant antiquis. Vnde Phauorinus apud Gell. lib. x. cap. 10. ad iuuenem nimis antique loquentem. Sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta, bona, & sobria, modesta sit: Viue ergo moribus præteritis, loquere verbis præsentibus. Antiquum etiam solet accipi pro charo, quod amici & vina, & cætera id genus, vt quæque veterrima, ita charissima nobis esse soleant. Vnde Macrobius in x. Saturn. Hinc est quod mihi quoque institutione tua nihil antiquius æstimatur, &c. Veruntamen hic potius accepero pro honestis, & antiquis congruentibus. Id autem epitheton decentè additur, quòd sine eo Seruius velit amores lubricos dici. Nam qui honestatis, & religionis est, numero vnitatis efferri solet. Veruntamen amores etiam honestos dici testatur Cicero in Offic. sic dicens, Faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, amabiles amores (vt ait Plato) excitaret sapientiæ. Recitemus ergo amores antiquos. Ne si forrè *sopor]* id est, profundus somnus, *nos occupet]* videlicet, oscitantes. *Vlla]* id est, quæuis ferarum, quæ insidiantur modò tacitè per segetes *adultas]* id est, maturas, *seuiat in pecudes]* quod docet Maro in Cullice. *Vigilantia]* (cilicet est, melior somno, generale Adagium quo sententiam confirmat.

BAPTISTÆ MANTVANI.

*Fauß. Hic locus, hæc eadem sub qua requiescimus, arbor,
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi:
Ante duos, vel (ni memini malè) quatuor annos.
Sed tibi, quando vocat, quando est iucunda relatu,
Historiam, prima repetens ab origine, pandam.
Hic egodum seque rer primis armenta sub annis,
Veste solo strata, sedi, iacuiq; supinus,
Cum gemitu & lachrymis mea tristitia fata reuoluens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore, sensus iners, & mens torpere sepulta.
Et stomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta mouent, quem nulla inuitat orexis,
Carminis occiderat studium. Nam nulla sonabat
Fistula disparibus calamis, odiosus & arcus,
Funda odiosa, canes odiosi, odiosa volucrum
Præda: nucum calices cultro enucleare molestum:
Texere fiscellam iunco, vel vimine piscem
Fallere, scrutari nidos, certare palestra,
Sortiri digitis, res iniucunda, voluptas
Magna prius, tanti dum mens erat infamia morbi:
Colligere agrestes vuas, & fraga perosus.*

Hic locus] Sermo est, vt dixi, mere pastoralis, & ita ap-
tus ac proprius. *Sit quibus ingemui curis*] Testimonio
rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui altera manu
tela, altera gestat flammæ: vnde Maro Mantuanus, *At
regina graui iam dudum saucia cura, Vulus alit venis &
cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit, vnde saucia curis
dicta. Nam cura secundum Seruium dicitur, quod cor
vrat. Quocirca hic benedicit: *Ingemui*] id est, intus &
in præcordijs, vel multum ingemui curis, quia *reseß sol-
liciti plena timoris amor.* *Quibus ignibus*] quasi dicat,
flagrantissimis, aut cæcis, vt ille: *Et cæco carpitur igni:*
Ignis autem aliquando amor dicitur: vt, *Siquos aut Phil-
lydes ignes, aut Alconis habes laudes.* Aliquando amatus:
vt, *At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.* Vel *ni
memini malè*] quod factum non censet, quia memine-
runt omnia amantes. *Quando*] id est, quandoquidem.

FAVSTVS, ECLOGA I.

Iucunda velatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel ut referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum nominibus adiectiuis construi docet Valla. *Prima repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis*] quia primis furor amorum grauissimus est, cum inexperta exerceat pectora. *Veste solo*] id est, per terram. *Strata*] id est, extenta. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resedi defessus. *Dum sequever*] id est, sequi deberem. *Iacuique supinus*] quod amantis est. *sensus iners*] id est, sine arte & industria. *Mens erat sepulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto, ut stomachus languentis erat. *Quem*] scilicet stomachum. *Nulla inuitat orexis*] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, siue ructatio. Orexis enim Græcum est, & idem est quod appetitus. Ex vomitu autem appetitus nascitur, unde etiam apud Plinium in Epistola pro vomitu accipitur. Errant autem qui Latine oris exitum interpretantur. Nam os oris primam producit, hoc autem corripitur, ut hîc, & à Iuuenal. Sat. 6. *Rubidam facinus orexim*: & Sat. 11. *Hinc surgit orexis, hinc stomacho bilis*. *Carminis occiderat studium*] commemorat ferè quæ pastorem oblectare solent, & primum fistulam, de qua Æneid. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solamenque mali de collo fistula pendet*. *Disparibus calamis*] Emphaticôs quidem dicit, nec etiam artificiosissima: ut est disparibus calamis compacta, ut in Bucol. Maro. *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*. Et alibi, *aut unquam tibi fistula cera iuncta fuit*? Nam ut alibi dicit, *Pan primus calamos cera coniungere plures insiuit*. *Odius & arcus*] Plus est quàm si eius studium occideret. Id autem pastorale studium est, unde illud, *& figere cervos*. Etiam de venatu intelligi potest. *Funda odiosa*] qua se pubes rustici ad futuram militiam exercere solebat. *Nucum calices*] id est, testas. *Enucleare*] id est, nucleis euacuare, & nucleos extrahere, sicut exossare. *Texere fiseham*] id est, vas vimineum, Maro in Alexi, *Quin tu aliquid potius quorum nunc indiget usus, Viminibus mollique parvas intexere iunco*. Et in fine Bucolicorum, *Dum scæct,*

ap-
nio
anu
At
s &
uris
cor
as &
sol-
icar,
gni:
Pbil-
tus:
el ni
ine-
dem.
110-

BAPTISTÆ MANTVANI.

& gracili fiscellam textit hibisco. Est autem diminutivum à fiscina, de qua Georg. 1. *Nunc facili rubea texatur fiscina virga. Vel vimine*) id est, tenui pertica, seu virga. *Scrutari nidos*) Maro: *Parta mee Veneri sunt munera, namque notavi Ipse locum, aërie quo congesse palumbes. Certare palastra*) cursu & lucta. *Sortiri digitis*) id est, micare, qui Italorum est ludus. Erigit autem micantium vterque quot vult digitos, & diuinat, quot sint ambobus erecti, & qui prior nuntiat, depositum sortitur. *Agrestas vuas*) labruscas, & fraga humi nascentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.*

*Marebam, ut passu rediens Philomela, cibumq;
Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido
Cum sublata videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet & contra nidos super arboris alta
Fronde sedet, plorans infelices hymenaeos:
Seu veluti amisso partu formosa iuuenca,
Quae postquam letos altis mugitibus agros
Complevit, residens pallenti sola sub umbrâ,
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.
Sed quid circuitu pario tibi tadia longo?
Dum sequor ambages, & verba, & tempora perdo:
Summa haec, vitales auras inuitus agebam.
Quod si forte volens cognoscere singula, dicas,
Fauste quis in Syrtes Ausser te impegerat istas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla suo sic circumuenerat ore,
Ut captum pedicis circumdat aranea muscam.
Namq; eratore rubens & pleno turgida vultu;
Et quamuis oculo penè esset inutilis uno
Cum tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviae formam nihil esse Diana.*

Marebam, &c.) Similitudinem affert, qua res sit clarior, sed rustico non impertinentem. *Passu*) nomen est, ut sit è passu seu pastura: Nam posteriora supina non ponunt periti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus. *Ore ferens.*) Virg. de apibus.

Ore ferunt dulcem natis immitibus escam.

Philomela] dicitur lusciniā, ea autem querula fingitur propter amissam linguam, vt in Buc. Virgil dici solet. *Quam illi philomela dapes.* Legunt autem alij philomella, non simplici l. quia melos primam corripit, vt sit amatrix dulcis cantus. Nihil enim artificiosius canit, vt auctor est Plinius, dicens: Est luscinijs diebus atq; noctibus continuis quindecim cantus, densante se frondium germine. Mira profectò res est quòd tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & musicæ perfectæ modulatus sonus. Cantant inter se, & victa morte quiescit, prius vita, quam cantu deficiens. Audit disciplinā attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac seruis pretia erant. In ore Stesichori poetæ adhuc infantis cecinit, &c. Alij verò Philomena per n. legunt. sic *Rostro remisso*] id est, non amplius escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incuruum. *Super arboris altæ fronde*] antique vt Maro: *fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt.* Nam nunc super frondem, dicimus. Volunt præterea, super dici, vbi res contingitur, supra, vbi distantia est. *Plorans*] id est, conquerens. *Hymenæos* id est, nuptias, in quibus Hymenæus à Græcis inuocari solet, vt Thalassio à Latinis, quod in epithalamijs, id est, carminibus nuptialibus videre est: vt autem docent Donatus & Seruius, Hymenæum quidē Liberi, & Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit, ideòque per laudem cantari in virginalibus nuptijs ob huiusmodi meritum. Alij virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, patriæ restituerit. Hinc etiā, inquit Seruius, apud Romanos Thalassio inuocatur. Cum enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimā duceret, ne ei auferetur ab alijs, Thalassionis cuiusdā nobilis esse simulauit, cuius nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liuius lib. x. decados primæ certus est auctor. Plura tamen, & quædam his diuersa apud Pintarchum legas: Alij, inquit Donatus, quod Hymen dicatur membrana quædam, qua est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu, Hymenæum dictum putant.

Alij

BAPTISTÆ MANTVANI.

Alij hymnum vocari Virginalium nuptiarum. Ergo sic accipe Hymenæum in nuptijs, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verum hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum, qui canat*, Hæc ille. Hic autem accipitur pro coniunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Vlla neque amnem libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & inuolucra, ab ambigo, quod est circumago. Maro, *Non hic te carmine ficto, Sive per ambages, aut longa exorsa tenobo. Vitales auras*] sic Aeneid. 1. *Si vespicitur aura æthera, nec adhuc crudelibus occubat umbris. Quis auster*] cuius ventus importunus. Maro, *Dare classibus austros*: est autem meridionalis tepore corrumpens, vnde amoribus quadrat. Maro, *Eheu quid volui miserum mihi? perditus austrum floribus, & liquidis immisit fontibus apros. Corruptentem obsonia*, docet Iuvenalis: *Et properat, velut urgeat auster. Syrtes*,] sunt loca aro- nosa, habentia vada brevia, in quæ si inciderint naues, euelli nequeunt, de quibus Maro. Aeneid. 1. *In breuia & Syrtis urget*. Sunt autem in Getulia. Aeneid. 6. *Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul*. Hinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent, cum neque tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro: *aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Iuvenale etiam tenuis clientis vxor. *Galla mea est inquit, Profer Galla caput, &c. Svo ore*] formositate oris. *Pedibus*] laqueis, & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manuum vincula, Georgic. 1. *Tum grauib. pedicas, & retia ponere cervis: Auritosque sequi lepores, tum figere damas*. Et Aeneid. 2. *manicas, atque arcta leuari vincula iubet Priamus*. Est etiam manica, manuum, & brachiorum tegumentum. Idem, & *tunica manicas & habent redimicula mitra. Et pleno turgida vultu*.] Ter. Succi plena, sed id vrbanius. Nam

Nam turgida, id est, inflata, non suo pingui, non nisi rusticis placeat, *ut lufca*] id est, altero oculo capta, sed dicit pone, ut non mere lufcam sed pætam, id est, tremulis oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Diane Triniae*] id est, tres vias habentis: in cælo, vbi Luna dicitur: in syluis, vbi Diana venatrix: & apud inferos, vbi Proserpina: quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc superis, nunc inferis, nunc nobis conspicitur. *Legi posset ducebam*] id est, iudicabam in animo meo, Nil esse videlicet ad hanc nostram.

Fort. Ludit amor sensus, oculos præstringit, & aufert Libertatem animi, & mira nos fascinat arte, Credo aliquis demon subiens præcordia, flammam Concitet & raptam tollat de cardine mentem, Nec Deus (ut perbibent) amor est; sed amaro, & error.

Ludit amor sensus] Interloquitur Fortunatus, nè durior sit perpetuus tenor vnius. *Ludit, eludit. Oculos præstringit,*] Vnde præstigiæ & præstigiatores, qui Mercurium principem habent. *Fascinat*] illigat quasi fasce, quodam incantamento. *Maro. Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Aliquis demon*] id est, vafer spiritus. *Præcordia*] id est, membranulas cor cingentes, in quibus sunt affectiones, seu passionibus animorum. *Concitet*] à concito frequentatiuo, id est, prouocet aut commoueat. *De cardine*] de stabilitate & firmitudine sua. *Nec Deus*] Maro, nunc scio quid sit amor, duris incotibus, illum *Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt. Amator.*] amarities, amaritas & amaritudo, ab amaro dicitur.

Faust. Adde, quod optatis nec spes erat vlla potiri, Quamuis illa meo miserata faneret amor, Monstraretque suos oculis ac nutibus ignes. Nam quocunque isset, semper comes aspera, semper Nupta sequebatur soror, & durissima mater. Sicque repugnabant votis contraria vota. Non secus ac Muri catus, ille inuadere pernam Nititur, hic rimas oculis obseruat acutis.

Adde,

BAPTISTÆ MANTVANI.

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probe-
tur. *Non secus*] id est non aliter. *4c*] id est, quam scilicet re-
pugnat, *catus*.] id est felis, animal reuera *cantum*, id est,
vaftrum & callidum: & corripit catus primam, vnde per, t,
simplex scribitur. Horatius 1. carminum. Voce formâsti
catus & decore. Veruntamen multi pro animali per, it,
duplex scribendum putant. *Perna*] à pede dicitur secundū
Varrohem quasi sit pes porcinus cum carne, præcipuè pri-
ores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas*,]
id est, fissurat, è quibus mus exiliat.

For. *Quis satur est, pleno laudat ieiunia ventre:*
Et quem nulla premit suis, est sitiētibz asper.

Iterum interloquitur Fortunatus, cuius dictum si ad du-
rissimam matrem respicit, sensus est: matrem iam saturā-
tam amoribus, non ignoscere filix amare incipienti: Si ad
catum illum inuidere muri, aut forici famelico, cum satur
sit, quia tunc præcipuè venatui intendit, cum contra fa-
ciat canis.

Fauf. *Tempus erat curua segetes incidere falce,*
Et latè alebant flauentibus hordea culmis:
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulasse puto, quoniam data munera natæ
Nouerat, exiguum leporem geminasq; palumbes.

For. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpe scelerumq; ministra est.

Fauf. *Farra legens ibat mea per vestigia virgo,*
Nuda pedem discincta suum spoliata lacertos,
Ut decet æstatem, quæ solibus ardet iniquis:
Tellæ caput fronde intorta: quia sole perusta
Fusca fit, & voto facies non seruit amantum.
Iam tergo vicina meo lateriq; propinqua,
Sponte mea delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincere semina curas,

Nec differre potest, tantum leuitatis in illa est.

For. *Quisquis amat leuis est, nec femina sola, sed ipsi
Quos sapere, & prestare alijs mortalibus aiunt.
Quos operis latus fulgenti murice clauus,
Quos vidi elatos regali incedere passu.
Tu quoque sic affectus eras dementior illa,
Forſitan & leuior, virgo data farra legebat,
At tu farra dabas; dic quæ dementia maior?
Perge opus est verbis aliquando arcere soporem.*

Tempus erat curua segetes incidere.) Græcè & duriter vt rustico competit. Nam Latine dicas, tempus incidendi, auctoribus Seruio, & Valla. Virgilius tamen *Æneid.* 2. dixit, Sed si tantus amor casus cognoscere nostros, *Collectura parens*] Hic locus videtur sumptus ex Ruth. *Pauperies inimica bonis est moribus*) id est, rusticis visum, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentem difficile est bene operari, aut reuera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ diuitibus essent respuenda. *Omne labitur in vitium.* Sic Comicus: Inopia, & cognatorum negligentia coacta. Et post: Ita vt ingenium est omnium hominum procliue à labore ad libidinem: Est quidem hæc sententia rustico digna. Nam neque paupertas vitium est, neq; in vitium impellit, si eam ferre nouerimus, quin munus deorum à Lucano rectè dicitur, sed nondum intellectum. Verùm quia procliuus sumus ad libidinem, nostro non paupertatis vitio sæpe peccamus, vnde Prouerb. 30. Aut egestate furer, & periurem nomen Domini. Et tamen idem dixit: Paupertas & honestas à Deo sunt. Dicimus ergo paupertatē in spiritu, sanctam sed difficilem eius vsum. Pauperies propriè accipitur pro damno, vt si quadrupedis iactura pauperiem fecisse dicatur. *Nuda pedem*) Græcæ poeticæ locutiones sunt. Maro. *Æneid.* 1. Nuda genu nodoque sinus collecta fluente: sunt autem oratoribus vitandæ. *Sponta mea*] Sic & Booz ipsi Ruth fieri præcipit. *Clauus*) vestis est Senatorum Romanorum. *Murex*) conchylij genus, cuius sanguine purpureus color. *Dic, quæ dementia*) in prosa poti-

BAPTISTÆ MANTVANI

us dixerō vtra vel vtrius.

Fast. Continuo aspiciens agrē tulit aspera mater:

Et clamans, quō dixit, abis? cur deseris agmen?
Galla veni. Namq; hic alnos prope mitior umbra,
Hic tremulas inter frondes immurmurat aura.
O inuisa meis vox auribus! ite, precabar,
Ite (malum) venti celeres, dispergite vocem.
Si quis pastor oves ad pingua pascua ducat,
Et vetet adductas præsens decerpere gramen,
Vel si iam pastas potum compescat ad amnem,
Et sitibundo ori salientem deneget undam,
Nonne importunus natura inimicus, & excors?
Illa mihi vox ipsa Iouis violentior ira,
Cum tonat & pluuijs terris irascitur aër,
Non potui, & volui frontem non flectere: virgo
Demissi in cilium de subuelaminis ora
Me aspiciens, mortis blandè subrisit ocellis.
Id cernens iterum, natam vocat improba mater,
Galla operi magis intendens, audire recusat,
Vt pede, sic animo sequitur. Tum prouidus ipse
(Namque dolos inspirat amor, fraudeq; ministrat)
Nunc cantu nunc sollicitans clamore metentes,
Velamenta dabam sceleri, quo credere possent;
Et soror, & mater, non audiuisse puellam.
Falce repellebam sentes, ne crura sequentis
Leuia, ne teneras ausiat offendere plantas.

Fort. Quisque amat, seruit, sequitur captiuus amantem,

Fert domita ceruice iugum, fert verbera tergo.

Dulcia, fert simulos, trahit & bouis instar aratrum.

Continuo aspiciens, &c.] Recitat argumentum amorum suorum. Si quis pastor] indicat similitudine, quam incommoda fuerat matris reclamatio. Nam sicut pastor ouibus esset importunus, si eas à præsentibus herbis, aut fluminibus cum famerent, aut sitirent, arceat, quæ Tantali poena dicitur: ita importuna visa est mater, quæ præsentia puellæ vetabat frui. Iouis violentior ira] Amatorie dictum. Audire recusat] id est, hic vt videtur dissimulat. Velamenta da-
bam

dam sceleri) id est, fraudi, quæ non semper scelerata est. Nam est in puella non audiente monitis maternis. *Sentes*] id est, spinas & vepres. *Crura sequentia*) scilicet virginis. *Lenia*) non aspera, nec pilosa. *Teneras plantas,*) Maro: *Ab tibi ne teneras glacies secet aspera plantas.* *Qui*(quis amat, *seruit*) ideo Ovidius: *Dum licet iniusto subtrahere colla iugo.* *Fert*) id est, patitur verbera, satyricus. *Solea puer obiurgabere rubra.* *Bonis instar*) id est, in statum, & in morem, quod Valla non approbat: vult enim instar, ad æquiparationem non ad similitudinem pertinere.

Faust. Tu quoque, ut hic video, non es ignarus amorum.

For. Id commune malum, semel insanimus omnes.

Faust. Hoc animi tam triste bonum, tam dulce venenum,

Quotidie crudele magis crescebat in horas

Ut calor, in nonam dum lux attollitur horam.

Pallebam attonito similis, lymphaticus, amens,

Immemor, insomnis, nec erat res ardua morbi

Nosse genus, frons est animi mutabilis index.

Ut pater aduertit, mitem se præbuit ultra

Consuetum, quod & ipse suos expertus, amorum

Sciret onus, blandoque loquens humaniter ore,

Dic, inquit, dic, Fauste, quid hoc, quod pectore voluis?

Infelix puer, hæc facies testatur amorem,

Dic mihi, ne pudeat curas aperire parenti.

For. Sis licet in natos facies austera parentum,

Æqua tamen semper mens est, & amica voluntas.

Faust. Ut facilem pater affectum præ se tulit ultro

Rem confessus; opem petij, promisit, & ante

Quam brumale gelu borealibus arua pruina

Spargeret, agnati unanimis cum patre puellam

Disponere mihi, nec adhuc sine testibus illi

Congrediebar, eram medio sisibundus in amne

Tantalus: & quoties, misso cum bobus aratro,

Ut vacuis aliquando esset sola adibus, ibam.

Tu quoque) Æneas Silvius, qui & Papa Pius, asserit neminē ad trigessimum peruenire ætatis annum qui non senserit aliquando amoris ignem. Vnde prouerbialiter dicitur

BAPTISTÆ MANTVANI

hic semel insaniuimus omnes. Quod Māro in Geor. lib. 4. sic dicit, *Omne adeo genus in terris hominumq; ferarumq; Et genus aquareum, pecudes, piscesque volucres, In furias, ignemque ruunt, amor omnibus idem, &c.* Hic] id est, ex his à te dictis, *Lymphaticus*] id est, furore percitus, vt hi qui *lympas*, id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem, qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. *Amen*] id est, sine mente. Terent. Nam hæc inceptio non amantium, sed amentium est. *Frons est animi mutabilis index*] Prouerbiale, sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Iuuē. *Fronti nulla fides*, ea dicata fertur verecundiæ atq; pudori. *Fronti index*. Sunt ergo index & similia, communia. Cice. hanc vocem stultitiæ indicem. *Vt Pater aduertit*] id est, rescit, agnouit, annotauit animaduertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Mitio Terent. in Adel. *Vltra consuetum*,] id est, præter consuetudinem: quia solent patres esse seueri in mores filiorum, vnde Menedemus Terentianus in Heau. Cœpi non humaniter, neque vt decuit animum ægrotum adolescentuli tractare, sed vi, & via peruulgata patrum quotidie accusabam, &c. Causam autem quare pater mitior fuit, addit, quod & ipse suos, *expertus*,] &c. Vnde & diuū Petrum labi contigit, vt sciret ignoscere. *De mihi, ne pudeat, &c.*] ex loco Terent. *Sit licet in natos*, &c. confirmat, vt vero simile sit quod ille dixerat. *Agnati*] id est, affines. *Despondere*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adhuc sine testibus*] id est, arbitris, & præsentibus. *Illi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licet mihi esset desponsata, tamen non licebat conuenire eam, nec cum ea loqui, cum sola esset, quo custoditam eius attestatur pudicitiam. Est autem loquutio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum dariuo construit, quæ alij cum ablatiuo, mediante cum, vt, *placidum etiam pugnabis amori*] id est, cum amore. *Certa tibi*, id est, tecum, *Infelix puer atque impar congressus Achilli*] id est, cum Achille. *Eram medio sitibundus in amne Tantalus*, id est, Tantali similis, de quo Horatius primo sermonum *Tantalus à labris sitiens fugientia capta Flumina*. Quia enim

Tanta-
lus.

deorum secreta reuelauit, aut quia Pelopem filium diis
 epulandum apposuit, hac poena apud inferos damnatus
 dicitur, vt mento tenuis, imò labiorum tenuis habeat dul-
 cissima flumina, quibus dum sitim retinguere conatur,
 delabuntur. Et naso tenuis fragrantia poma, itidem dum
 apprehendere conatur, subterfugiunt. Signantur autem
 auari, vt auctor est Horatius, subdens ibidem: *Quid rides?*
 mutato nomine, de te fabula narratur, *congestis undique*
saccis Indormis inbians, & tanquam parcere sacris cogeris, aut
piscis tanquam gaudere tabellis. Vt ædibus, id est, domibus
 priuatis, scilicet paternis. *Vacuis*) scilicet patre, matre,
 sorore, & reliquis familiaribus. *Esset sola*) scilicet domi-
 nam) scilicet, ad eam.

Omnia causabar, stiuam, dentale, iugumque,
Lora iugi, nullam, decrant quæcunque, petebam
& fœceri lare, sola tamen decrat mihi virgo.
Non decram mihi; piscator, venator, & auceps
Factus eram, & solers studia intermissa resumpsit.
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tulisset,
Ad fuceros ibat, gener officiosus habebat.
Nocte semel media subeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Esse rati inuasere canes: ego protinus altam
Transiliens sepem, vix ora latrantia fugi:
His tandem studiis hyemem transeginus illam.
Ver redijt, iam sylua virescit, iam vinea frondet,
Iam spicata ceres, iam cogitat bordea messor,
Splendidulis iam nocte volant lampyrides alis;
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur vxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta secundo est.
Tum boue mactato, gemina conuiuia luce
Sub patula instructis celebranimus arbore mensis:
Adfuit Oenophilus, multoqæ solutus Iaccho,
Tempestiua dedit toto spectacula vico,
Et cum multisori Tonius, cui tibia buxo.
Tandem post epulas & pocula, multicolorem

BAPTISTÆ, MANTVANI

*Vtriculum sumpsit, buccasq; inflare rubentes
Incipiens oculos aperit, cilijsq; leuatis,
Multotiesq; albis flatu à pulmonibus hausto
Vtrem implet, cubito vocem dat tibia presso,
Nunc huc, nunc illuc, digito saliente, vocauit
Pinguibus à mensis iuuenes ad compita cantu
Saltidico, dulciq; diem certamine clausit,
Et iam tres hyemes abiire, & proximat aestas
Quarta; dies rapidis si qua est bona praterit horis,
Si qua placent, abeunt, inimica tenacius harent.*

For. Fauste videntur vicina pecus vineta subintrat?

Iam, ne fortè graui multa taxemur, eundum est.

Omnia causabar) Pergit quo ceceperat, docens Faustum
amorum suorum exitum, optatis videlicet nuptijs. *Omnia
causabar*, scilicet excusabam, seu accusabam & in excusati-
onem intermissæ operæ adducebam, vt in Mœri. *Causando
nostros in longum ducis amores.* *Stiuam*) id est, manicam
aratri, qua regitur. *Dentale*) id est, lignum ad quod induci-
tur vomer, vt dicit Seruius, ad illud 2. *Geor. Duplici aptan-
tur dentalia dorsa.* *Rullam*) id est, partem, à ruendo dictam.
E lare) id est, domo. *Soceri*) scilicet futuri, quia desponsati-
one facta. *Non deeram mihi*) id est, officio meo; vt vtilitati
meæ. *Studia intermissa*) scilicet tempore languoris, vt prius
dixit, *Gener*] est coniux filix, & dicitur ad socerum & so-
crum correlatiuè. *Iam Ceres*) id est, seges, aut frumentum.
Spicata] id est, spicas habens. *Lampyrides*) sunt papilionæ
quædam, quæ Nitedulæ & Cicindulæ dicuntur, de quibus
Sipontinus sc. Cicindula à Græcis Lampyris dicta, quidam
Noctilucam, quod noctu luceat Nitedulamque vocant. Non
ante matura pabula, aut post de secta conspicitur, nunc
pennarum hiatu refulgens, nunc compressu obumbrata.
Huius animalis stellantes volatus maturitatis hordei sig-
num rusticis præbent, mira benignitate naturæ. Ab hæc
lychnus pensilis, quem vulgo lampadem vocant, Cicin-
dula appellatur quæ nocte tota seruatur accensa, & Lam-
pyridos instar lucet. Mart. de Cicindula, *Ancillam tibi
fors dedit lucernæ, totas quæ simul exigit tenebras.* Scribitur
autem

autem Græcè *λαμπρος* *ισθ*, sed pro, u, etiam, y, scribi à nobis solet. Quia ergo hordei maturitatem denotant, benedicit, *Iam cogitat bordea messor. Splendidus, &c. Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in geniali thoro operatur. *Ratis acta*] id est, res de qua parum sperabatur operatum sortita est exitum. *Gemina luce*] solis, & tædarum. *Sub patula*] id est, semper patente. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum, in quo vinum affertur. Iuuenalis: *Totum oenophorum sitiens. In* Græcè dicitur vinum. *Iaccho*] id est, Baccho, hoc est, vino solutus, soluit enim curas. Vnde *Lyæus* à *λυω*, id est, soluo, dicitur Lyber pater. *Tonius*] à tonando dictus cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè fiunt nunc fistulæ, olim ex tibijs gruum, vnde & tibiæ dictæ. *Multicolorem utriculum*] id est, folliculum, quem inflare solent varijs panniculis tectum. vulgò musam cornutam vocant, eo quòd obcuruam fistulam annexam habet. *Buccas rubentes*] ex vino. *Multoties*] satis humile aduerbium, quo idonei abstinere dicuntur. *Vtrem*] id est, saccum illum ex corio. *Pinguibus à mensis iuuenes ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas, & cæteros ludos exercet. *Cantus saltidico*] id est, saltandi formam distante. *Et proximas*] id est, proximè appropinquat, aut instat. *Estat quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies rapidis, &c. Si qua,*] id est, aliqua dies, id est, tempestas, *est bona,* id est, læta, prospera: *præteris horis rapidis*] id est, velociter transeuntibus. Id enim videtur lætiæ. *Inimica tenacius hærent.* Generalis sententia, qua finem facit, plura tamen, videtur, dicturus, sed à Fortunato ad coercionem pecoris auocatur. *Vident*] id est, vidēsne. *Pecus vicina subintrat vinea*] id est, loca vitibus consita vicina. *Eundum est*] id est, ire nos oportet ad custodiam pecoris. *Ne taxemur*] id est, damnemur, *gravi multa*] id est, pœna pro delicto danda.

ECLOGA SECVNDA, DE INSANIA
amoris, inscripta Fortunatus.

Ioannis Murnelij Argumentum.

Qua Padus exundans tulerit dispendia, primùm:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntani.

Fortunatus, & Faustus.

Cur tam serus ades? quid te (iam septima lux est,) Detinuit? gregibusne nocent hæc pascua vestra?

For. Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros Creuerat, & tumidis ripas æquauerat undis. Nos, cura gregis obmissa, priuata coegit Publicaque utilitas, ripam munire diurnis Nocturnisque operibus, frustumque arceret furentem.

Faust. Fert Padus exundans mala sæpius omnia, nosse Tityrus est auctor, qui pascua dixit, & arua.

For. Foisitan id verum, quando extra tempora, & ultra Mensuram, atque modum subito concreuerit æstus? Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur altis Nix hybernæ ingis, implent cava flumina, montes Se exonerant, fluuiosque onerant: sic flumina rursus Se exonerant, pelagusque onerant, hominum quoque mores, Que nos cunque premunt, alieno imponere tergo.

Cur tam serus ades?) In hac ecloga damnabitur amoris insania, qua Amyntam pastorem deperisse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amarus. Amyntas a Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *inuidis sultus Amyntas*. Amynticos autem dicitur vindicari. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cum ceptis desistere cogitur. Vtrumque deduci videtur ab *amovopum*, quod est vlciscor, punio, repugno. Principium colloquutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat: quo minus affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est tardus, sed vtrumque sic accipio, ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venere subulci*] Nam lentus, piger, oscitans etiam mane venire possit, serus autē vespere dūtaxat, etiāsi celer, & præcept.

Iam

Iam septima lux] septimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Valla. Nam prima luce facio quod in prima parte diei: primo die, quod toto ipso die qui primus est. *Gregibusne nocent*] Quasi dicat minime: quum ager Mantuanus sit optimus. Vnde Maro: *Et qualem infelix amittit Mantua campum. Padus*] fluvius est maximus Italiæ, in quem iuxta Mantuam influit Mincius, vnde de utroque dicit Maro in Tityro: *Hic inter flumina nota, & fontes sacros frigus captabis opacum. Nostros ergo agros*] id est, Mantuanos. *Nos cura gregis obmissa*] aut omissa vulgatiùs Horatium secuti, deposito b, dicimus omissa & omisi, prima breui. *Nocturnisque operis*] id est, operationibus aut operarijs. Nam utrumq; significat hæc opera. *Fert Padus exundans mala sæpius omina.*] i. portenta, aut indicia futuræ calamitatis. *Noster*] id est, nostras aut compatriota noster Tityrus] id est, Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Est auctor.*] in fine primi Georgicorum, post cædem Cæsaris, quæ tot mala sequuta sunt, *Quia fluviorum rex Eridanus, caposque per omnes, Cum stabulis armenta tulit.* Idem enim est Padus, & Eridanus ab Eridano, seu Phaetonte, filio Solis, qui in eo submersus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. 1. Carminum de Tiberi. *Vidimus flauum Tiberim, retortis Littore Hetrusco violenter undis, Ire deieclum monumenta regis, Templaque Vestæ. Qui postea dixit, & arua*] id est, Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneida tacet, ut cuius lectio ad rusticum non spectat: Horatius autem in sermonibus reticet, quia tunc nondum erat emissæ. *Forfitan*] Bene forfitan, ne portentis fidem priscorum adhibere censeatur: quæ verò intempestivæ sunt, nihil portendere videntur præter se. *Nam liquitur*] id est, liquescit & defluit. Virgil. Georgicorum primo. *Vere nono gelidus canis quum montibus humor Liquitur. Montes*] nominatius est, quia montes implent cava flumina, id est, alveos fluminum. *Se exonerant*] videlicet montes, & onerant flumina, flumina rursus onus suum in mare demittunt. Nam omnia flumina intrant mare, & mare non redundat. Vnde rusticè dixit: *Pelagûsque onerant.*

Omina.
Noster.]

Eridan.

Liquitur.

BAPTISTÆ MANTVANI

Quæ nos cunque) Tmesis, id est, incisio est, pro quæcunque nos. Dicitur autem Tmesis, non Timesis. *Aliena imponere tergo*) vnde de Phariseis saluator, Mathei vlgessimo tertio, *Alligant autem onera grania & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere.*

For. Sed iam contractum reuocat suus alueus amnem.

Fauf. Decrescente Pado, dictu mirabile, noster

Fortunate, lacus maioribus æstuat vndis.

Vrbs natat, obscura fiunt cellaria fosse.

Lyntre cados adeunt, labens ad vina minister

Ridet, & ex imis fertur grauis obba lacunis.

Multa, licet nati fuerint melioribus horis,

Multa & magna ferunt aliquando incommoda ciues.

For. Commoditas omnis sua fert incommoda secum

Et sorti appendix est ille tabilis omni.

Fauf. Hactenus Eridanus nostros repetamus amores.

Quandoquidem nunc alma Venus mouet omnia, calum

Luce tepet nitida, tellus viuet, arua volucres

Cantibus ex hilarant vernis, nunc omnia fœtant.

For. Tu tua lussisti, sed nos aliena sequamur.

Namq; tibi noli referam pastoris amores,

Vt doceam Veneris nihil esse potentius igne.

Pauper & infesto sub sidere natus Amyntas,

Sex vitulos totidemq; pareis ætate iuuenctas,

Armentiq; patrem ducens in pascua taurum,

Venerat ad Doitum, nitidis ubi Mincius vndis

Alluit herbosos fugiens perniciter agros.

Arx noua propter aquas pinnatis ardua muris

Est Doitus, campo moles fundata palestri,

Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis vndam.

Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,

In vada curuata ripæ supereminet umbra,

Piscibus insidias tendebat arundine, & bamo.

Messis erat, olis rapidi violentia adustos

Prosciderat campos, finem Philomela canendi

Fecerat, & neq; lux passim morientibus herbis,

Pascere oues poterat, neque nox humore cicadas,

Dumque

*Dumque incumbit aquis, studioque intendit inani,
Taurus (ut auditum est) primum vexatus ab aestro,
Mox canibus, demum furaci à milite, siluis
Abditus, ex toto confestim euanuit agro.*

[*sed iam contractum*] Non interrogatiuè, sed indicatiuè le-
atur. *Suus aluens*] id est, proprius, aut debitus, aut hypalla-
ge, id est, suum amnem. *Decrescente Pado dictu*] id est, vt di-
atur, vel dum dicatur. *Mirabile noster lacus*] vicinus vrbi
pstræ Mantuæ, scilicet Benacus, Mincius enim ex Benaco
uit. *Lyntre*] id est, scapha aut alia nauicula. *Gravis obba*]
est, lagena: Persius sessilem vocat, eo quòd lato fundo
uasi sedeat, dicens Satyr. 3. *Exhalat vapida lesum pice
ssilis obba. Melioribus boris*] vnde Iuuen. *Distat enim que
clera te excipiant, modo primos incipientem edere vagus &
ilbus à matre rubentem.* Sed id Ethnicis, quam Christia-
is cōsonantius. Verùm si non trahimur, aut compellimur
iuiti, ducimur tamē zelo, & inuitamur. *Appendix illatabi-*
[*quia in hoc mundo non sunt solida, nec plena gaudia,
z nihil habeant amatoris. Nam extremum gaudij luctus
cupat. Appendix dicitur quod appenditur. Illatabilis*] De
na non est letandum. Sic *Æneid. 4. Hinc Drepani me portus,
illatabilis ora.* Multa sunt prouerbialiter dicta, notatūq;
gna. Boetius dicit se didicisse, in foribus Iouis esse duo
olia, alterum boni, alterum mali; neminēque nasci, qui
on aliquando ex vtroq; bibat. *Haslenus Eridanus*] scilicet
ctus est, id est, inundatio Padi. *Nosirostrepemus amores,
andoquidem nunc*] scilicet in vere, præcipuè dum nix
quitur. Tunc enim Veneri potissima datur opera: Vnde
ernæ dicti quod ferè verno tempore gignuntur. *Alma*]
uia diua creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione
onseruat genus nostrum. *Arna volucres*] Ma. *Hinc volu-*
um concertus in arnis Exbilarant. *Idem* Græcè, vnde hi-
rem Terentius dixit, facit hilare verbum, quod est, hila-
em & lætum facio. *Nunc omnia fatamur*] i. scetus producant,
a tua iussu) id est, tuos amores foeliciter cecinisti. Est
nim ludere, res nō graues canere. Vnde Virgil. in Bucol.
ipsum la ere qua vellem, calamo permisit agresti. Et Ouid.

Ille

BAPTISTÆ MANTVANI

Ille ego qui fueram tenerrorum lusor amorum, ingenio perij Na
poeta meo. Ita Maro in culice: *Lusimus Oſtiani gracili mod
lante Thalia. Atq; ut araneoli tenuem formamimus orsum.* Si
nos aliena ſequamur) Non enim Fortunato vt vixi infortun
amorum congruunt: Ea enim dicturus eſt, *Veneris nihil e
potentius igne.*) Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amo*
Et ideo de tempore quo amant belluæ dicit, Georg. 3.

*Tempore non alio catulorum oblita teana
ſenior erravit campis, nec funera vulgo
Tam multo informes vřř, ſtragemq; dedere
Per ſylvas; tum ſauus aper, tum peſſima tigris,
Heu male tum Libyæ ſolis erratur in oris.*

Et inſeſto ſub ſidere] id eſt, moleſto, & inferente, quaſi vi
quod plus eſt, quam ſi inſuſto legendum ſit. *Ad Coitum*
id eſt, ad arcem ſic dictam, quod eſſet ad fluentem Padi,
Mincij ex Benaco, vt dixi, naſcentis. *Perniciter*] velocite
Arx Noua] caſtellum notat. *Propter aquas*] id eſt, iuxta V.
Geor. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam* Pro
ter aquam, tardis ingens vbi flexibus errat Mincius, & tenet
prætexit arundine ripas. Sed quæram, quum ille in laudem
Mincij dixit, *tardis flexibus*) Eſt enim ſic vtilior nauigan
bus aduerſo præſertim flumine) cur hic dicat, *fugiens per
citer.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere, qua ſi
mina tarda, aliàs, pernecia fiunt. *Longis lacertis*] d eſt, br
chijs, quia labruſtæ nō putantur, nec reſecantur. *Arund
ne & hamo*] id eſt hamata arundine, i. virga tenui. *Sciderat*
mutauit, fecitque. *Proſciderat campu*, ſinem philomela) Na
ſcindo ſcidi priorem corripit: *Æneid.* 3. *Hiſperium Sicu
latus abſcidit; aruaq; & vrbes.* Vbi Seruius tamē videtur ſen
tire, debere produci: Nam metri, inquit, cauſa (ſci) ſyllab
corripuit: Verum non legitur correpta, quum contra ſa
reperiatur. *Hor.* 1. *Car. Nequicquam deus abſcidit, &c.* Poſſe
fortè legi, *Soluerat*, aut quid ſimile. *Neque lux*] id eſt, diu
num tempus. *Neque nox humore*] id eſt, Rorē. *Virg. Dum*
que thyma poſcentur apes, dum rare cicade. *Studioque intendi*
inani] i. piſcandi hamo, vnde parum vtilitatis conſequitur
præſertim prætermiſſa cuſtodia arumentorum. *Ab aſtr*
Velp

Vespæ genus est, sic Græcè à sono dictum. *Mox*] id est, paulo post, vexatus à canibus. *Demum*] id est, tandem, aut ultimo. *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] id est, viro belligero humilis conditionis, unde furaci addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, sed millesimū quemq; id est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Vnde milites Romani potissimum pedites vocabant.

Quod puer ut nouit, tumulum conscendit, & alta Voce bouem clamans, longa rura omnia visu Prospicit: ut frustra nisi se comperit, arcum Corripit & pharetram, sequiturq; per innia taurum, Illam per caulas, & per stabula omnia quærens, Per colles, Benace tuos, per consita oliuis Ingera, per virides fidei & vitibus agros. Venerat ad sublime iugum, quod sulphuris arcem Sustinet, & longis aperit prospectibus illinc Benacum; hinc campos longe lateque patentes. Lux ea sacra fuit Petro, frondente sub ulmo Mixta erat ex omni pubes post prandia vico, Ducebatque leues buxo resonante choreas.

Fausi. Rustica gens, nulla genus arte domabile, semper Irrequietum animal, gaudet sudore, peractio Mane sacro festa (quando omnibus otia) luce Ipsa oti ac famis impatiens epulatur, & implet Ingluuiem, audito properat tibicine ad ulmum, Hic furit, hic saltu fertur bouis instar ad aras, Quam rastrois versare nefas, & vomere terram Calcibus obduris & inertis mole fatigat, Ac ferit, & tota Baccho facit Orgia luce, Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans. For. Stulte, quid hac faris? solatia rustica damnas, Rusticus ipse? tui malus es, tibi peffimus ipse.

Fausi. Dicta idco fuerint, nostrum repetamus Amyntam. Quod puer] Prosequitur historiam, aut argumentum cœptum. Prospicit] porro aspicit. Aeneidos primo. Nauem in conspectu nullam, tres listore ceruos prospicit errantes. Vi) id est, postquam. Per caulas & per stabula omnis quærens, per

BAPTISTÆ MANTVANI

per colles Benace tuos] Non longè ergo distat, ita vt de
intelligi posset, quod dixit. *Noster lacus, &c. Sulfuris arce*
à sulphure denominatā. *Benacum*] qui vt Latius ex alpi
augetur. *Sacra fuit Petro*] ad vincula, vt videtur, calend
Augusti. *Buxo*] i. fistula, ex Buxo. Maro. *Tympana vos bux*
que vocat Berecynthia. Ipsa oti ac] Sic Maro in fine Georg
corum. *Ignobilis oti*, pro otij dixit. Nam vt hic otij scriba
versus non patitur. *Bouis instar*] id est, in morem, quo
Valla, vt dixit, improbat. *Quam rastrois*] scilicet in coemite
rio aut alio loco sacro; aut area publica. *Facit Orgia Baccho*
id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter d
cuntur omnia festa. *Calcibus*] à nominatiuo calces. Sic eni
scribendum præcipiunt, estq; incerti generis. *Virg. Ferrat*
calce fatigat. Alibi masc. leges. Inerti mole] i. pondere co
poris inertis. *Tibi pessimus ipsi*,] confessus enim fuerat suo
amores, vnde posset in eum dici illud Horatianum :

Quam temerè in nosmet legem sancimus iniquam ?

Continui gressum, baculoque innixus acerno,
Intermisit iter, donec mitesceret æstus.

For. *Ab puer infelix, æstus te maior in umbra*
Corripuit, nudam videas ne in fonte Dianam,
Claude oculos, blandis neu des Syrenibus aurem.
Sors tua Narcisso similis: Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, fitit amplius, at tu
Exteriorem æstum fugiens intrinsecus ardes :
Quam melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum redysse pecus, sermassè inuencas,
Amissi bouis æquo animo dispendia ferre,
Quam dum conaris nil perdere, perdere te ipsum ?

Faus. *Sed post iacturam quis non sapit ? utile non est*
Consilium post facta dari, quod oportuit ante.

Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Continui gressum] reliqua persequitur. *Baculo acerno*] ex
cere arbore. Acer enim prima breui, huius aceris secundum
Priscianum, facit: Vnde acernus, a, um, *Intermisit iter*] quod
habuit ad inquirendum taurū. *Ab puer infelix*] Acclama
tio Fortunati. Sic illic: *Ab virgo infelix, que te dementia co*

pit ?

pit? *Nudam videas in sorte Dianam, claudere oculos*] id est,
 auerte oculos ne videas vanitatem. Sed ad fabulam al-
 ludit. AÆxon enim quia Dianam imprudens nudam vi-
 dit, à canibus discriptus est. *Blandus neu des Syrenibus aures*]
 Nā Syrenes, vt aiunt, Surda aure transire oportet, vt inquit
 diuus Hieronymus. Fuerunt autem, auctore Seruio in
 fine tertij Æneid. tres in parte virgines, & in parte volu-
 cres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum vna
 voce, altera tibiis, tertia lyra canebat. Et primo iuxta Pe-
 lorum in Capreis insulis habitauerunt, quæ illectos suo
 cantu, in naufragia deducebant. Secundum veritatē mere-
 trices fuerunt, quæ transeuntes, quoniam deducebant ad
 egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia. Has Vlysses
 contemnendo deduxit ad mortem; Hec ille. Harū nomina
 dicuntur Parthenope, à qua quæ nunc Neapolos, i. noua
 vrbs dicitur, olim fuit denominata. Leucosia & Legia di-
 cuntur autem ab eo, quod est *ἔμψυ*, quod significat con-
 nectere, & retinere, & aspiratio conuertitur in S. Harum
 cantum ad Vlysses transtulit Cicero in carmine, cuius
 principium est. *O decus Argolicum, quin puppim flectis Vlysse,*
&c. Sors tua Narcisso similis) Is enim secundum Ouid. Met.
 4. cum superbia formæ elatus, cæteros cōtemneret, amore
 [sui in fonte visi exarsit, & cum sui compos esse non posset,
 in margine languens tandē in sui nominis florem conuertū
 meruit. *Dum sedare suum properat*) in fonte videlicet. *Sitis*
amplius] amore sui illic visi. *Intrinssecus ardes*] æstu amoris.
Quam melius; id est, quanto. Sic Virg. in 7. *Tam magis illa*
tremens, & tristibus effera flammis. Quam magis, &c. Nisi te
sic fata tulissent] Imputat fati sed tamen immerito, vt legi-
 tur apud Aulum Gellium, lib. 6. cap. 2. *Hei mihi, quid dam-*
nant mortales numina cæli? *Esse aiunt etenim per nos mala,*
quum tamen ipsis, vecordi præter fatum, sint mente dolores.
Multi ergo fati imputant. Iuuenal. *Hunc ego fati imputo.* Et
 alibi. *Fata regunt homines.* Et Manlius lib. 3. *Fata quoque &*
vitæ hominum suspendit ab astris. Sic felix aut triste venit
per singula fatum. Verū fatum variè accipi solet: vtcūq;
 tamen accipiatur, dicemus non imponere arbitrio nostro
 neces-

BAPTISTÆ MANTVANI

necessitatem, etiam si fata viam inueniunt. *Consilium po-*
facta est, inquit, imber post tempora frugum] bene ad suum
 institutum conuertit, ne non rusticus putetur. Vt autem
 Maro inquit: *pulce satis humor.*

For. Vna puellares inter pulcherrima turmas,
Virgo erat, alba comas, alijs procerior, aunos
Nata quaterquinos, vel circiter, ore nitenti,
Vrbani certare potens, & vincere nymphis,
Aurcolis radians guttis: ad tempora limbus
Ibat, & ad pectus clausum velamen abeno
Clauiculo, mediam fulgenti fibula ferro
Stringit in angustum, noua candicat inslita lapsu
Linea rugoso, pedibusq; allabatur imis.
Hanc puer ut vidit, periijt, flammæque tuendo
Hausit, & in pectus cecos absorbuit ignes,
Ignes qui nec aquis perimi potuere, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magicisue susurris;
Oblitusque greges, & damna domestica, totus
Vritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sepe grauescentem verbis compescere flammam
Nixus, & insanum iuuenis cohibere furorem,
Dicebam, miserande puer, quis te Deus istas
Misit in ambages? sed non Deus, imo Satanism
Pessimus ex illis, quos noctibus atque diebus
Ter tribus in terras fama est ex æthere lapsos.

Vna puellares.] Non attendens ad interloquutionē Fausti
 nam, pergit Fortunatus, describens puellam, cuius amor
 extarsit. *Nata quaterquinos* id est, viginti, quæ ætas rusti-
 cis vxorem ad laborem expetentibus grata, cum vrbano
 iunior placeat, vt in Eunu. *Anni quot? sedecim, flos ipse, &*
Vrbani nymphis] id est, sponsis, aut puellis pro nymphis
 habendis: Est autem datiuus, more Virgiliano, *Montibus*
in nostris solus tibi certat Amyntas: id est tecum: & cū nym-
 phis: sed durius additur, & *vincere*, cum sequatur *nymphis*.
 Nam subaudire oportet *earum Aurcolis*) id est, parum aurcis,
 sicut à luteo luteolum deduxit Maro. *Limbus]* id est, vestis
 oblonga. *Aheno)* id est, æreo. *Clauiculo)* id est, spintre
 Fulgenti

am p Fulgenti ferro) ex vsu aut artificio, aut ex eo quod albū fer-
 suum vocāt. *Stringit in angustum*) vt gracilior habeatur. Nam
 aut si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt. *Noua instita*
linea) id est, fascia annexa stolæ. Sunt autem duo epitheta
 quæ Latina lingua refugit, nisi diuissim construantur; sed
 tamen hæc tolerantur, quia perinde est ac si dicat, *Instita*
noua ex lino, quæ rusticis conuenit. Nam *instita lanea*, &
serica stolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*) id
 est, ad imos pedes defluit. Horatius sermonum primo. *Nil*
mediū est, sunt qui nolint tetigisse nisi illas, Quarum subsuta
alos tegat instita veste: est autem *Instita* tenuissima fascio-
 ra, quæ *Prætexta* dicitur, vt inquit Acron ad dictum locum.
Lapsu rugoso) id est, in plicas contracto. *Hanc puer ut vidit,*
eryt) Maro: *ut vidi, ut perij, ut me malus abstulit error. Flam-*
masque tuendo) id est, inspiciendo hic actiue accipitur. *Ig-*
nes, ignis) Bona & artificiosa repetitio: *qui nec aquis*) Vnde
 editus apud Gellium libro decimonono, capite nono:

Quid faculam præfers, philiros, qua nil opus nobis?

Ibimus, hoc lucet pectore flamma satis.

Istam non potis est vis seuæ extinguere venti,

Aut imber cælo candidus præcipitans.

At contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,

Nulla est quæ posset vis alia opprimere, &c.

Neque gramini bus) Id conqueritur Apollo apud Nasonem.

Si mihi quod nullis amor est medicabilis verbis. Magicisue

auti *furris*) id est, incantationibus, quæ obscure remordente

amori *oscientia* proferuntur. *Ovis te deus*) ex veteri consuetudine

rusti *interrogandi*. Nam hodie, cum vnum credimus Deum,

ban *neptum* esset, nisi abusuè, vt dixi, vt poetico more inferos

, & *dicamus* Deos, & amorem, aut virtutes & vitia. *In istas am-*

nph *ages*) id est, inextricabiles errores. *Sed non Deus*) Corrigit

atibus *ergo* quod dixerat Deus, Imo, inquit, *Satanum pessimus*) à

nym *ominatio* Satan, huius Satanos, sicut Titan Titanos:

nph *æan* Pæānos. Peccant ergo qui etiam Satanas satanæ,

arcis *media* breui proferunt. *Ter tribus*) id est nouem noctibus,

ve stis *totidem* diebus ex nouem choris Angelorum.

intre *Dic age, si nos si quenquam, reminiscere, si quem*

genti *Vide-*

BAPTISTÆ MANTVANI

*Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
 Dilatare domum, maioribus horrea acervis
 Compleri, his studiis extendere latius agros,
 Multiplicare greges, acquirere pascua bobus?
 Inter tot populos, quot habet latissima tellus,
 Sunt qui nostra ferant mensis epulanda cruentis
 Corpora, & humanos absument dentibus artus.
 Sunt inquam, quos tanta malis tot vexat Erinny's:
 Sed nullum est tam immane genus, tam barbara nusquam
 Gens, qua famineos non execratur amores.
 Hinc veniunt rixæ, veniunt & iurgia, & arma,
 Sepe etiam diræ multo cum sanguine mortes,
 Hinc quoque deletis eversa mœnibus urbes.
 Ipse etiam leges, rubrisque volumina loris
 Clausa vetant scelus hoc, & detestantur amores.
 Ut leges audiuit, ad hæc respondet Amyntas:
 (Civis enim fuerat puer, & versatus in urbe)
 His monitis prudens, & circumspectus haberi
 Niteris: & sensu tetricos anteire Catones.
 Error hic, hæc passim patiens dementia regnat
 Ipse sibi, blanditur homo solersque putari
 Vult animal, tamen incautus sibi multa tetendit
 Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat ante.
 Liber erat, servile iugum sibi condidit ipse.
 Pondus, id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
 Antiqui potuere patres, nec possumus ipsi,
 Nec servare ætas poterit ventura nepotum.
 Aspice quàm stulta est hominum prudentia: cælum
 Sperat, & esse sibi sedem inter sidera credit.
 Forsitan in volucrem moriens transibit, & altum
 Spiritus assumptis tranabit ad æthera pennis.
 Tunc ego, quid latras? legum Deus auctor, & ipsis
 Non parere sapit magnam nimis impietatem.*

Fausi. Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.

*Fer. Quid fuerim veris? quamvis pannosus, & asper
 Sim modo, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam:
 Nec mihi sese alius poterat componere pastor.*

Faus. Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino,
Alter eris Marius, raso ore videre Carbo.

For. Talia respondit sic obiurgatus Amyntas:
Facto homini Deus inuidit, concessa voluptas
Visa bonum nimis excellens, & vota repressit,
Legibus inuentis, uti qui ligat ora capistro,
Ne quocunque libet flectat vestigia, sessor:
Qua mea sit, me cogit amor sententia fari,
Liberaque ora facit: qui non communicat usum
Coniugis, inuidus est, linorem excusat honestas
Introducta usu longi linoris iniquo.
Nam dum quisque sibi retinet sua gaudia, nec vult
Publica, conmunis mos ac longaeus honestas
Factus, & hunc morem fecit dementia legem.
Inuidares amor est, res inuidiosa voluptas,
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Amplius, insano rediens ab amante, recessi.

Faus. Cernis, ut hic malus affectus, sic lumina mentis
Claudet, in errores ut sponte seramur aperiis?

For. Cernis, ut à summo liuentia nubila Baldo
Se agglomerent? oritur grando, ne fortè vagante
Tempestas deprèndat oves, discedere tempus.

Dic age] Progrèditur in detestationem amorum, quo illum
auertat: facitque id quasi satyricè, docens nullum ex amoribus
emolumentum, nullumq; per eos ditescere. Sunt qui
nostra ferant) Tyranni qui sanguinem & sudorem pauperum
absument, aut ad Cyclopas & Læstrygones aspexit, aut ad
Aegyptios à Iuvenale damnatos sed verius ad auaros, qui
quicquid pauperes sudore pariunt, deuorant. *Euersa vires)*
ut Troia & aliæ (ut Horat. I. Serm. sentit) multæ.

Nam fuit ante Helemam cunnius, & terrima belli
Causa, sed ignotis pericrunt moribus illi,
Quos venerem incertam rapientes more serarum,
Viribus editior cadebat, ut in grege, taurus.

Tetricos) seueros & rigidos, à Tetricis montibus asperis.
Anteire) collisio est, sicut in deinde, proinde, deesse, fieri
solet. *Catonēs)* duo nominati sunt seuerissimi, maior ille.

BAPTISTÆ MANTVANI

Censorius, & minor Vticensis. *Ipsa etiam leges*) vt lex diuina, *Non mœchaberis*: lex humana, vt lex Iulia in adulteros. De qua Iuuenalis] *lex Iulia dormit, &c.* *Quas nec antiqui potueres patres* (Sic beatus Petrus, Act. 5. *Nunc ergo quid istatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neq; nos neq; patres nostri portare potuimus?* Sapiens dementia] bona implicatio, sicut apud Iuuen. *Inter Socraticos notissima fossa cinædos*: quum nihil sit magis repugnans, quam Socraticum & cinædum esse: sed vt in Prologo Andriæ dicitur, *Muli faciunt ne intelligendo, vt nihil intelligant.* Videntur ergo sibi sapientes, quum sunt dementes, iniquam in se ferentes legem. Horat. *Quam temerè in nosmet legem* (ancimus iniquam? *Quam fecerat ante*) Sic Danid: *Incidit in foueam quam fecit. Forsitan in voluerem*) tanta est amantibus insania, vt etiam quæ fidei sunt irrideant. Graphicè ergo docet, quàm non sit sui compos quisquis amat. *Grandia de magnis;* ne decori personarum immemor videatur poeta, [videtur enim altior hæc disputatio, quam vt rusticis conveniat] induci alterū interloquentem quasi minus habeat fidei: vnde Fortunatus more senū qui se laudant, & sua tempora, vt Nestor apud Homerū, vnde Flaccus in arte. *Laudator temporis acti, Se puero,* dicit in adolescentia se fuisse præstanti ingenio, & prudentia magna præditū. *Quid fuvim veris*) i. arbitraris. *Quamvis pannosus*) i. veste multis panniculis, consuta, & crasso panno: *& asper sim modo*) id est, pannis annisque oblitus, vt inquit Comicus. *Nunc quoq; si vectus vultu gradiare supino, alter eris Marius*) Qui procerus erat, & vt Appianus docet, vultu severo, qui ex vultu diritate cū nihil loqueretur, satis proferre visus quam ingentem machinaretur cardē. Papyrius autem Carbo, illa tempestate, qua cum iuniori Graccho cōspirabat, adhuc iuuenis, seu imberbis erat: vnde ait, *raso ore videre Carbo*) alludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius. *Vt equi ligat ora capistro Sessor*) i. qui insidet equo. *Me cogit amor*) non ergo sui iuris, aut liberū se fatetur, sed amore coactum. *Qui non communicat usum coniugis, invidus est.*) vult errore, & hæresi Nicholaitarum etiam coniuges debere communes esse

Reis.
Pannosus.

Carbo.

esse, & per inuidiam suam cuiq; datam, & legem Iuliã in adulteros latam, quę res quia honesta visa, liuorem excusat honestas. Honestatem autē introduxit longus, sed iniquus, inquit, vsus: quę omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Vnde quam vidit, nō maritali affectione amauit. *Inuida res amor est.*] id est, inuidere faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus potest. *Linientia*] subnigra & densa à liuore, qui est Macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibullus: *Tum succos herbasq; dedi, quis liuor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem inuidi contrahunt colorem, ideo liuidi dicuntur, & liuor inuidia. *Baldo*] id est, à monte vicino. Est autem futurę Eclogę parascue, id est, præparatio.

ECLOGA TERTIA DE INSANI

amoris exitu infœlici, inscripta Amyntas.

Ioannis Murnelij Argumentum.

Agricolę duram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amyntæ.

Fœstus & Fortunatus.

Illa heſterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis innoxia, diuis
Gratia, noſtrarum quibus eſt cuſtodia frugum.
Sed veluti ex illis veniens ait Harculus oris.
Veronenſem agrum, pecudes, & ouilia, ſic eſt
Demoliſta, caſas & paſtoralia teſſa
Sic euertit, vt agricolis ſpes nulla ſuperſit.
Agricolis etenim pecus eſt ſubſtantia, & arua
Hiſ ſubieſta malis: grandis theſaurus in arca
Cinibus eſt, quem nulla queat contunder e grando;
Nulla pruina, gelu nullum, nulle aëris ire.
Nefcio quis ventos, tempeſtateſq; gubernat,
Id ſcio, ſed neq; ſi ſcio, ſat ſcio, ſed tamen auſim
Dicere: quid? vitane ideo mulſ labor in ipſa?
Numina ſi, vt perhibent, orbem moderantur ab alto,

BAPTISTÆ MANTVANI

Extimo nil dueros hominum curare labores,
 Aspice, quo tennem viciū sudore paramus.
 Quot mala pro grege, pro natu, pro coniuge pastor
 Fert miser? infestis astate caloribus ardet,
 Frigoribus riget hybernis, dormimus ad imbrēm
 Cotibus indurvis, vel humi; contagia mille,
 Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille
 Sollicitant, latro insidias intentat ouili,
 Atq; lupus, milesq; lupos furacior omni.
 Ut manus assiduo detrita incalluit usu.
 Squaluit os, barba obrigit, cutis aruit aestu:
 Vna repentino rapit omnia turbine grando;
 Hæc superi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
 Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
 Nescio quæ pietas & quæ clementia tantis
 Claudibus inuoluat pastores omnium egenos.

Ille besterna ruens] Facto ex euentu pastoribus colloquio,
 prosequitur Fortunarus infelices amores Amyntæ. *Stilus*,
 quia pastoralis, facillimus est; quocirca brevissimus ero.
Ille grando besterna] cuius meminit in fine præcedentis E-
 clogæ. *De vertice*] i. summitate. Vertex enim dicitur sum-
 mitas, à qua vertendum est, cūm altius ire nequeas, vt in
 capite & monte. *Baldi*] Baldus mons est. *Diuis*] id est, san-
 ctis. *Herculus*] rustici nomen, quasi bonus cultor, aut arui-
 cola, aut retiarinus. *apoc*] enim dicitur rete. *Demolita*] i. deie-
 cit, prostrauit, calamitatem inferendo. *Casas*] tuguria pa-
 storalia. Et proinde dicit; *pastoralia testa*. *Agricolis etenim*]
 Ordo est: etenim substantia. i. possessio & peculium, est
 agricolis pecus, & arua. *Nulla aeris ire*] i. tempestates:
 quasi ab irato Ioue, qui & aer dicitur, illatæ. *Nescio quis*,
&c.] Rusticè id dicit, sed graphicè. Sunt enim rustici im-
 patientes calamitatis, ita vt in prouerbio sit, *Qui sua amit-
 tit, & sensus amittit*. vnde & *Aneas* amissa coniuge (quan-
 quam summus alioqui deorum cultor) ait *Aeneidos* secun-
 do. *Quem non incusant amens hominumq; Deūq;* Aut quid in
euerſa vidi crudelius urbe? Et in Bucol. amisso nato: *Atque*
Deos, atq; astra vocat crudelia mater; *Vitane ideo multalabor*
 in

in ipsa: id est, annè, ob id viuens pun ar? id quoq; de more rusticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, vt pote post fata, *Numina si ut perbibent.*] Epicuri enim negabunt: vnde Maro in Bucol. *Nec curare Deum credis mortalia quenuquam.* Lucr. *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira.* Horat. primo. Sermo. *Credat Iudeus Apella, non ego, namque Deos didici securum agere animum.* Iudæum vocat apellam, id est, sine pelle præputij, hoc est, circumcistum. *Securum animum*, id est, seorsum à cura mortalium. Vnde Epicurus iactabat se leuasse genus humanum duobus lumen malis, metu & superstitione Deorum. Metu quidem, quia dixit vnum esse spiritus humani & beluini interitum, & ita non esse metuenda, quæ post mortem eueniunt. Et superstitione, id est, anxia religione, cum dii non curent mortalia; sed vtrumque impium & scelestum est, omnem pietatem & religionem destruens. *Extimo*] pro existimo: existimo autem, id est, censeo & iudico per x plurimi scribunt. *Æstimo* autem, id est, æris pretium constituo & liceor, per æ & st. *Discrimina*, id est, pericula. *Milesque lupo fucacior*] miles dicitur quicumque stipendiū belli gratia suscipit. *Vna grando*] Vnde calamitas quæ dicta est, quod calamos, id est, culmos segetum terit. Est autem in sermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & sacrificando nutu. Sic Hiarbas Æneid. 4. *Dicitur ante aras media inter numina disum,* *Multa Iouem manibus supplex orasse supinis.* Et infra: *Nos munera templis, Quippe tui serimus, famamque fouemus inanem.* *Incalluit*] id est, calluit, hoc est, tumorem, & duritiem induit, *Pastores omnium egenos*] Æneid 1. *Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egent.*

Faus. Fortunata, scelus nobis hæc omnia nostrum

Ingerit, ætherei sententia iudicis aqua est.

For. Quod scelus? an fuimus Christi vitæ insidiati?

Fau. Iuregia, furta, ira, Venus & mendacia, vix.

For. Quia memere boni? nec enim scelus obruit omnes,

Et tamen unâ omnes pariter pessundat Erynnis.

Faus. Hec nescis, malè de superis sentire nefandum.

Hic igitur, quæ scire nefas, nescire necesse est,

BAPTISTÆ MANTVANI

*Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ
Quas simus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune iuuentæ.*

*For. Mævor & affectus aliꝝ de cardine mentem
Sæpe leuant, animo sermo venit eger ab agro.*

*Fauſt. Intellecta licet, pro re, pro tempore, ſari:
(Sic habitus Coſmas ſapiens) incognita nunquam.*

*For. Fauſte, ſapis: notos igitur repetamus amores,
Reſtat Amynteos poſtrema in ſata furores
Dicere, & in miſero lachrymas impendere caſu.*

Fortunate, &c. Ne approbanda videatur ſententia Fortunati, caſtigat eum Fauſtus, dicens illud notum verbum: *Omnia mala quæ patimur, peccata noſtra meruere. Aetberei ſententia iudicis æqua*] Auguſtinus enim docet occultas quidẽ eſſe interdum diuina conſilia, ſed tamen nunquã iniuſta. Hoc Maro *Æneid. 6. Aut æquus amauit Iupiter. & 10. Æne. Rex Iupiter omnibus idem. Quod ſcelus*] graphicè exprimit ruſticorum opinionẽ, qui ſeſe inſontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Reſpondet autẽ Fauſtus: *Queris quod ſcelus? Iurgia*] id eſt, contentiones quæ frequentes inter ruſticos ſunt, vnde pro magno bono duxit Maro *ſepem*, dicens, *Hinc tibi quæ ſemper vicino ab limite ſepes, &c. Venus*] id eſt, luxuria carnis. *Quid meruere boni?* Non reſpondet ad hoc Fauſtus, aut quia feſtinat ad narrationem exitus amorum Amyntæ, aut quia non decuit ruſticũ, quæ Theologorũ ſunt enodare. Vnde dicit nefas eſſe de factis Dei inquirere. Satis enim eſſe debet, quia Deus ita vult, qui nihil iniuſtum velle poteſt. Ideoq; vbi diuina eſt præceptio, nulla debet eſſe percũctatio, vt Abrahã nobis præclarè oſtendit, dicente D. Auguſtino. Nam filium non dubitauit maſtare, in quo tamen propaginis promiſſionem acceperat. At ſi quæras cur boni cũ malis puniantur: dicitur tantum temporaliter puniri bonos, vt plus mereantur, malos autem ad vindictam. Eſt ita pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Mors autem peccatorum peſſima. *Nefcire neceſſe eſt*] altiora te ne quæſieris: Mitte arcana Dei, &c. *Posthabitis*] i. prætermiſſis aut minoris

Posthabitis.

ha-

habitis vt, *Posse habui tamen illorum mea seria ludo, &c. posse habita coluisse Samo: Quas*) id est, cuiusmodi sumus experti, quia hoc commune malum. *Scmel insanimus omnes. Mæror & affectus alij*) id est, affectiones & passiones & perturbationes. *De cardine*) id est, de stabilitate. *Sepe lenât,*) id est, amouent. *Animo sermo venit ager ab agro*) quia ab abundantia cordis os loquitur. Vnde Flaccus in arte : *Format enim natura prius nos intus ad omnem Fortunarum habitum, iuuat, aut impellit ad iram. Aut ad humum mærore graui deducit, & angit. Post effert animi motus, interprete lingua. Sic habitus Cosmas sapiens.*) Cosmas (vt opinor) Medices, Florentinus ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentij, & auus Petri Medicis hic intelligitur. *In postrema*) id est, in vltima. *Fata*) id est, mortem vsque. *Impendere*) id est, imperitari. *In misero caso*) id est, infœlici exitu.

*Præteriens illac paruo post tempore, rursus
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali, populo iam fabula factus,
Non resipiscis adhuc ? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Ut quondam moriens rapuit secum omnia Samson.
Quum senio curuatus eris, si forte senectam
Fata tibi dederit, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cum iam descenderit omne
Robur, & ingenium, sensusque recesserit omnis ?
Hac tibi cuncta feret, nisi mors prauenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospice, quò tendas, & quò venisse dolendum est,
Ire caue : discerne vias, hominèmq; memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, leui tam perniciosâ iuuenta.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, agrè
Vitam ago, tanta agros omnis inuasit egestas,
Tot duri rerum euentus, incommoda passim
Tanta, tot aduersis totus conuoluitur orbis.*

Præteriens illac) Principium narrationis. *Ilac*) id est, per

BAPTISTÆ MANTVANI

locum illum, vbi dixi Amyntam amore languentem iace-
 re. *Parvo post tempore*] Sic Maro: *Respexi tamen, & mox*
post tempore venit. Vnde post, & ante, gratia excessus, abla-
 tiuum regunt cum suo, si volumus, casu, vt: post dictum de-
 em paruo tēpore. Sine autem casuali, videntur aduerbia
 vt postea & antea *O iterum*] bonus est versus, quia in prin-
 cipio carminis monosyllaba vocalia non abijciuntur, &
 vti nam, o ego, neque coripiuntur sicut interdum in me-
 dio, vt in Buc. *Te Coridon, & Alexi, trahis sua quemque volup-
 tas Mens inconsulta*] id est, imprudens, cui nihil est consilii
 aut pensi. Capitur enim inconsultus passiuē pro eo cui non
 est datum consilium, vt *Æneid. 3. Inconsulti abeunt sedem*
que odere Sybilla. Et tamen consulti videntur, qui consiliū
 dent, sed reuera qui consuluntur sæpē, id est, à quibus pro-
 dentibus consilium petitur. Vnde non solum iurisconsultus,
 sed etiam iure consultus dicitur, quasi in iure, aut de
 iure. *Veneno ebria fatali*] id est, amore. *Ad fata*] id est, ad
 morrem ducente. Est enim amor venenum, quia per venas
 it. Vnde: *Vulnus alit venis:* nec tamen fato imputandum,
 sed nobis. Vnde D. August. Super illud: *Ego dixi miserere*
mei, sana animam meam, quia peccaui tibi, ait: Ego peccaui,
 non fatū, non fortuna. De hoc tamen plura iam diximus.
Populo iam fabula] id est, argumentum fabulandi: non ta-
 men dicit, iam fabula facta] quia ordo est, factus iam populi
fabula. Resipiscis] id est, iterum sapis, & ad sapientiam re-
 dis. *Pecus atque mapalia*] id est, casas & caulas: Dicuntur
 etiam sic à Virgilio. Vt: *raris habitata mapalia villis,* & ma-
 galia, sed prima longa: vt *Æneid. 1. Miratur molem Aene-
 as magalia quodam Rapiit secum omnia Samson*] vt Iud. 16.
 latè describitur, nota est historia. *Senectū fata tibi dederini*
 Qui enim (vt Seneca dicit) ad extremum fati peruenierit,
 senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem,
 vt fatalem, quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id est,
 centum viginti annos, vltra quos, fata, id est, deorum con-
 stituta, negabant posse viuere: Et naturalem, quæ tres ex-
 plebat, id est, 90. annos: Tunc enim natura deficit, dicitur
 que mors merita, id est, pro merito, in remedium tot malo-

rum

rum quæ sequuntur, concessa: Et fortuitam ac violentam, quæ etiam in primo cursu contingere possit: quas omnes tangit Maro, *Æneidos* quarto ad finem.

*Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoque accensa furore.*

Hæc tibi cuncta ferunt] Vnde *Naccus* in arte, *Multa ferunt anni venientes comoda secum, Multa recedentes adimunt.* De incommodis senectutæ, vide *Iuuenalis Satyræ* 10. In qua dicit: *Sed quàm continuus & quantis longa senectus Plena malis? Prospice quò tendas*] id est, ad quem statum. *Persius*: *Est aliquid quò tendis, et quò*] id est, ad quem statum. Ordo est, *& caue ire eò, quò venisse dolendum est. Esto domi*] aut simpliciter dicit, aut quò *Persius*; *Tecum habita, & non is quam sit tibi curia supellex. Leui*] id est, facili & inconstanti. *Tot duri rerum euentus*] Licet ut *Valla* docet, in plurali frequentius dicatur euenta genere neutro, tamen etiam euentus legimus, ut *Æneid.* 6. *Cæcosque volutat euentus.*

*Acciperem non auditam, non tempore factam
Præterito: sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:*

Ut mos, autumnò pecudes crescente totondis,

Mane foro exposui lane venalia pondo

Sexaginta, bodie grande æs constare putabam:

Pix vitam gregis eduxi, vix pabula possum

Mercari hybernis niuibz; quò cætera pacto

Sit victura domus, nondum mihi constat Amynta.

Quisquis amat, domine munuscula mittat oportet.

Tu verò, cui vix tectum fortuna reliquit,

Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,

Quid poteris cupida gratum donare puella?

Mittere mala decem, satis esse solebat amanti,

Purpurei flores, & raptus arbore nidus,

Gramen odoriferum, memini quo tempore magna

Credabantur opes: ventum est à gramine ad aurum,

Regiæ res amor est hac tempestate, recessit

Mos vetus, & quedam mala lex inoleuit amandi.

Accipe rem non auditam] Continuat sermonem, quem ad *Amynta* habuit, in quo quòd *Amyntæ* dicit, omnibus dicit, qui

BAPTISTÆ MANTVANI

qui simili cæpi sunt morbo. Recitat ergo argumentum pro
re excogitatum. *Non auditam*) quia falsa sunt sæpe audita.
Vnde Plautus: *Plum valet vnus oculatus testis, quam auris decem.* Id est, vnus qui se vidisse dicat, quam decem qui se au-
diuisse dicunt. *Aui. Anno totond*) alibi in Maio tondentur.
Sexaginta pondo) id est, libras. *Mittere mala decem*) Virgil. in
Bucol. *Aurea mala decem misi: cras altera mittam.* *Purpure*
flores) Idem. *Tibi lilia plena.* Ecce ferunt *Nympha calathis*, (scilicet
id Amasij poetæ vberius dicunt. *Et raptus ab arbore nidus*)
Idem. *Parta mea Veneri sunt munera:* Namque notauit ipse la-
cum aëria quo congesse palumbes. *Gramen odoriferum*) Idem.
Tum casia atque alijs intexens suauibus herbis. *Mollia luteole*
spargit vaccinia [*Calthæ. Credebantur opes*] vnde, *Qui potius*
violas addere, diues erat. *A gramine ad aurum*] Ouid. *Melin-*
nunc omen in auro est. *Regia res*] i. regalis, quod potius dice-
rem, sed tamen & morbum regium vocant, qui regalem ex-
petit sumptum. *Hæc tempestate*] hoc tempore turbulento.

Talia suadenti torus mihi rettulit ore :

Si cupis optatum mihi Fortunate salutem,
Da quod amo, nostro hæc una est medicina dolori,
Cetera quæ memoras, mihi sunt tormenta, reuelli
Ex animo furor iste nequit, mea pectora imago
Virginis obsedit, mecum est, mecum itque reditque,
Excubat & dormit mecum, caput, ossa, medullas,
Cor complexa, potest cum sola excedere vita,
Ac veluti quoties aliena ex arbore fesslo
Surculus inseritur trunco, natura duorum
Iungitur, & mixto coalescit corpore virga :
Sic domine dilecta mihi se immergit imago,
Et fecit duo corda vnum, duo traxit in vnum
Pectora : sensus inest nobis & spiritus idem.
O me infelicem, si cum mea fata vocabunt,
In gremio dulcique sinu, nineisque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte iaceres,
Illa sua nobis morientia lumina dextra
Clauderet, & tristi fletet mea funera voce.
Sine ad felices vadam post funera campos,

Senferar ardentem rapidi Phlegetonis ad undam.

Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam.

O Dryades florumq; deæ, nymphæq; decentes:

O nemarum Sylvane pater, servate precamur

Collibus in vestris gelidisq; in vallibus omne

Sylvarum rurisq; decus: circumdate saltus

Sepibus, & prohibete pecus, ne floribus obsit.

Ista precor, domine servate in funera nostra,

Tunc omnis spargatur humus, redolentia ferta,

Texite, qua circa tumulum, supraq; iacentem

Componantur heram, tristes ad busta puella

Pierides aderunt, & lamentabile carmen

Ore canent madido, signataq; verba relinquent

Ista sepultura, relegenda nepotibus olim:

Hic tegitur virgo: cui nil quin diua vocari

Debueris, deerat, nisi dura fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amantis, solam
puellam deposcentis, vt Charinus Terentianus: *nihil aliud*
volo nisi Philumenam. Bene dicit *suadenti* & *nō persuadenti*,
quia nihil efficit. *Furor iste*] id est, quem tu commemora-
sti, & dixisti in me esse. *Excubat*] id est, Excubias agit, hoc
est, vigilat mecum: *Æneid. 4. Illum absens absentem audit-*
que videtque. Id quoq; Phædria optat sibi à Thaide fieri in
Eunuch. *Me ames, me desideres, me somnies, me expectes, de*
me cogites, me speres, me te oblectes, mecum tota sis, &c. Caput)
vnde furor in amante. *Ossa Medullas*) *Æneid. 4. est mollis*
flamma medullas, Interea, & tacitum vivit sub pectora vulnus,
vnde hic addit: *Cor complexa*) Hinc enim dicitur cura, quod
cor vrit. *Surculus*) id est, insita, quæ pullulat virgula. *Duo*
corda unum) vnde *Corint. 6. Et erunt duo in carne una.* Hoc
autem non ex re, sed ex actione dicitur, quia nondum ad-
hæsit: qui autem adhæret, vt ibidem dicitur, meretrici, vnū
corp⁹ efficitur. *Et spiritus*) id est, animus, quia græcè *ἀνιμὸς*
spirit⁹, seu ventus dicitur. *O me infelicem*) graphicè expri-
mit affectionem miserè amantis, cui dulce videtur in com-
plexu amatae mori. *V. rgil. in Bucol. Hic ipso tecum consume-*
ver auro. Illa sua nobis, &c.) Ex Tibullo ferè sumptus locus, aut

BAPTISTÆ MANTVANI

ex epistolis Ouidij. *Tristi voce nanius canendo : Sine ad
ces campos*] id est, Elysios. De quibus *Æneid. 6. Deuenerunt
cos & amana vieta Fortunatorum nemorum* (sedesq; beatas,
Hoc paradisum vocamus. *Phlegeton*] fluuius infernalis
ardore dictus. *Nec sine te salus ero, nec tecum miser unquam*
Ex affectione, vt dixi, loquitur, non ex debito consilio
itaque non est putandum eam esse poetæ mentem. Quod
dico propter imperitos, qui non discernentes, quando
sua sententia, & quando ex alterius intraducti loquuntur
poetæ, indifferenter citant, quasi ita senserint. Maro autem
sentit etiam amores perdurare post fata : vnde in eodem
sexto *Æneid. Cura non ipsa in morte relinquunt. Quin
tauit easdem permanere affectiones, dicens: Quæ gratia
rum, armorumq; fuit viuis, quæ cura nitēteis pascere equos,
dem sequitur tellure repositos.* Iuxta quod dictum est: *Quali
te inuenio, talem te iudico.* Et ita quia æterna est damna
peccandi libido (non enim immutare possunt) merito
æternum supplicium. Sed ad rusticum redeamus Amyntas
cui insanus amor non persuasit, quod Prophetæ diuinitus
persuasum erat, dicenti: *Non auertas faciem tuam à me, &
miles ero descendentibus in lacum. O Driades*] id est, nymphæ
arborum & præcipuè quercuum, quia *δρυς δρυς* quercus
dicitur. *Florumq; deæ*] quæ Napeæ dicuntur. *Nymphæq;*] si
licet aliarum rerum, vt montium, quæ Oreades, & flum
num, quæ Naiades dicuntur, & marium, quæ Nereide
& arborum quoque, quæ Hamadryades. *O nemorum Syl
uane pater*] vnde à syluis denominatus. Hic quoque adue
nisse dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in
Bucolis :

*Venit & agresti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.*

Vnde dicit: *Servate, precamur, quia nymphæ amare, &
amari solent. Servate, inquit, Deus*] id est, ornatum florum
& herbarum ne floribus obsit. Virg. Geor. 4. *Nec oves, be
diue petulci Floribus insultent, aut errans bucula campo, De
cutiunt rorem, & surgentes atterat herbas. Ista.*) Id est, vestra
dona, domina nostra] sic enim & Græci & Latini, & Barba

vxores vocant. Vnde Maro in Diris: *Quod mea non me-*
am domina est. Circa tumultum) Credebant enim in veteri
 superstitione beatas animas, quarum corpora molliter re-
 quiescerent. Vnde Persius: *Nunc non cinis ille poeta Felix?*
nunc lenior Cyprius non imprimis ossa? Lendant conuiue, nunc
 non è manibus illis, Nunc non è tumulto, fortunatâq; sanilla
 ascensur viola? Et Iuuenalis: *Dij maiorum umbras tenuem*
fine pondere terram, Spirantesque crocos & in urna perpetu-
ver, Qui præceptorem sancti voluere parentis esse loco. Et
partialis: Sit tibi terra leuis, mollique tegaris arena. Ouid.
sa quieta, precor, tuta requiescite in urna: Et sit humus cineri
non onerosa tuo. Contra imprecatur Tibullus: O tu qui Ve-
re docuisti vendere primus, quisquis es, infelix urgeat ossa la-
is. Tristes ad busta puella Pierides) id est, Musæ: Iuuenalis:
Pierides, prosi tibi vos dixisse puellas. Bustum dicitur, quasi
ene vstum, locus ubi urna condebatur. Urna autem ab
tendo dicta, quod vstorû teneret cineres. Ideo autem Ro-
piani, qui tunc vt nunc faciunt, terrâ condere solebāt cor-
pora defunctorû, coeperant ea concremare, quia per bel-
& inuidiâ eruta videbant aliquando ossa: Diuersitatē
tamen hanc ex Philosophis ortam putant, vt qui ex terra
otissimum sumpta putarent, terræ mandarent corpora;
qui ex igne, igni. Laudabile carmen] Nænam funebrem,
ut corpore nondum sepulto Epicædion, & eo sepulto
Epitaphion. In Daphnide autem dicit Maro: Et tumulto su-
per addite carmen. Releganda nepotibus] id est, minoribus
 aut posteris,

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charibdes
Tranarem laturus opem: tu senior hydra,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine; nam me
Nescit adhuc: si sciret enim, succurreret ulro.
Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultus fallacia, sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes.
Si tamen illa meos vulnus auerterit, ibunt

BAPTISTÆ MANTVANI

*In lacrymas oculi, triste in suspiria pectus
Oderit illa licet semper fugiatque sequentem,
Ista tamen quocunque, ferar, me cura sequetur.
Ite procul medicæ, non sum sanabilis, artes:
Ite procul, magico qui (quod nec credere dignum est)
Carminе pallentes animas venocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere diuos
Creditis: aduersum est, & inexorabile calum.
Ite rapit impatiens furor, & inuat ire per alios
Solinagum montes, per tusa ignota ferarum.*

O virgo, &c. Sunt verba Amyntæ per apostrophē puella
absentem alloquentis. *Per centum Scyllas*) numerus finitus
pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula
sunt maxima in Mari Siculo; finguntur autē à Poetis
monstra marina, ex puellis transmutata. Nā Scylla Phœbe
fuit filia. Charybdis mulier vorax. De Scylla dixi in Buc.
Quid loquar aut Scyllam, nisi aut quam fama sequuta, &c.
De Charybdi & etiam Scylla Æneid. 1. *Dextrum Scylla
tus laeum implacata Charibdis Obsidet*) Et ita quia ut dicit
Horatius in arte: *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.*
Ducit enim in vitium vitij fuga, si caret arte: ideo de eo quod
vnum periculum euitans, in aliud incidit, dici solet. *Incidit
in Scyllam, cupiens vitare Charybdim.* Tu scilicet hydra
quam Hercules tandem exussit, cum amputato capite
semper bina repullulare videret. Erat enim lactus quem
ussit, & locum fertilem reddidit; sed serpens aquatica
figitur. *At culpe*) id amatoriæ. Nam semper amicas aut per
gant, aut non credunt peccasse. Vnde ille: *Nec si mihi crederet
tantum. Signa tamen vultus fallacia*) scilicet sunt. Iuvenalis
*Fronti nulla fides, quis enim non vicus abundat Triflibus obse
nis? Mens fera*) vnde notus, sed minus idoneus auctor: *Om
nis que nitido volucris plumescit amictu, Non est, si simulat, v
ra columba tamen. Sæpe sub agnina latet hircus pelle Lycæon.*
Subq; catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus
auerterit) videtur hypallage, ut fit, si auerterit suos vultus
me. Id enim indignabundi faciunt. Æneid. 2. *Diua solo
xos oculos auersa tenebat.* Sed si accipiat auerto sicut auer

for, &
onem
rit, q
nari
illa a
aure,
tius v
norem
mo d
dicor
tis an
sunt
erat
cing
nissa
muc
tum
uoc
vrg

Va
cu
ga
an
ho
re
T
n

for, & auertor accipi solent, pro eo, quod est per indignationem auertendo contemno, sicut Seruius fieri posse asserit, qui dicit auerto & auertor in vna significatione declinari posse: dicitur recta locutio, & non figurata, qualis est illa apud Boëtium: *Hec, heu, quam furda miseros auertitur aure, &c.* Vnde est frequentatiuum auersor, quo frequentius vtimur. Ouid. in Fastis. *Officioq; leuem non auersatus honorem Medice artes*] Vnde Apollo apud Ouid. Metam. primo dicit: *Inuentum medicina meum est, opifexque per orbem dicor, & herbarum subiecta potentia nobis: Hei mihi quod nullus amor est medicabilis herbis! nec prosunt domino, quae prosunt omnibus artes. Ite procul, &c.*] quia Romanis earum erat odiosa professio. Vnde Æneid. 4. *Magicas inuitam accingier artes. Quod nec credere dignum est*] Vnde de Phytionissa quæ Samuelem excierat dubitant Theologi, an Samuelem reuera, an nequam spiritum in illum transfiguratum, quod Augustinus potius asserere videtur. *Animas reuocatis ab Orco*] i. ab inferno vrgente. Vnde Orcus quasi vrgus, à quibusdam dictus videtur. Sic in Bucol.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi læssa venena,

Ipse dedit Maris, nascuntur plurima Ponto:

His ego sæpe lupum fieri, & se cedere syluis

Marim, sæpe animas imus exire sepulchris,

Atque satas aliò vidi traducere menses.

Vanis precibus] i. impie: sed, ex amentia amantium, Epicuro tamen dignum. *Soli vagum* non in solo, sed solum vagantem. *Soli autem sibi videntur amantes*, dum sunt sine amata. *Per lustra*] per latibula, aut latebras. *Ignota*] scilicet hominibus, hoc est, inuia. Æneid. 4. de Didone. *Semperque relicta, Sola sibi, semper longam incommitata videtur Irg viam, & Tyrios deserta quæuere terra, Eumenidum veluti, &c.* Id autem nunc erat illi, & est nunc hinc, futuræ mortis indicium.

Talia iactantem, verbis conabar amicis,

Fletere, sed vulnus nihil insanabile curat.

Illum per campos non intempesta silentes,

Illum exorta dies inter dumeta videbat

Insomnem semper, raro syluestria poma

BAPTISTÆ MANTVANI

*Carpentem, & potu contentum simplicis undæ;
Post longos gemitus, exhaustaq; lumina fletu
Assiduo, post lamenta & conuulsa frequenti
Pectora singultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum;
Nocturna absumpsit, re fere; volucresque diurna:*

*Fausi. Heu funesta lues, fatalis machina passim
Corda venenatis penetrans humana sagittis,
Aequiparans hominem pecudi; que pocula Circe?
Quæ peiora unquam potuit dare philtrea Calypso?
Quæ styx? quis Phlegeton grauior? quæ maior Erynnis?
O stulti, quicumque Deum dilexistis Amorem.
Num natura nocens Deus est? ubicunque locorum
Sit Deus, est homini clemens, innoxius, æquus.*

*For. Heu miserande puer, tenera sublate iuuenta,
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? que tam
Noxia pars cæli est, ut te, nil tale merentem,
Laseris, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cælum tibi defuit; omne
Carmen, & argutis quicquid modulamur auenis,
Doctus eras: nisi te mors immatura tulisset,
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec melius cecinit pugnas, ac tristia bella,
Hordea & agrorum cultus, & pascua noster
Tityrus à magno tantum dilectus Alexi.
Namque tibi præcox animi solertia, nobis
Cognita iam pridem, magnam producere frugem
Ciperat, & specimen tulerat virtutis & artis
Non vulgare tua: poteras iam gloria dici
Ruris & ætatis decus inde lebile nostræ.
Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis fleuere suis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te tristes ouium fleuere magistri,
Vt Daphnim luxisse ferunt, te pascua et agri
Undique, et audita est totis querimonia campis,
Spargite pastores tumultum redolentibus herbis,
Atque sacerdotum cantus, ac iuua quotannis*

Dici-

Dicite & aeternam requiem cantate poeta.

Faus. Tu tamen arua tenes patriæ melioris, & altum
Incolis Elisium, nos hic te stemus Amynta.

For. Flendum hodie nobis fuerat, nam tristia nocte
Nescio quæ mastis cernebam insomnia formis.
Sed iam vesper adest, & sol se in nuberecondens,
Dum cadit, agricolis vicinos nunciat imbreis
Cogere, & ad caulas pecudes conuertere tempus.

Talia iactantem] Fortunati est in sua persona loquentis, & impietatem atq; amentiam Amyntæ damnantis. *Ænei. I. Talia iactanti, &c. Verbis amicis*] id est, quæ amicos decent. Est enim amicus, a, um, adiectiuum. Vnde amicitior & amicissimus leguntur. *Conabar*] id verè quia sine effectu conamur. *Sed nihil*] id est, nulla res. *Curat*] id est, purgat vulnus insanabile. Nullum tamen est in moribus tale ante suprema fata. Aut *vulnus insanabile nihil*] id est, nihili curat verba. *Inter dumeta*] vbi dumis & vepres crescunt. *Insomnem*] id est, nullum somnum admittentem, quod miserè amantium est: *Æneidos quarto: At non infelix animi Phœnissa, nec unquam soluitur in somnos, oculisue aut pectore noctem Accipit. Siluest. ia poma*) in syluis nascentia. *Exhaustaq; lumina*) id est, oculos exhaustos. *Moriens finiuit amores*) Vnde & Comicus. *Hanc nisi mors mihi adimet nemo.* Dixit tamen Maro: *Curas non ipsa in morte relinquens. Sine bonore tumuli.*) id est, insepultum. *Fatalis machina*) Alludit ad equum Troianum, de quo Maro *Æneidos secundo, Scandit fatalis machina muros, Fatalis igitur machina*) id est, instrumentum ad exitum fatale ducens. *Aquiparans hominem pecudi.*) vnde fictæ sunt transformationes, quas Circe in socios Vlyssis exercuit. Psalmista: *Homo quæ in honore esset, non intellexit, &c. Philtra*) id est, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypso ex Odyssæa Homerica notissimæ sunt, ad quas Vlysses appulsus dicitur, &c. De Circe quidem Solis filia ad principium 7. *Ænei.* plura videbis. Calypso autem autore Hesiodo, Oceani & Tethyos, aut Homero iudice, Atlântis filia, insulâ à se denominatam, in mari Ionio tenuit, ad quâ Vlyss. vt Circe dis-

BAPTISTÆ MANTVANI

cesserat, naufragus peruenit, & amatorio illectus, septem
 annos permansit, vixq; diuelli potuit. *Philtre* autem dicitur
 tur, quia philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut
 alia ad amorem indocentia. *Quæ Styx?* infernalis palus &
 tristitia dicta. *Phlegeton*] fluuius ab ardore denominatus.
Erynnis] dicitur furia. *Num*] id est, nunquid, *natura nocens*.
 Physicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant.
 Vnde Plinius lib. 2. naturalis hist. *Fragilis & laboriosa mor-*
talitas in parteis ista digessit, fragilitatis suæ memor, ut poti-
onibus quisque coleret, quò maximè indigeret, &c. Vim ergo
 amoris cupidinè genere masculino, quia deum dicebant.
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera] iterum fatale putat. Vide
 ubi de fato loquuti sumus. *Cælum defuit*] id est, benigna in-
 fluentia cœli. *Doctus erat*] Quemuis ergo sui temporis do-
 ctum deflet sequutus Maronem in Daphnide. *Mors immen-*
tura] id est, ante maturitatem veniens. Id enim dicitur im-
 maturum, quod nondum est maturum. *Præcox* autem quod
 ante tempus maturum, quasi præcoctum & præcoquum.
Illud autem (inquit Quintilianus) *præcox ingenium baud to-*
merè ad frugem peruenit, quia præcoci ingenio præditi, aut citi-
moriuntur, aut studia deserunt. *Dignus eras hederis*] quibus
 coronantur poetæ, eò quod sunt in tutela liberi patris, qui
 eis coronatus ex India redijt. Horatius. *Me doctarum hede-*
ra præmia frontium dijs miscent superis. Persius: *Quorū imagi-*
nes lambunt hedera sequaces. Iuuenalis. *Vt dignus venias hede-*
ris, & imagine macta. Virgilius in Bucolicis: *Atque hanc su-*
tempora circum, inter victrices hederam tibi serperu lauros.
Parnassus iterum. *Hedera crescentem ornate poetam.* *Dignus Parnassus*
lauro] id est, in Parnasso monte Phocidis Bœotiam versus
 Musis & Apollini sacro, nascente. Est ergo Parnassus Pa-
 tronymicum à patria sumptum. Sed hic pro nomine patri-
 ponitur, quasi sit Parnassica. *Nec melius cecinit pugnas*] vt in
 Æneid. *Et agrorum cultus*] vt in Geor. *Et pascua*] id est, pa-
 stores, vt in Bucolicis. Nam etiam pascua in Geor. dicitur.
Noster] id est, nostras, hoc est, Mantuanus. *Tityrus*] id est,
 Virgilius, qui se per Tityrum in primo bucolico carmine
 significauit, *a magno Alexi*] id est, Augusto. *Præcox salerni*
 quia

Maturū.
 Præcox.

Hedera.

Parnassus.
 Parnassus

Cogit
 domi
 pro

quia ante barbam. *Et speciem tuleras*] scilicet præ te, aut
abstuleras specimen] id est, ornamentum. *Non vulgare*] egre-
 giū. *Cum Nymphis flevere*] Sic Maro de Daphnide in Daph-
 nide. *Pi Tbracius Hebrus*] scilicet fluuius. *Orphea*] scilicet,
 fleuit, vt quarto Georgicorum innuit poeta. *Ut Daphnim*]
 de quo in Bucolicis Virgilius latè. *Spargite pastores*. Sic in
 Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras*
Pastores, mandat fieri sibi talia Daphnis. Et tumulum facite] Et
 hæc pro epicedio sunt, quod canitur ante inhumationem.
 Sequentia, Epitaphij, quod post inhumationem canitur,
 vicem habent. *Tu tamen arua tenes*] Hoc quidem videtur
 minus quadrare superioribus. Nam quum furor & amen-
 tia, atq; impietas in superos, & vilipensio legum in Amy-
 nta fuerit, & ita mortuum, nec poenituisse significauerit,
 non videtur congruè dicere, & *altum incolis Elisum*] id est,
 paradisum: Sed purgari potest tum quod pastoribus hæc
 dicuntur, tum quod asserendo Elysum incolere tacitè poe-
 nitentiam egisse significat. *Cernebam insomnia*] Phantasma-
 ta nocturna, quasi futuræ lachrymationis prognostica, id-
 que ex superstitione rustica. *Vicinos nunciat imbres*] Geor-
 gicorum primo. *Sol quoque & exoriens, & quum se condet in*
vndas, Signa dabit, solem certissima signa sequentur, &c. Sed
 illic de ortu dicit, quod hic de occasu. Addit enim

Ille ubi nascentem maculis violauerit ortum,

Conditus in nubem, mediòque refulserit orbe,

Suspecti tibi sunt imbres.

Cogere & ad caulas] id est, ouilia. Virgilius in Sileno: *Cogere*
donec oues stabulis, numerumque reserue Iussit. Tempus cogere)
 pro cogendi, Græca loquutio, vt:

Et iam tempus, equum fumantia solvere colla.

ECLOGA QUARTA DE

Natura Mulierum, inscripta Alphus.

Ioannis Marmelij Argumentum.

Amisſum memorat caprum puerique furorem
Ianus, & ingenium notat hinc Alphus muliebres.

Alphus & Ianus.

Iane, caper (video) macer eſt tuus: eſſe ſolebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire.

Nunc deiectus humi, ſta cis piger auribus herbam
Olfacit, & ſummis attingit gramina labris.

Ianus. Languet, & ex iſto languore ſacetiâ ſurgit:

Qua, quoties memini, riſum ciet: edita nondum eſt:
Edita quum fuerit, totus mirabitur orbis.

Alph. Iane, ſoles narrare ſales lepidiſſimè, & ore
Suaui loquo, dic ergo, tuus cœſus langueat hircus.

Ianus. Res non ficta, deus teſtis, ſed facta recenter.

At dulce id facinus non eſt narrabile gratis.

Quid pretij ſperare licet, qua dona reſporto?

Alph. Iane, ubi congeſſit nidos Philomena, docebo.

Ianus. Qui leuiter ſpondet, promiſſo eludit inani.

Alph. Qui non credit, inops fidei: ſed pignore tutum

Te faciam, duo tela mea deprome pharetra.

Iane, caper] Principium huius Eclogæ ex macie capri cap-
tat occaſionem ſacetiæ narrationis de paſtore mercenario,
qui captus amore puellæ, in foueam ſeris poſitam incidit:
ubi inuentus & à vicinis ruſticis extractus, furorem amoris
non deſtituit, occaſione cuius, graphicè mulierum ingenia
deſcribuntur. *Macer eſt, qui ſolebat eſſe acer, & elatis, &c.*
Vnde quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibus-
dam belluis competit: *Profeſſo hoc ſic eſt, ut puto: omni-*
bus nobis ut res dant ſeſe, magni atque humiles ſumus. *Flaccus*
auribus] id eſt, auriculis laxis, & pendentibus quia molli-
bus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium eſt. *Riſum ciet*] i.
excitat, à Cicio ſecundæ coniugationis, eſt enim præſentis
temporis. *Totus mirabitur orbis*] Ruſtica iactantia & garru-
litate hoc dicit: nam ſi ex perſona poetæ dicatur, verè illi
dici

dici posset: *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foueam cecidit? *(Iane solis narrare sales)* i. non insulso apologos. *Ubi congeffit)* Latinus Maro: *Namque notauit ipse locum, aëria quo congestere palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum significant, vt conuenio, confluo, congero, aduerbium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tamen dici, *Ubi congeffit* id est, concinnauit & construxit, postquam allata fuit materies. *Qui leniter spondet)* Prouerbiale est, nam fere vsu venit, vt qui cito promittunt, difficulter promissa exhibeant, & è conuerso. *Qui non credit)* Alio diuerbio ex arte Rhetorica respondet: *Qui non credit inops est fidei*, quia qualis quisque est, talem iudicat quemlibet: & ita, qui fidus non est, neminem fidum existimat. *Deprome.)* i. exime. *Duo tela)* iduo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pastoribus apta. Virgilius. *Cum Daphnidis arcum Fregisti & calamos.*

Ian. Incipiam, nymphe Parnassides, ora mouete,
 Et memorate mei dira infortunia capri,
 Ac Philomenæ Alpha concedite nidos.
 Conductus mercede puer præfectus ouili,
 Assidue pascēbat oues, caprum atque capellas.
 Seruiliū nobis pueri fuit utile, donec
 Virgine conspecta, quæ tūc huc veniebat aquatū.
 Tabuit, ex illo uacors iam tempore factus,
 Frigidius curare gregem, contemnere caulas
 Caput, & ex hausta subuertere cuncta cerebro:
 Quum sopitus erat, poterat vigilasse videri.
 Nugabatur enim quando vigilabat: inertis
 Corporis officio, soluebat somnia mente.
 Hunc ergo in saltu ludens per cornua caprum
 Minibus validis inter dumeta ligat,
 (Quarta dies bodie) tentans an vincula possit
 Vincere ceruicæ, ac prædura robore frontis.
 Quæ situm interea videt nemus omne pererrat.
 Corda subit virgo, dilecta recogitat ora,
 Ora, sinus: & quæ fari pudor omnia voluit.

BAPTISTÆ MANTVANI

*Lux fugit interea, capri redit immemor, alta
 Nocte recordatus surgit, pavidusque per umbras
 Dum graditur ruis in foueam, qua fronde saligna
 Captandis obducta feris & stramine sicco,
 Instar erat puti ei fundo irremediabilis alio.
 Est caper in vinculis, puer est in carcere, pastor
 Nullus oues curat: iam tertia luxerat hora:
 Miror, oues refero ac numero: earumque requirens,
 Obstupet; puerum clamo, magalia lustror.
 Vera loquar: magicis ne forte liquoribus unctus,
 Extimui, ascenso migrasset in aëra capro:
 Namque (virges tali fama est ope, nocte vagantes,
 Ad quendam longinqua procul conuiuia ferri.
 Attonitus tandem pecudes ad pascua ducor.
 Dumq; nemo subleua meditans mecum, ecce per umbras,
 Ecce præul caper in dumis strepit, atque reluctans
 Cornibus aduersis contra sua vincula pugnat.*

Incipiam) Sic *Æneidos* secundo, *Incipiam* (*Fracti bello, &c.*
Nymphæ Parnassides) id est, musæ Parnassum frequentare
 solitæ. *Ora mouete*) Virg. *Pandite mihi Heliconæ deæ, tantusq;
 mouete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arto: *Nec deus inter-*
fit, nisi dignus vindice nodus Inciderit: Videtur quibusdam
 non apta inuocatio, quia non debet deus inuocari aut in-
 duci difficultatem dissoluere, nisi res tanta sit, vt opibus
 humanis fieri, aut geri nequeat. Verum poetæ aliquando
 ridiculè, aliquando iuxta estimationem inuocantis inuo-
 cationem faciunt. Vnde Iuuenal. descripturus Rhombum,
 dicit *Satyræ quarta: Incipe Calliope, licet hic considerare, non est*
Cantandum, res vera agitur, narrato puella Pierides, prosi mihi
vos dixisse puellas. Hoc autem ridens dixit: hic verò lo-
 quitur rusticus, cui quam dicturus est, res summam diffi-
 cultatem habere visa est. Vnde prius dixit, *Totus mirabitur*
orbis, Philomenæ) quos Philomela congeffit. (*Conductus*)
 ergo mercenarius. (*Seruitium*) id est, famulatus. (*Tabui*) id
 est, lenta tabe exhaustus est. (*Pecor*) id est, prauus, aut per-
 uersi cordis. (*Frigidius*) id est, negligentius, sicut in te dili-
 gēti dicit per contrariū. *Mare*) *Fernat opus. Exhausto cerebro,*

nimia

nimia sollicitudine effecto. *Quum sopitus erat*] id est, somno obrutus, poterat videri esse vigil. *Nugabatur enim*] id est, secum inaniter loquebatur: Horatius: *Nescio quid meditans nugaturum*. Persius: *Nugari solitos. Ludens*] id est, ad ludum, *Nugari*. ut curam animi premeret. *In saltu*] in pascuis ubi pecudes salunt. *Tentans*] id est, periculum faciens. *Quasitum pererrat*] id est, peregrando it quasitum, non enim construitur prius supinum siue motu, saltem latente. *Et que fari pudor*] scilicet est, id est, gremium, & intra gremium pudenda. *Fronde saligna*] id est, salicum folijs. *Obducta*] id est, obducta in superficie. *Captandis feris*] id est, ad captandas feras. *Iam tertia luxerat hora*] scilicet posterioris dici. *Refero*] Recenseo; aut separo. *Magalia*] id est, casae, & tuguria. *Magalia Striges*] fortilegæ, & magicis vtentes. *Ad quadam longinqua*] Id enim sibi persuadent dæmonibus illuxæ. *Ecce*] quasi diceret, Præter spem.

Saligna.
Obducta.

Magalia

Terruit incautum subito feralis imago,
Et nil tale ratum, firmato pectore tandem,
Nescio animal, subiensq; rubos, sero vincula runca.
Serò domum exiens, video per pascua longè
Turbam exultantem visu iuueniliter alto.
Vt propè conficiamus meque agnouere salutant,
Et tuus, ecce, aiunt, puer hinc, o Iane luporum
Erutus à foueis, dum nocte perambulat agros,
Incidit in casses, & sic inuictus uterque,
Et caper, & passer: caper hac incommoda passus
Languet adhuc: puer imprudens, insanius hirco est.
Virgo superbiuit max, ut se audiuit amari,
Et pueri simulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor, ora sinumque
Ornat, & in terram versis incedit ocellis,
Callida vulpina rem simplicitate gubernat.
Hæc studia, hi casses, hæc sunt mulieribus arma.
Ille sua sperans Galathea aliquando potiri,
Contempta mercede, suos seclatur amores.
Propterea planstro, stiva, bobusque relicti,
Ad pastoris opus redeo, subiecta furoi,

BAPTISTÆ MANTVANI

Ista iuuentutis leuitas, rura omnia vexat.

Fera. *Terruit incautum*) Rem prosequitur. *Feralis*) id est, terribilis vt fera, id est, mors. Nam si dicatur *imago feralis*) id est, ipsius feræ, non videtur ratio carminis stare: nam *feræ* primam corripit, *feralis* producit. *Æneidos quarta*: *Solique culminibus ferali carmine bubo. Incautum & nil tale ratum Firmato pectore tandem, nosco animal*) scilicet vbi prius accesserat. **Seco.** *Seco*) id est, abrumpo vincula quibus in voribus alligatus erat. *Incidit in casses*) in foueam in laqueos. Ouidius. *Incidit in casses prada petita meos. Virgo superbiuuii*) Principium principalis narrationis, *Et pueri simul curam ignorare*) Non simulans curam sed dissimulans ignorare curam, sc. amorum. Nam simulamus, id quod non est, esse: dissimulamus, id quod est, non esse. *Pudorem fingit*) id est, simulat, & fallaciter præ se fert. *Ora sinumque*) quibus est muliebris species. *In terram versis*) id enim potius dicas decet. Vnde *Æneid. primo. Tum breuiter Dido vulnustum demissa profatur. Hac sunt mulieribus arma*) Mulieribus natura antepenultimā corripit, sed necessitate producit. Lucanus: *Si qua Deū soboles, si qua est mulieris origo. Sui Galathea*) puella lactea, sed rustica. Vnde Maro. *Namq; Galathea*) *dum me Galathea tenebat, Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. Contempta mercede*) sc. quam a Iano acceperat. *Illa*) sc. vilis. *Leuitas*) id est, inconstantia propter amores & leues mores.

Gala-
thæa.
Leuitas.

Alph. *Quod nequit ingenium casus facit: & stupor, & fors Ingeniosa, & res risu celebranda bimostr.*
Iane, vides seruanda tibi Philomena laborat.
Sed quod tam vafro memoras de virginis astu,
Rettulit in mentem, quæ psallere saepe solebat.
Carmina fœmineis olim de fraudibus Umber.

Ianus. *Dic Umbræ, dis si quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros, Umbræ est memorabile carmen.

Alph. *Est ut ais, sed non eratis memorabile carmen.*

Quas referes gratas & quid mercedis habebod

Ianus. *Accipe, promissis absoluo, & spiculi reddo.*

Alph. *Dum vado ad ventrem post hæc carectia leuandum,*

Iane,

Iane, mentem tu coge pecus, ne vitibus obstit,
ann. O aries, aries, qui sortis cornibus atrum
Damona praesentas, semper vineta subintrat,
Non sapiens, donec fossa tibi lumina fronte
Eructo: Non sunt parrecta in iugera centum
Pascua sat, nisi Pampineos populeris & agros?
Quod nequit ingenium, casus facit) interloquitur Alphus, ne
 vicius sermo fastidio sit. Sensus autem est: multa quae per
 ingenium excogitare nequeas, casu in mentem veniunt.
(superius bimestri) id est, duos menses durante. *Tibi Philomena*
(antheborat) id est, nidificat. Vnde Maro: *Sic vos, non vobis, nidi-*
ficatis aues. Famineis de fraudibus Uerber) homo ex Um-
 bria. Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic Um-*
brici) Ordo est, *Dic, dic inquam, si quid habes Umbri)* id est, de
 Umbro aut de carminibus eius. Virg. *Quin age, si quid habes,*
me mora non erit vlla, & iterum: Si quos aut Phillidis ignes,
Alconis habes laudes aut iurgia Codri. Meditare) exerce,
 aperire. Virgil. *Sylvestrem tenui musam meditaris aeuena. Et*
verba & numeros) id est, *Numeros memini, si verba tenera. Non*
Suauis) id est, non sine mercede. *Promissus)* (scilicet Palumbinis
(faucibus, Et spicula) id est, sagittas. *Dum vado ad ventrem)* Hoc
 profecto nimis rustice, tametsi rustico congruit, facit tamē
 poeta ad exprimendum morem rusticum. *Tu coge)* id est,
 impelle in vnum ne diuagetur. Virgil. *Tityre coge pecus,*
vitibus obstit) depascendo pampinos, aut uvas decutien-
 tes. *O Aries, aries)* Alloquitur rustica ad pecus. Sic Maro
 ad arbores: *Et vos & lauri carpam: & te proxima myrte, Sic*
quoniau suaves miscetis odores. Non abiicitur autem,
et corripitur, & quia vox monosyllaba in principio car-
minis posita. Atrum Damona) id est, spiritum malè callidum,
 qui quum pingi verè non potest, cornutus tamen pingi-
 tur. *Non sapiens)* id est, non eris sapiens & fugitans maiorū,
donec ego eruero tibi lumina) id est, oculos, & hac fronte
fossa) id est, perforata & excavata euulsis oculis. *Populeris)*
 id est, depræderis, spolies *Et)* id est, etiam *Agros Pampineos)*
 id est, vineas, in quibus vites sunt, quarum frondes pampi-
 nos vocamus. Dicitur etiam *populare*. Virg. in *Aeneid. primo,*
Non nos aut Lybicos ferro populare penates Venimus, &c.

BAPTISTÆ MANTVANI

*Alph. Jam recordatus, redeo, sed plurima forsitan
Nondum nota tibi referam, cognoueras Vmber
Omnia, qua fas est homini perdiscere i celos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes,
Viderat & Rodopen, atque alta Ceraunia & Ossam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanum, Tiberimq; Padum
Attica Romanis referebat carmina verbis
Ore utroq; potens, & lingua primus utraque.
Hunc unum nobis inuidit Gracia, & ipsi
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe.
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esse,
Candidus illius semper documenta secutus,
Non procul hinc: hac ille tenet, nos ille docebit.
Sed iam septisorem statu experiamur anem.
Ante tamen Nympha precor, ut Libethrides adsint.
Præsertim qua plus meminisse Polymnia fertur.*

Iane, &c. Purgata alio redit ad narrationem. *Viderat*] hic au-
periphrasi videtur Gregorium Tifernatem dicere, qui
tempestate vixerat. Nam *proprio* significat vigilo: Vig-
re est multa videre. *Viderat ergo Rodopen*] id est, Thraci-
vbi Rhodope mons est: atque *alta Ceraunia*] montes E-
à fulminibus dictos. *Et Ossam*] montem Thessalix, *Arar*
qui à Lugdunensibus nunc *Sogona* dicitur. Vterque aut
tam Arar seu Araris, quam Rhodanus, Lugdunum co-
fluit, ad cuius confluentem erat olim illa ara de qua Iu-
nalis. *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram. Tiberis*
fluvium Hetrurix, qui Romam perfluit. *Padum*] fluvio-
regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus infer-
bus incidentem. Vnde Homerus Eridanum, qui & Pad-
dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Attica*] id e-
Græcia, & potissimū Attica, quia Attica lingua è quæ
Græcorū linguis cultissima est. *Romanis*] id est, Latinis ve-
bis: nam aliter ea non intellexisset rusticus. *Ore utroque*
Græco sermone & latino. *Et primus*] id est, peritissim-
utraque lingua. *Hunc unum nobis inuidit Gracia*] id est, in-
uide nobis esse conspexit: quum similem non habere
quod in vita Antonij Campani etiam de Turcis comme-
morat

prant: verum hic Tifernatem intelligam, & ipsi Arcades) semphasim habet, quasi dicat peritissimi musici, & can-
 pares & respondere parati, & Thrack saltus] vbi Orphe-
 Amphion, alijq; complures versati sunt vates. Et Tempe]
 est, amoenissima loca Thessalię, quibus etiam musicus
 orus versatus est. Candidus illius, &c. Per Candidum cre-
 poetam fitelligi, cuius exterior vestis, vt Carmelitis
 teris, & mens ferē candida est: hec] id est, documenta
 mbri: Sed iam septisforem: id est, septem foramina habentem.
 n. Virg. Est mihi disparibus septem compacta cicuis Fistula.
 etrides nympha] id est, Musę, aut Libethrum locum
 endam in Thracia, aut Libethrum fontem in Magnesia
 gione Thessalię adiuncta incolētes: Maro, Nympha noster
 or Libetrides, &c. pręsertim quę plus) subaudi, cęteris,
 loqui dixisset, plurima Polymnia, πολυ, id est, multum:
 i. memoria, vt à memoria dicatur, cuius filię Musę
 aur, πολυμνία multarum laudum. Horatius: Nec Po-
 ymnia Lesboum refugit tendere barbiton.

Femineum seruale genus, crudele, superbum,
 Lege, modo, ratione caret: confinia recti
 Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
 Pręcipiti, vel lenta iacet, vel concita curris
 Fęminę semper hyems, atque intractibile frigus,
 Aut canis ardentes contristat fidere terras;
 Temperiem nunquam, nunquam mediocria curas,
 Vel te ardentem amat, vel te capitaliter odit.
 Si grauis est, męret toruo nimis hernica vultu.
 Si studeat comis fieri, gravitate remissa
 Fit leuis: erumpit blandolascinia risu,
 Et lepor in molli radiat meretricius ore.
 Flet, ridet, sapit, insanit, formidat, & audet,
 Vult, non vult, secumque sibi contraria pugnat,
 Mobilis, inconstans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
 Imperiosa, minax, indignabunda, cruenta,
 Improbę, auarę, vapax, querula, inuida, credula, mędax,
 Impatiens, onerosa, bibax, temeraria, mordax,
 Ambitiosa, leuis, maga, lena, superstitiosa,

Desidiosa

BAPTISTÆ MANTVANI

*Desidiosa, vorax, ganea studiosa, palatum
Docta, salax, petulans, & dedita molliciei,
Dedita blanditijs, curanda dedita forme,
Ira, odijque tenax, in idonea tempora differt
Vliscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis.
Exprobat, excusat tragica sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendis.
Ridet amicitias, curat sua commoda tantum.
Ludit, adulatur, desert, sale mordet amaro.
Seminat in vulgus nugas, auditaque lingua
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Dissimulat, simulat doctissima fingere causas,
Ordireque dolos, fraudique accomodat ora,
Ora omneis facili casus imitantia motu.*

Fæminæ servile genus] Multa in muliebre[m] sexum
ciliose dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: se-
rissimæ sunt bonæ secundum Lucilium, qui dicit: *Pe-
cul est homini, inuentu bona fœmina nusquam: vbi facili,
facile antiquè dixit.* Et Susarion Megarensis antiquæ
medicæ princeps. *Audite populus, Susarion hæc dicit
Phillini Megarensis tripodiscius Malum sunt mulieres. So-
men, O populares, non adest inuenire domum sine malo.* M-
tamen etiam in sanctis literis in bonarum commendatio
dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inueniet? Modo*] i-
deratione, de qua Horatius r. ser. *Est modus in rebus,
certi denique fines, Quos ultra citraque nequit consisten-
tium. Extremis gaudet*] quæ ambo mala sunt, quia vnz
tuti duo vitia opponuntur, alterum per abundantiam,
terum per defectum peccans, *Aut canis*] id est, canicula,
Syrus. *Odis*] præteritæ est vocis, & ita producit, nec
peries apud idoneos odio nisi semel in Cicerone od-
Nimis hernica] id est, aspera, vt Herci montes in Italia
perrimi. *Granitate remissa, fit leuis*] quia dū vitant stulti-
tia in contraria currūt. *Ducit enim in vitium, vitij fuga fit
arte.* *Lepor meretricius*] i. suauiloquium, & blanditiæ me-
ricibus dignæ. *Sibi contraria*] id est, inconstans, vt

adit: *Mobilis inconstans*] *Æneid. 4. varium, & mutabile*
per Famina. Imperiosa] i. affectatrix imperij. *Indigna-*
nda] fastidians frequenter. *Cruenta*] cruoris & sanguinis
petens, & maximè vt Iuuenalis docet, vindictæ. *Improba*]
est, improbanda. *Auara*] quia rapax, sed tamen inutiliter
pendit. Iuuenal. *prodiga non sentit pereuntem famina cen-*
um. Ac velut exhausta redimium pullulat arca Nummus, & è
no semper tollatur acervo, Non unquam reputat quanti sibi
udia consent. *Rapax*] ergo vt expendat. *Quervula*] quia vt
cit Iuuenal. *Aut odit pueros, aut fida pellice plorat.* *Maga*] *Maga.*
ortilega, magicæ arti intendens, vt Iuuenalis docet. *Hic*
agicos affert cantus, hic Thessala vendit Philyra quibus vale-
mentem vexare mariti. *Lena*] etiam filiarum venditrix. *Lena.*
Iuuen. *Scilicet expectas vt tradat mater beneficos, Aut alios*
res quam quos habet, utile, porro Filiolam turpi vetule pro-
tere turpem. *Superstitiosa*] quod idem Iuuenalis sexto do-
cit, vt cætera ferè quæ hic habentur. *Ganea*] sic & alii *Ganea.*
Christiani poetæ, sed ganeo primum producit. Satyricus.
cultas ganeo pulles. palatum docta] i. delicata. *Salax*] id est, *Salax.*
curiosa. Tragica voce] i. quali vtuntur tragici dum infor-
ania regum lamentantur. *Litigiosa*] quia nulla ferè causa
in qua non foemina litem mouerit. *Nil*] i. nihili pendet
cedera. *Ludit*] i. illudit. *Adulatur: desert*] i. clam diffamat,
& crimen occultum pandit. *Sale amaro*] id est, callida repre-
ensione. *Seminat*] i. dispergit in vulgus. *Nugas*] id est, res
riuolas. *Ex humili tumulo producit Olympum*] id est, nil sibi
non promittit posse efficere. *Ora omnes*] Ordo: *Accommo-*
dat, inquam, ora imitantia facili motu omnes casus] id est,
uenta omnia, hoc est, scit se accommodare rebus, & ride-
re cum ridentibus, & flere cum flentibus, imo interdum v-
trumque simul.

Non potes insidias euadere, non potes astum
Vincere, tanta artes, solertia tanta nocendi.
Et quanquam videas oculis presentibus, audet
Excusare nefas: potis est eludere sensus
Sedulitate animi: nihil est, quod credere possis,
Et nihil est quod non, si vult, te credere cogat:

Hic

BAPTISTÆ MANTVANI

*His facient exempla fidem. Quæ crimina non sunt
Fæminea tentata manu? Dedit hostibus arcem,
Decepta ornatu brachi Tarpeia sinistra.
Sæuit in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Aegeas ornatit nanibus undas.
Scylla hostem sequitur, patri furata capillum.
Fratrem Bibliis amat, subicit se Myrrha parenti:
Concubitu nati longæua Semiramis ardet.
Causa necis nati coniux fuit Amphiarao.
Occidere viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Cicones secūere poetam.
Cognita luxuriæ petulantia Pasiphaeie.
Phædra pudicitiam contra crudeliter ausa est.
Decepit Iudea virum Rebecca: suamque
Progeniem velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcide coniux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem, Lauinia Troes
Implicat ancipiti bello, Bryseis Achillem.
Depulit à castris, demens Chryseide sacrus
Fulminat Atrides & sentit Apollinis iras.
Eua genus nostrum fœlicibus expulit arvis.*

Non potes] Eandem rem prosequitur. *Astum*] id est, astutia
Nihil est quod credere possis.] quia & quanquam videas occu-
lis, &c. Iuuenalis: *nihil est audacius illis Deprehensis, irâ atq[ue]
animosa crimine sumunt.* *Quæ crimina nō sunt Fæminea ten-
tata manu*] Quasi dicat, nulla non sunt, & ita omnia sunt.
Turpeia virgo] vt armillas, quas in brachijs hostium vidit,
haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: Vnde armis bra-
chiorum obruta interiit. Dicitur autem hic *brachi* pro *bra-
chijs*: quia aliter versus non stare. *Sæuit in natos*] Virg. *Sæ-
uus amor decuit natorum sanguine matrem Commaculare ma-
nus*: nam Medea ab Iasone spreta, omnes communes libe-
ros præter Thessalum trucidauit, *Tyndaris*] id est, Helena
Tyndari (vt putabatur) filia, à Paride rapta, aut ipsum se-
cuta mille carinis à Græcis repetita est. *Scylla*] Nisi Me-
garensiū regis filia, abscisso purpureo capillo, quem pater
sacratum habuit, ad Minoa hostem pertulit. *Bibliis*] vt O-
uid.

uid. Metam. 9. docet, exardet amore Cauni fratris, à quo
 spreta, in fontē sui nominis conuersa est. *Subicit se Myrrha*
parenti] scilicet Cinaræ : de quo lib. 10. Metam. quæ eti-
 am in Myrrham arborem illic conuersa dicitur. Est au-
 tem in verbo subicit, syncopa. Nam si (vt debet) *subycit*
 scriberetur, esset positio brevis. Fecerunt tamen id alij
 quoque. *Semiramis*] regina Babylonix, & regni Assyrio-
 rum moderatrix, exarsit amore Nini filij, quem diu simula-
 uerat, vt Iust. docet lib. *Causa necis vati coniux fuit*] id est,
 Eryphile. De qua in Thebaide Statij multa leguntur. *Be-*
lides] Beli neptes, filie Danaï fratris Ægypti regis, quæ quin-
 quaginta nupserunt totidem patruelibus, id est, patrui Æ-
 gypti filijs, coactæ ab eo: sed à patre, qui ab oraculo habuit
 sibi cauendum à tali genero, persuasæ, prima nocte omnes
 maritos suos interfecerunt præter Hypermnestram, quæ
 Lino peperit, à quo Danaus obtruncatus. *Cicones*] Mulie- cicones
 res Thraciæ, vt auctor est Virgil. in fine Georg. *Pasiphae*] cicones
 vxor Minois regis Cretensium, amore tauri incensa, se in
 ligneam vaccam à Dædalo effictam includi fecit, sic cum
 tauro concumbens, & postea cum Mino, Minotaurum ge-
 nuit. Ordo est: petulantia luxuriæ *Phasiphaeie*] id est, ipsi-
 us Pasiphaes, sicut est cognita. *Phædra*] Pasiphaes & Mi-
 nois filia, Hippolytum priuignum, cui desponsata, sed non
 tradita à Theseo fuerat, interpellauit de stupro. at cum ille
 renueret, ne patri iniurius sit, detulit apud patrē quasi ille
 interpellasset ipsam, vnde credulus pater, à Neptuno siue à
 patre Ægeo impetrat vt à Phocis marinis belluis, equi Hip-
 polyti in furorem versi, ipsum dissoluerent : vnde Hippo- Hippes
 lytus ab hippos, quod est, equus & equa, *lys*] id est, dissol- Lyo.
 uo dictus præfagio quodam videtur, nam ab Hippolyte
 matre id nomen prius habere potuit. *Decepit Iudga Rebecca* rebecca
virum] scilicet Isaac, cuius oculi caligauerunt. *Suamq; pro-*
geniem] id est, filium chariorem Iacob. *Felans hircino tergo*] rebecca
 id est, pellibus hircorum aut caprorum, vt pilosus percipe-
 retur, vt erat Esau. *Coniux*] scilicet Deianira. *Fatale vene-* Deiani.
num] id est, tunicam sanguine venenato Nessi intinctā de- Alcides.
 dit. *Alcidē*] id est, Herculi Alcei nepoti putatiuo : nam Amphi-

BAPTISTÆ MANTVANI

Amphitryonides dicitur, cū Ionis sit filius. *Hippodamia* Oenomai Helidis & Pisæ regis filia, patrem decepit, quæ *Pelopi* in patris perniciem nupsit; Erat enim in fatistum patrem decessurum, quando ille nuberet: nupsit autem filio perata in curuli certamine, dolo tamē Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorū domitrix. *Lavinia* filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & *Æneas* per oracula & patris assensum. Troianis multis exitij causam fuit. *Bryseis*] quæ Achilli sorte obuenerat, quum abduci Chryseide quæ Agamemnoni obuenerat, hanc Agamemnon quum vi abstulisset, effecit vt Achilles iratus armis abstineret, multos Græcorū interimi sineret, donec Patrocli amici necem vlcisci vellet. *Atrides*] id est, Atrei filius, saltem putatiuus Agamemnon. *Fulminat*] id est, ira & armis æstuat. *Fastus demens Chryseide*] id est, per amorem Chryseidis, filię Chrysei sacerdotis Apollinis, qui cū insultat in exercitum Græcorum filiam expetitam venisset, ne obtinuisset, sæua pestilentia ab Apolline impetrata tantam eam abduxit. *Sentit ergo iras Apollinis*] id est, pestem quæ totus exercitus multabat. *Felicibus aruis*] paradiso.

*Credite pastores, per rustica numina iuro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ouium cura est, si deniq; vobis
Grata quies, pax, vita, leues prohibete puellas,
Pellanturq; procul vestris ab ouilibus omnes,
Thesylis, & Phillis, Galathæa, Neæra, Lycoris.
Dicite, qua tristem mulier descendit ad orcum,
Et redijt? potuit si non malè sana fuisset
Euridice reuehi, per quas descenderat umbras:
Rapta sequi renuit sessam Proserpina matrem.
At pius Æneas redijt, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atque palestra.
Et noster Deus unde salus, & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Aduertenda: animi fugiunt obscena viriles,
Famineas loca delectant infamia mentes.*

*Vt semel in scopulos venio contortus, & unda
 Nauta, scit incautis monstrare pericula nantis:
 Sic senior longo factus prudentior usu,
 Præteritos meminit casus, aperitq; futuri
 Temporis euentus, vitæque pericula monstrat.
 Si sugunt aquilam fulicæ, si retia cervi,
 Si agna lupum, si damna canem, muliebria cur non
 Blandimenta fugis, tantum tibi noxia pastor?*

[*Credite Pastores*] Conuertit sermonem ad pastores, quorū docendi gratia hæc de scæminis dixit: *Per rustica numina*] id autq; nisi ad Deū & sanctos, quibus arua custodiæ sunt, referamus. *Thestylis, &c.*] Harū enim meminjt Virgilius in Bucol. dicens, *Thestylis & rapido fessis messoribus æstu, Allia serpillumq; herbas contundit olentes.* Et iterum, *Iampridem à me illos abducere Thestylis orat.* Item: *Phikida missemibi, meus* quæ natalis Iola: & *Phikida* amo ante alias, nam me discedere fleuit: Item, *Malò me Galathea peti lassiuæ puella.* Et: *Huc ades ô Galathea, &c.* Itq; *Ille Neerā dum fouet.* Item, *Tua cura Lycoris, perq; nives illum, perq; horrida castra secuta est.* Dicite] ingeniosa excogitatio. *Rapta*] *Raptæ* leguntur mulieres ab inferis, & verò *raptæ*, sed non rediisse. *Euridice*] Orphei cōiux, cū eam Aristæus pastor insequeretur, à serpente, qui in herbis delituit exincta, ab Orptheo citharæ beneficio redempta ab inferis fuit, ea lege, vt ea nō respiceret, quod tamen fecit, vnde reueri coacta est; quod quarto Georgicōn, ad finē graphicè describitur, & à Boetio non segniter. *Proserpina* Cereris filia, à Plutone surrepta, & à Cerere matre inuēta. *redempta fuisse*] si nihil apud inferos gustasset, sed granū pomi gustauit, vt non rediret. Vnde *Geor. i.* *Nec repetita sequi curat Proserpina matrem. At pius Æneas redijt*] postquam illic duce Sibilla patris videndi gratia descendisset, vt 6. *Æneid.* latè dicitur: *Remeauit & Orpheus*] relicta tamen coniuge. *Maximus alcides*] i. Hercules, vt Pirithou redimeret. Virgilius, *quid Thesea magnum? quid memorem Alcidem?* Et duo fratres, vnus equis] sc. Castor, tamen Virg. ponens nomen pro nomine, dixit *Domitus Pollucis habens.* *Alter pugnis*] scil. Pollux. Fratres gemini in cœlum

BAPTISTÆ MANTVANI

translati, vbi Geminos constituunt: signū tam latum, vt dū alterū occidat, alterum oriri incipiat, vnde fabulæ locus est, vt alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Ioue satus dicatur; sed mutua charitate ita deuincti, vt immortalitatem communicarent, vt altero moriente, alter reuiuiscat; vnde sexto Æneidos: *Si fratrem Polux alterna morte redemit, Itque reditq; viam toties.* Melius autem legitur *alter quā alius*: quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noster Deus*) domin' noster Iesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertia die resurrexit à mortuis. *Aduertenda*) consideranda. *Animi viriles fugiunt obstaculo*) naturaliter quidem vsq; ad eò, vt qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Vnde est illud Ennii apud Ciceronem in i. de officijs. *Vos etenim iuuenes animi geritis muliebres. Illaq; virgo viri. Fœmineas loca delectant infamia mentes*) id quidem de turpibus verum est. *Senior*) Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut nauis veteranis de periculis marinis creditus. *Fulicæ*) aues sunt marinæ. Docet autem belluas prudentiores esse in fugiendi nocuiis, ac insidiosis, quā nos sumus.

Alter.
Alius.

Fulicæ.

*Est in eis pietas crocodili, astutia hyemæ:
Cum flet, & appellat te blandiis, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus,
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cuius munimine Perseus
Vidit saxificæ colubros impune Medusæ.
Monstra peremerunt muli, domuere gigantes,
Euertere vrbes, legem imposuere marinis
Fluctibus, impetui fluuiorum, & montibus assris.
Sacra coronarunt multos certamina, sed qui
Cunctas subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui pastor erat, funda, spoliq; leonis
Indyus, & natus qui semel à Sionia fecit,
Primus & excellens inuictor robore Samson,
Fœmineum subire iugum: minus officit ignis,
Saxa minus, romphæa minus, minus hasta, minus mors.
Nec formæ contentia sue splendore, decorum*

Aug

*Auget mille modis mulier, frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos.
Arte regit gressus & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducatur amantem:
Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri,
Denegat, & pugnat, sed vult super omnia vinci.
Fœmina cœciaco (res mira) similima vento est,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.*

¶ In eis pietas crocodili] Crocodilus, est animal terrestre, & Crocodi-
lino. aquatile, crescit ex minimo ad decem, & septem, & am-
plius cubitos: quibusdam Ægyptiorum crocodili sacro-
sancti sunt: quibusdam non sunt, sed veluti hostes exagi-
tantur. Vnde Iuven. *Crocodilon adoratur pars hæc.* Est autem
bellua hæc quæ oua parit instar anserinorum, contra fu-
gaces terribilis, contra insequentes autem fugax, hebetes
oculos habet in aqua, extra aquam acerrimi visus est; con-
specto homine emittit lachrymas, mox appropinquantem
deorat, vnde factum est proverbum: *Lachrymæ Crocodili*,
de his qui sub specie pietatis homines fallunt. Graphice er-
go dicit: *Est in eis pietas crocodili*] *Hyena* autem animal est *Hyena.*
in Africa præcipuè nascens, vtramque ei naturam esse non-
nulli existimant, & alternis annis marem, alternis fœminam
feri. Hoc Aristoteles negat. Collum ei & iuba continuatæ
spinæ porrigitur, flect. que nisi circumactu totius corporis
non potest. Humanum sermonem inter pastorum stabula
assimulare dicitur, nomenque alicuius discere, quem foras
euocatum dilaceret, vomitionem etiam hominis imitari
ad sollicitandos canes, quos inuadit. Solet præterea id ani-
mal sepulchra erueret, ut corpora inquirat: Hæc Siphonius;
ob quæ rectè dicitur, *astutia Hyena. Fido*] id est, confidi-
no. *Non elypeo* scilicet christallino ipsius Palladis, cuius
numine protectus Perseus Medusam interemit, è cuius
sanguine natus fingitur Pegasus equus alatus. Erat autem
Medusa vna trium Gorgonum, quæ vnum habuisse oculum
quo vicissim vterentur, dicuntur: hoc est, vñionem seu
margaritam: erat autem pulcherrima, vnde se inspicien-
tes, in stuporem traxit, & ita in saxa vertere dicta est:
Aug.

BAPTISTÆ MANTVANI

Hanc enim visam Neptunus ardens amore, in templum vique Palladis insequitur, illic oppressus; vnde irata dea, ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutauit, deditque; vt omnes eam inspicientes, in lapides verterentur. Perseus autem dicitur Danaës Acrisii regis Argiuorum filia, ab Ioue oppressa, filius. *Monstra peremerunt multi* vt Hercules, Theseus, Perseus. *Domuere gigantes* vt dii in bello giganteo, & Hercules Antæum in Lybia, & Gerionem in Hispania, Cacum in Italia, & alios alibi. *Euertere urbes* vt Scipio Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Troiam, & alii alias. *Legem imposuere marinis fluctibus* vt Cæsar, & Augustus Lucrino lacui. Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cum dirutum videret, flagellus cædi iussit. *Et montibus aspris* vt idem Xerxes, qui Athon montem æquauit solo, & pro parte nauigabilem fecit. Iuuen. *Velificatus Athos*. Dicitur autem aspris, per syncopen pro asperis. *Sed qui cuncta subegerunt* Iuuenalis. *Nunc patimur longæ pacis mala seuior armis Luxuria incubuit victumque; ulciscitur orbem. Rex qui pastor erat* David, fundæ qui Goliath strauit. *Spelæoque leonis* quem se adhuc pastorem interemisse dicit, *Inchytus & natus* id est, filius eius Solomon, *qui templi Sionia* id est, Hierosolymitana. Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum & de Samfone lib. Iud. dicitur. *Romphea* framea qua Angelus à Paradiso terruit Adam & Euam. Plebeiæ triuiales sunt versiculi: Adam, Samson, Loth, Dauidem Solomonem, scemina decepit: *Quis modo tutus erit? Femur ligat auro* quod crinale vocant, aut reticulo aureo, seu aurato. *Purpurat* id est, purpureas facit: hoc est, rubicundus. *Arte* scilicet fucatoria. *Lumina* id est, oculos. *Currit vt in latebras ludens perducatur amantem*. Vnde poeta: *Malo Galathea petis lasciuia puella. Et fugit ad salices, & se cupit a te videri*. Aut ad eam respicit, de qua, Prou. 7. mitem in mundum graphicè loquitur Solomō: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare* scilicet stuprum & copiam sui: *sed tu super omnia vinci*, vt vim sibi illatā dicat. *Cetiaco vento* Cetiæ enim trahit ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quis
atter
digne
dicin
dia]i
si an
immi
dand
tandi
ce op
ctu &
cuten
los. F
& scu
inficit
cus. E

*Quisquises, (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidia sexus.
Immundum natura animal, sed queritur arte
Mundities, id luce opus est, ea s'mnia nocte.
Deglabrat, atq; lauat, pingit, striat, ungit & ornat:
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.*

*Consilio speculi gerit omnia, labra mouere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit, blandiri, discit ridere, iocari.
Incedens humeros discit vibrare, natæque.*

*Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta supernè
Rimula, quæ bifidam deducit in vbera valem?
Nampe nihil nisi quod virus penetrabile sensum
Plus premat, & stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi iuuenum scopuli, Syrtes, Scylle atq; Charibdes.
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ ventræ, soluto,
Proluue sæda thalamos, cœnacula, mensas,
Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
Incestare solent: hæ sunt Phorcimides ore
Monstrifico extremis Lybiæ quæ in sinibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.*

Quisquis es (expertus moneo) pare. Thesis est. Tentare] id est, attentare & periculum facere. Recusa] Ouid. Dum licet, indigno subtrahere colla iugo. Et iterum; Principijs obstat, sero medicina paratur, Dum mala per longas inualuere moras. Fastidia] id est, superbos contemptus. Immundum natura animal] si animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam si natura immundæ & cura ac arte mundæ sunt, in hoc venient laudandæ, quod arte naturâ corrigunt: verum animo dehortandi ab earû illecebris & fucata venustate, id dicit. Id luce opus est] id est, nihil aliud faciunt noctes & dies, siue noctu & interdiu. Diglabrat] id est, leuem & glabram facit cutem, rugis & pilis amotis. Striat] in tricas colligit capillos. Tota] scilicet ens aut existens dolus. Tota histrio] ludicra & scurrilis. Tota venent] quia vritq; videndo femina, & tactu inficit. Vnde quidam: Est tactu viscus mulier, visu basiliscus. Humeros discit vibrare] id nimium petulantes faciunt

BAPTISTÆ MANTVANI

Bifida.
Virus.

Præcor-
dia.

Harpyæ.

Cœnacu-
la.
Ince-
stare.

quæ humeros agitant sicut in amplexu, nam honestæ ma-
tres student esse demissis humeris. *Natesq;* id est, clunes:
Satyricus, *Tremulo descendunt clune puellæ.* *Rimula* id est,
fissura vestium in sinu inter mamillas. *Quæ Bifidam* id est,
in binas partes diuisam. *Virus* id est, venenū, quo visa in-
ficat. *Flamme Stygiæ* id est, infernales, potius dixisse Phle-
getontæ. *Præcordia* sunt tenues membranæ circa cor,
quæ dicuntur affectionum, siue passionum sedes. *Hi iuue-
num scopuli, sirtes* id est, breuia, vada arenosa, in quæ qui
inciderit, difficulter euadit. Allegoricè ergo summa peri-
cula intelligit, sicut sunt Scylla & Charybdis, in mari Si-
culo. *Immunde Phinei volucres* i. Harpyæ, de quibus Æ-
neid. 3. *Excipiunt Strophadæ, Graio stant nomine distæ. Insulæ
in Ionio magno quas dira Celeno, Harpyæq; calunt aliæ, Phimi-
a postquam Clausa domus, mensasq; metu liquere priores. Tri-
stius haud illis monstrū, nec senior vlla pestis, & ira Deum Sty-
gijs sese extulit undis, virgineus volucrum vultus, fœdissima v-
tris Proluuius uncaq; manus & pallida semper Ora fame.* Phi-
neus autem rex Arcadiæ liberis nouerca non subinduxit,
eosq; ut illi complacere, excæcauit, ob quam rem irati dii
ei oculos sustulerunt, & immiserunt Harpyas, quæ illi ci-
bum abriperent, quod & diu fecerunt. Sed quia Argonau-
tas hospicio susceperat, miserunt ad eum Zetū, & Calaim,
Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ fi-
lios iuuenes allatos, qui eas ad Strophades vsque pepule-
runt. *Cœnacula* altiora domus, aut pro locis in quibus cœ-
natur. *Incestare* id est, polluere, & non castum reddere. Æ-
neid. 6. *Et totam incestat funere classem. Hæ sunt Phorcynides*
id est, Gorgones. Ouid. *Finibus extremis Lybyes, ubi feruida
tellus Accipit Oceanum demissa sole calentem, Squallabant latè
Phorcynidos arua Medusæ.*

Carmina doctiloqui cursim recitauimus Vmbri,

Quæ si vis tibi nimium prolixæ memento

Ipsius id rei vitium, non carminis esse.

Non longum est carmen, mulierum amentia longa est.

O memorande senex, quo te vetus Vmbria tantum

lasciat & ipse tue Tyberis conterminus urbi.

Mar.

*Martia non abs te tantum te Roma vocabat,
Ipsa tuas artes, & non trivialia norat
Carmina: te vita functum fleuere Latina
Naiades & Graiae, tu a molliter ossa quiescant
Semper, & in summa mens aurea viuat Olympo.*

carmina doctiloqui] Hunc, vt dixi, licet aut Antoniū Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, aut alium quemuis ea tempestate doctum.

Ipsius id rei] contra artem producit syllabam. Nam quinque declinationis nomina non producunt e ante i. nisi praecedat i. & ita rei, spei, fidei, plebei, penultimā corripunt. Possumus versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carminis, illud. Non longum est carmen*] Vnde Martialis. *Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis. Martia Roma*] aut bellicosa olim, aut Martem auctorem habens, vnde Liuius in praefatione: *Si cui populo liceret, oportet consecrare origines suas, & ad Deos referre auctores, ea belli gloria est, P. R.* vt cum suum, conditorisque sui parentem Martem potissimum ferat, tam hoc gentes humanae patiantur æquo animo quàm imperium patiuntur. *Et non trivialia*] Non vulgaria. Virg. *Non tu in truijs indocte solebas Stridenti miserū stipula disperdere carmen? Te vita functum*] id est, defunctū. *Latinae Naiades*] id est, flumiorum & fontium Italicorum nymphæ, propter sermonem Latinum. *Et Graeciae*] id est, Graecæ propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] vnde prius, vbi de sepulchro leui loquuti sumus, disseruimus: hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam verius Mar. dicit: *Facilis iactura sepulchri.* Et Sen. *Quid refert, humi an sublimi putrescam? Mens aurea,*] id est, pulcherrima. *Viuat Olympo*] id est, cælo: hoc catholico viro dignum est. *Olympus* autem Macedoniae mons altissimus, pro cælo à Græcis potissimum poni solet.

Naiades.
Græciæ.

Olympus.

ECLOGA QUINTA DE CONSVETV.
dine diuitum erga Poetas, inscripta, Candidus.

Ioannis Murnelij Argumentum.

Otia Syluanus miratur inertia vatis,
Candidus abiectos queritur tunc esse poetas.

Syluanus, & Candidus.

CAndide, nobiscum pecudes aliquanda solebas,
Pascere, & his gelidis calamos instare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palestra.

Nunc autem quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trahis otia cantu.

Cand. Vos quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccae
Plena ferunt, quibus alba greges multatralia complent,
Cymbia lacte niuent, & pingua prandia sumant,
Carmina laudatis, si quid concinnius exit,
Plauditis ac leti placidas, extenditis aureis,
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis, interea pastor sitit, esurit, alget.

Sylu. Nonne petes curare greges, & ducere versus
Cum vacat, & positis vitam iraducere curis?

Cand. Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sepe
Cingere, mercari palas & pabula, visum
Querere, nil superest otii; laudabile carmen
Omnem operam, totumq; caput, Syluane, requirit.
Grande utrumq; opus est, & nostris viribus impar.
Quum cetini sitio, sitienti potula nemo
Poirigit, irident alij: tibi penula dicunt
Candide trita, genu nudum, riget hispida barba:
Iam sy'ue implumes & hyems in montibus albet.
Iraſcor, doleo, indignor, fert omnia victus:
Lanitium, foetusq; mares, non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera sicca.

Candide, nobiscum, &c.] Argumentum huius Eclogæ est

dece-

V. detestatio tenacitatis diuitum in poetas, quorum ingrati-
tutine, & auaritia, aurea vena in poetas extinguitur.
Per Candidum autem mihi verisimile fit, poetam posse in-
telligi, per Syluanum quemuis diuitem auarum. Inducit
tamen vtrumque pastorem, vnde dicit: *sub his umbris*]
quasi dicat, sub quibus sumus, nec quicquam aptius Syl-
uano, quam esse in Syluis. Est autem fere eadem farrago
quæ in Iuuen. Sat. 7 *Et miscere sales*] id est, lepores ser-
monis. Sopito] i. oppresso, & neglecto cantu, quæ res do-
lent Syluano. Nam diuites auari, licet nihil conferant in
poetas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eo-
rum carminibus, vnde Iuuenalis in dicta satyra. *Spes nul-
la ulterior, didicit nam diues auarus, Tantum admirari,
tantum laudare disertos, Vi pueri Iunonis auem*, i. pau-
erem admirantur & laudant, quia laudato nihil porri-
gunt, sed si possunt, plumas auferunt. *plena ferunt*] Maro
significantius *discenta* dixit: *Alba mulctralia*] id est, mul-
ctras, hoc est, vasa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cym-
bia*] id est, vasa incurua in amorem cymbarum facta. *Mulstra*
carmina laudaris] sicut iam Iuuenalis dicit: *Si quid concin-* Cymbia
uius] id est, modulatus, & vt Persius: *Si quid tamen aptius* Concin-
exit. Plauditis] id est, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil mus.
commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget. Al-*
get] quia nudus, & ita algore conficitur. Iuuenalis: *Tedia*
tunc subeunt animos, tunc seq. suamque Terpsichoren Odit
lacunda, & nuda senectus. Et post, neque enim cantare sub
intro Pierio Thyrsu[m]ue potest contingere, sana paupertas
aque eris inops, quo nocte dieq; Corpus eget; satur est quum
sicit Horatius Obe, &c. *Omnem operam gregibus*] Iuuen.
Pectora nostra duas non admittentia curas: Magnæ mentis
opus, &c. Mapalia] id est, casas, & tuguria. *Sæpe*] sepi-
mento. Est ablatiuus à nominatiuo sepes. *Nil superest otii*
pro otij, enumerat autem negotia pastoralia, volens
à consimili etiam alia intelligi. *Tibi penula*] id est, vestis Penula.
exterior attrita. *Syluæ implumes*] i. folijs spoliatae. *Fert*
omnia victus] i. aufert. Sicut Maro: *Omnia fert ætas ani-*
um quoque. Victus autem] i. necessitas edendi vt viuas:
aut

BAPTISTÆ MANTVANI

aut victus] i. cibis quo viuas. Fert] id est, absumit. Lanitium]
i. lanam. Fetusq; mares,] i. arietes, & hœdos aculeatos reli-
quos. Non vendimus agnas] quia ad futuram propagationem
recipiunt eas. Lac pascunt] id est, sugunt & absumunt dum
pascuntur. Premitur nibis] i. non fit caseus mollis, Maro:
Et pressicopia lactis. Vbera ficcant] ex Marone est, vt alia
multa.

Pœnitet ingenij, si quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vite, postquam mihi nulla secundant,
Extot syderibus quot sunt in nocte serena.
Hactenus, vt nosti, gratis cantauimus, etas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio senij, quod nunc scbit: omnium egenos
Reddit & extinctis lucri spem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modo querere tempus,
En formica brevis, sed prouida bestia condit
In brumam noua sarra cauis aestate latebris;
Neue renascantur fruges secat ore sepultas.

Sylua. Scire genetliatos fatalia sydera dicunt.

Hi sub Mercurio vates, & sub Ione reges,
Magnatesq; locant, istis dat Iupiter aurum
Atque magistratus; dat Maia filius illis
Ingenium, linguam, cytharas, & carminis artem.
Hec tua fors, quid queris opes? Deus omnia in omnia
Diuidit, vt melius nobis videt esse futurum:
Sorte tua contentus abi, sine cætera nobis.

Cand. Sunt tibi diuitiæ, mihi carmina, quid petis ergo
Carmen, & inuadis partem Syluane alienas?

Sylua. Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma,
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.

Cand. Si gaudere meis igitur concentibus optas,
Nos gaudere tuis opibus, Syluane, decorum est.

Sylua. Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit
Inuidus, atque animo bona fert aliena molesto.

Cand. Sic quoque tu nostris absens gaudere camænis
Sat potes, hæc artis sat sint tibi gaudia, nostra.
Carmina sunt auris conuinia, caseus oris.

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.

Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus, omnia non dat

Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeatq;

Alter ope alterius, quæ res coniungit in unum

Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenij.] Prosequitur Candidus querelas suas.

Pœnitet ingenij] id est, habere ingenium ad carmen aptum.

Sed quid mihi] scilicet est ingenij. *Nulla secundani*] id est,

prospera sunt, ut ventus & flarus secundus, id est, sequens,

& à tergo veniens nauigantibus. *Quot sunt*] id est, apparēt:

Nam plura sunt; *gratis*) i. Sine mercede. *Sed etas*) sci-

licet iuuenilis, *indiga*) i. indigens paucorum, non enim sub-

iecta est morbis, nec tanto eget munimento contra frigo-

ra. Quod, scilicet senium. *nunc, subit*) i. surrepit, nō animad-

uertentibus nobis. *Omnium egenos reddit*) Vnde Iuuenal.

Extinctis lucris spes viribus aufert. Mox erit utendum partis)

id est, acquisitis in iuuenta. *Nunc querere*, pro querendi,

id est, acquirendi, *Tempus*, subaudi est. *En formica*) Salon: o

Proverb. sexto. *Vade ad formicam, & piger, & considera vias*

eius, & discite sapientiam; quæ quum non habeat ducem, nec

præceptorem, nec principem, parat in æstate cibū sibi, & congre-

get in messe quod comedat. Et 30. *Formica populus infirmus,*

qui præparat in messe cibum suum. Horatius primo Sermo-

num. *Sicut paruuli* (Nam exemplo est) *magni formica labo-*

ri, Ore trahit, quodcumque potest, atque addit æcruo: quem

struit, haud ignara, ac non incauta futuri. In *brumam*) id est,

ad breuissimū diem, ut est in solstitio hyberno. Ordo est,

condit) i. abscondit. *Æstate*) id est, per æstatem cauis late-

bris farra noua. *Neue* (pro quoque, & ne *Renaſcantur*) id est,

germinent. *Secat ore*) i. germen auferendo, dirumpit. *Fru-*

ges sepultas) id est, absconditas in terris. *Genethliacos*) id est,

de geneſi & natiuitate iudicantes, qui inspecto natiuitatis

horoscopo, futuram vitam prædicant. *Hi*) scilicet, geneth-

liaci, & mathematici, *locant sub Mercurio*) id est, horam naſ-

cendi, qua Mercurius dominatur. *Vates*) id est, prophetas,

& poetas, & omnes prudentes cautos ac ingenioſos, *Et sub*

Ioue reges magnatesque.) Vnde secundūm Homerum in

Iliade

Indiga

Formica.

Bruma.

Neue.
Condā.

BAPTISTÆ MANTVANI

Illiad. Honor autem ab Ione est. Maia filius] id est, Mercurius. *Dat illis*] scil. variis sub se natis ingenium, & ita vult eos contentos esse debere sua sorte, dicens, *Sorte tua contentus abi. Sine*] id est, derelinque. *Cætera*] id est, diuitias & opes. *Nobis*] id est, qui ingenti & carminis artem non habemus. *Quid petis ergo carmen*] subtilis obiectio. Non tibi surripio carmen. Callida quoque responsio. *Nec Apollinis arma*] citharam scilicet, cuius est inuentor, ac cætera instrumenta musica, quia *in medio residens complectitur omnia*. *Phæbus*, est enim princeps musicorum, Horatius *Lyra solens & cantor Apollo*. Vnde secundum Plinium Heroicum carmen oraculis Apollinis debemus. Et ideo Augustus illi ædem cōsecrauit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur de qua Persius 1. *Ad sacra utrum carmen affero nostrum*, & Iuuen. *Musarum & Apollinis ede relicta, &c.* Si gaudere. Rursus acris obiectio, & subtilior purgatio, sed subtilissima rursus reiectio. *Carmina sunt auris conuiuia, caseus ore*. Pulchrū & prouerbiale, id est. *Quæ res coniūgit in unum*] verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia sunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id est, Hispanos.

*Sydera iungamus facito mihi Iupiter adsit,
Et tibi Mercurius noster dabit omnia saxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Hercules, alas.*

Syl. Vana superuacuis inculcas plurima verbis.

*Can. Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur
Diuitius, si vis nostras audire camænas,
Erue sopitam de sollicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquillaq; pectora carmen.
Torpeo ut esuriem patiens & frigora miluus.
Jamdudum squarrosa cutis, sitis occupat ora.
Nec pecus in stabulis, nec in agro farræ, nec aurum
In loculis, & vis positis me vinere curis?
Non facit ad nostros talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, pascere, graui succurre senectæ.
Iuuenies promptum versu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, pleniq; cadi, plenæque lagena.*

Horrea plena, greges lati, grauis ære crumena.
 Tunc iuuat hybernos noctu vigilare Decembres
 Ante focum, & cineri ludos inarare bacillo,
 Torrere, & tepidis tostas operire fauillis
 Castaneas, plenoq; sitim restinguere vitro,
 Fabellasque inter nentes videre puellas.
 Tytirus (ut fama est) sub Mæcenate vetusto
 Rura, boues, & agros, & Martia bella canebat
 Alius, & magno pulsabat sydera cantu.
 Eloquium fortuna dabat, nos debile vulgus,
 Pannosos, macie affectos, farragine pastos,
 Aonie fugiunt Musæ, contemnit Apollo.

Sydera iungamus] id est, Iouem cum Mercurio, id est,
 communicā mihi dona Iouis, & communicabo tecum do-
 na Mercurii. Faxo. i. faciam. ut Mercurius noster] i. poe-
 tarum pater, & ingenij largitor, det tibi pilcolum. id est,
 galerum qui Mercurio assignatur, quod semper serē radiis
 solaribus quasi galero rectus, sit: Virgam] id est, caduceum.
 Vnde Maro Æneid. 4. Tum virgam capit, hac animas ille euo-
 cat orco Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit: Dat somnos,
 adimitq; & lumina morte resignat. Illā fretus agit ventos, &
 turbida tranat Nubila. Id autem ex vltimo Iliados sumptum
 videtur, qui locus sic versus est. Tum virgam capit, hac oculos
 Deus excitat ipse, Hac dulces suadet somnos, & lumina claudit.
 Macrobi. lib. 1. Satyr. dicit caduceum duobus draconibus
 ornatum fuisse, mare & fœmina in nodum obligatis inui-
 cem parte media voluminis sui: vnde Mart. lib. 7. Cyllenes
 culiq; decus facunde minister, Auria cui torto Virga dracone vi-
 rei. Citharas] quia tetrachordum inuenit, id est, quatuor
 chordarum, quum Apollo septem chordarum, inuenisset.
 Vnde Horat. Lib. 1. Carminum. Curua lyraeque parentem.
 Nodum Herculis.] id est, inextricabilem, qualem Hercu-
 les inuenit, qui nec principium, nec exitum habere vide-
 batur, qui tamen dissoluerit, diues erat. Hunc in caduceo
 iam ex draconibus confectum diximus. Alij Herculanum
 nodum dicunt, non ab Hercule inuentū, sed à Mercurio:
 verum ab Hercule dissolutum, non quidem arte, sed vi,
 quod,

Faxo.
Pilco-
lum.

Cithara.

Nodus.

Hercules

BAPTISTÆ MANTVANI

quod, & Alexandrum magnum fecisse dicunt. Vterq; ta-
men, & Mercurius mercium, ac mercatorū Deus, & Her-
cules, diuitias quibus fauent deferre dicuntur. Vnde Ho-
rarius, *Diues amico Hercule*. Et Persius. *O si sub rastro cre-
pet argēti mihi seria dextro Hercule*. Antiquitas enim (vt scri-
bit Diodorus) fabulata est Herculem dixisse, postquam ad
deos translatus erat, qui sibi decimam bonorum dicarent,
vitam foelicem ducturos, quod Lucullus ditissimus, & alij
Romanorum plurimi fecerunt, vsque adeo vt ex decimis
illi templum egregium trans Tyberim ædificarint. Per no-
dum ergo intelligam difficultatem acquirendarum diui-
tiarum quas vterque confert: Mercurius quidem, vasa
mēte & ingenio cauto. Hercules vi qua aurea mala abstu-
lit. *Alas*) quibus à diis ornatus mittitur. vt *Æne. 4. Hic pri-
mum paribus nitēs Cyllenius alis constitit, &c vult bilares ani-
mos*] Vnde Ouid. *Carmina proueniunt animo deducta serena*,
Squarrosa cutis) Squarrosi dicuntur quorum cutis exurgit
ob assiduam illunem. Lucilius: *Verorum ac rapidum squar-
rosa incondita nostra. Promptum versu*) i. ad versum. *Videri
potest datius antiquus. Plena domus*] scilicet diuitia-
rum. *Curas abigit*) quod tamen multis contra euenit:
Nam vt dicit Iuue. *Crescit amor nummi quantum ipsa pecu-
nia crescit. Horrea plena*) Legam melius, hordea plena.
Gregis lati) id est, pingues, qui lætitiā afferunt dominis;
aut bene curati, & ita reuera læti. *Gravis ære crumena*) id
est, marsupium, vt quidam dicunt, *ære*] pecunia, quia ærea
primum fuit. Vnde ærarium quem fiscum nunc appellant.
Ludos inarare) id secuti faciunt rustici, diuinare facientes
quem sulum tetigerint. *Bacillo*] paruo baculo, & dicitur
in nominatiuo bacillum. *Tityrus*] id est, Virgilius. *Farra-
gine*] pulmentario ex farre facto. *Aonia*] quæ in Phocidis
montibus; quos Aones olim habitauerunt, frequentes
sunt.

Lucul-
lus.

Squar-
rosa.

Crume-
na.
Ærarii.

Bacillum
Farrago
Aonia.

Syl. Si sperata mihi dederit fortuna quod opto,
cauidide, presenti te sollicitudine soluum;
Cun. O utinam, Syluane, foret tibi tanta voluntas;
Quanta est hac etiam tibi tempestate facultas.

Non ego diuitias *Cosmi*, non *Serica* posco
Pallia, non *Tyrias* chlamides, non prandia regum,
 Non *pulchram Aesopi* fameo, *chryseumue Minerva*,
 Nil opus est regis laribus, cui *serrea* nomen
 Tradidit, aut si mens non fallitur, *enea barba*.
 Hac me iam pridem memini didicisti sub *Vmbro*.
 Posulo vestitum, peto victum sub *lare paruo*,
 Certior istud opis toti non desere vita,
 Sint mihi *Pythagora mensa*, *Cordisque supellex*.
 Sepe alios, qui spem dederint, inuenimus ore
 Magnificos, sed re modicos, tibi fidimus uni.
 Tu mihi si fueris mendax, praeciditur omnis
 Spes, ut solstitio *fiam Philomela reuerso*,
Mus & *elinguis*: suspendere postibus arma
 Tempus erit, clausoque abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.] Graphice ostendit quod Ouidius dicit,

quia pollicitis diues quilibet esse potest. Non ego diuitias *Cosmi*]

Alij *Cosmæ* legunt, illius *Florentini* ditissimi. Sed & *Cosmi*

multi fuerunt diuites, congruumque est diuitibus nomen.

Nam non potest dici ornamentum & mundus, non enim idem est

quod orno. Vnde & Latini mundum pro ornata acce-

piunt, dicentes mundum muliebrem, quæcunque ad mulie-

ris ornatum faciunt. Non *serica* posco *pallia*] *Seres* populi

sunt circa *Indiam*, apud quos sunt arbores lanigeræ sine

vermicibus, quarum frondium canitiem depestant aqua per-

fusa, ex quo vellere vestimenta conficiuntur, quæ *serica* ap-

pellantur, ut auctor est *Plinius*. Vnde, & *Maro*, *Veleraque te*

folijs depestant tenuia Seres. Errat autem *Seruius* qui *Serica*

à *bombycibus* confici vult, quum *bombyces* non apud *Se-*

res, sed in *Arabia*, & insula *Ceo* peculiariter proneniunt.

Qui quidem *bombyces* vermiculi sunt, telasque arancorum

modo texunt, ad vestem luxumque foeminarum, quæ *bom-*

bycina appellantur. *Iuue*. *Quar li delicias pannus bombycinus*

oris, Non *Tyrias chlamides*] i. vestes ex purpura *dibapha*, id

est bis tincta, ut apud *Tyrum* fiebat, & idcirco in magno

erat pretio. Non prandia regum] i. prædiuitum. *Persius*, In

luxum, & prandia regum. Non *patinam Aesopi*] i. qualem pro-

curauit

Seres.
Seica.

Bomby-
ces.

Bomby-
cina.
dibapha.

BAPTISTÆ MANTVANI

**Æsopi
pauna.**

Pyrrhus

**Æno-
barbas.**

curauit Æsopus, nō fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filij ex quæstu histriionico ducenties sestertium reliquit, quas opes filij absūperunt. Vnde Horatius secundo Sermonum: *Filius Æsopi, detraclam ex aure Metella, Scilicet ut decies solidum exorberet aceto. Diluit insignem bacam*. i. margaritam seu vnionem precio decies sestertium, aceto liquefecit & absorpsit. Et ita filius hic notaretur, qui etiā Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamāt patinam Æsopi. Vnde & Beroaldus: *Iam patina Æsopi cadat, iam luxus Apici, & Ptolomeorum prodiga luxuries. (typumque Minerue)* id est, quanti estimata est ægis in pectore Mineruæ, quæ prudentiam donat, qua pectora sapientum muniuntur. *Nil opus est regis laribus* id est, domibus aut adibus. *Cui ferrea, &c.*] Quidam Pyrrhym intelligerent, qui (vt Seruius tradit) quum à patre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhus à colore pilorum, qui subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut maioribus eius, qui æneam dicti sunt habere barbam, atque Ænobarbi vocati. De qua re sic dicit Siphontinus: *Ænobarbus, hoc est, rutilam quasi æneam barbā habens*, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Authorem autem originis pariterque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam reuertenti iuuenes gemini augustiori forma apparuerunt, iusseruntque nunciari Senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat, atque in fidem maiestatis adeo permulxisse malas, vt è nigro rutilum atque assimilem capillum redderent, quod insigne mansit, & in posteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Vnde C. Domitium Neronis attauum, (qui in Tribunatu suo pontificibus offensior fuerat, quod alium quàm se in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum surrogandorum à collegijs ad populum transfulerat, ac in consulatu Allobrogibus Aluernisque superatis, elephantō vëctus fuerat, turba militum quasi inter solentia sacrificij prosequente,) Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quod æneam barbam haberet, cui or ferreum, cor plumbeum esset. Hæc ille. Quia ergo Neronem

constat

constat palatium sumptuosissimum extruxisse, estque de
 Enobarborum familia, de illo intelligendum, putem. Vnde dicit Suetonius in eius vita, quod non in alia re damno-
 sior, quam in ædificando fuit. Nam domum a palatio Ex-
 quiliæ usque fecit, quam primò transitoriam, mox incen-
 dio absumptam, restitutamque auream nominauit. De
 cuius spatio, atque cultu sufficeret hoc retulisse. Vestibu-
 lum eius fuit, in quo Colossus ducentorum viginti pedū
 staret ipsius effigiei, tanta laxitas, ut porticus triplices mi-
 liarias haberet, item stagnum maris instar, circumseptum
 ædificijs ad urbium speciem. Et reliqua quæ prosequitur
 Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi
 nomē dederit, vel quod ferreus, id est durissimus esset, vel quod
 os ferreum dictus est habuisse Domitius, vel quod rustico
 congruit de nominis causa dubitare, sicut ille, *In medio duo
 signa, Conon, & qui fuit alter? Descripsit radio totum qui gen-
 tibus orbem, hæc me iam pridem memini didicisse*] Valla dice-
 ret non esse dicendum, iam pridem didicisse, quia persistentem
 actionem, & præsens tempus efflagitant *iam pridem,
 iam dudum, iam olim, aut olim iam*. Verum licet durius posset
 dici, *iam pridem memini*. At Agretius negabit rectè dictum
Memini dixisse. Vult enim memini cum præsentī construē-
 dum, sed Valla contra sentit, in Raudē. Vnde Persius, *Nec
 in bicipiti somniasse Parnasso memini. Sub Umbro*] de quo prius
 dictum est. Id autem addit, ne contra decorum peritior
 haberetur pastor, aut ut præceptori suo non ingratus sit,
 quem nescio an Sipontinum dicam, à quo plurima sump-
 sisse videtur. *Sint mihi Pythagoræ men(e)*] qui carnibus absti-
 nuit & ventri indulgit non omne legumen, quia etiam fa-
 bis abstinuit, sed herbis vescabatur crescentibus in hortis,
 vnde *epulū possit centum dare Pythagoræis. Codrique supellex*] *Pytha-
 goras*. pauperis Poetæ ac Philosophi, de quo Iuu. Sat. 3. *Lectus
 erat Codro procula minor, urceoli sex, ornamentum abaci, nec
 non & paruulus infra Cantharus & recubans sub eodem mar-
 more Chiron. Iamque vetus Græcos seruabat cista libellos. Et
 diuina opici rodebant carmina mures, Nil habui Codrus; Quis
 enim negat? & tamen illud perdidit, infelix totum nil.*

BAPTISTÆ MANTVANI

Hæc ille, Ore] i. pollicitationibus Magnificos : *Sed re]* id est, exhibitione pollicitorum modicos. *Tibi fidimus]* id est, confidimus. *Ego fiam Philomela reuerso solstitio, quia mutus, & elinguis]* id est, nihil canam, sicut nec Philomela, quæ in vere præcipue canit. *Suspedere postibus arma tempus erit.* *Arma]* i. fistulam & plectra, & cætera instrumenta musicalia : alludit tamen ad arma pugilum, qui ad postem Herculis figebant arma sua, quando essent emeriti, aut amplius exercere nollent, sicut, & cæterorum officiorum dijs sua, quicunq; amplius vti nollent, suspendebant arma. *Et tempus erit abigi spectacula,* i. spectatores. *Circo]* id est, theatro clausa.

Arma.

Circo.

Syl. Candide, vidisti Romam, sanctiq; senatus Pontifices ; ubi tot vates, ubi copia rerum Tantarum? facile est illis ditescere campis.

Cand. Deciperis me velle putans ditescere, vesi Et lupus omne animal crudis existimat escis. Tuque putas alios, quo tu pede claudere passum. Non ego ditari cupio, sed viuere paruo: Fac habeam tenuem sine sollicitudine victum, Huc contentus eam. Romana palatia vidi. Sed quid Roma putas mihi proderit, ô Syluane! Occidit Augustus, nunquam rediturus ab Orco. Si quid Roma dabit, nugas dabit, accipit aurum, Verba dat : heu Rome nunc sola pecunia regnat. Exilium virtus patitur, sperare iubemur Vndiq; & in toto vates spe pascitur orbe.

Syl. Dic pugnas, dic gesta virum, dic prælia regum. Vertere ad hos qui sceptrâ tenent, qui regna gubernant, Inuenies qui te de sordibus eruat istis.

Cand. Inueniam qui me derideat, & subsannet : Tempestate ista reuerentia tanta poesi, Quanta lupanari, quid me Syluane lacessis?

Syl. Non decet obscænis vatem prorumpere verbis.

Cand. Non possum non vera loqui, si vera taceri Forte velis, leuibus me parce lacessere dictis.

Syl. Utile consilium præstare, lacessere non est.

Candide

Candide vidisti Romanam] Disertè describit morem auarorum, qui ne iuuent, aliò mittunt opem implorantes. *Sanctiq[ue] senatus pontifices*] id est, Cardinales, sicut canitur clarè: *senatus apostolorum*, quem Cardinales repræsentare dicuntur. *Facile est illis ditescere campis*] Vbi scilicet tot diuites sunt. *Deciperis, me velle putans ditescere*. Non enim quæro ditescere, sed victum, & vestitum quibus contentus quis sit. *Vesci*] Ordo est: *Et lupus existimat*] i. censet & iudicat omne animal. *vesci crudis*] i. incoctis *Escais*] scilicet carnibus, quibus ipse vescitur. *Tuque*] i. & tu putas alios *claudere passum*] id est, ingredi eo pede, *quo tu*] i. moueri ea affectione qua tu. Per pedes enim sæpe intelliguntur affectiones, hoc est, quia tu cupis ditescere, censes omnes id cupere. *Tenuem sine sollicitudine victum*.] Non ergo affluentiam petit, sed securitatem, quam tamen Saluator sine sollicitudine à se sperandam docet, vetans, *ne solliciti sumus, quid bibamus & comedamus*. *O Syluane*] Spondaicus versus non ineptus, quia & languorem animi loquentis, & pondus rerum habet. *Augustus*] id est, beneficus in poetas. Virgilius, Horatium, Tuccam, Varum, cæterosq[ue] Principes. *Nugas*] pollicitationes inanet. *Sola pecunia regnat*] Horatius. *Et genus, & formam regina pecunia donat*. Ouid. *Dat census honores, Censu amicitias, pauper ubique iacet*. Iuuenalis. *Quantum quisq[ue] sua nummorum seruat in arca, Tantū habet & fidei*. Et rursus Horatius. *Hos solos aiunt sapere & bene viuere, quorum conspicitur nitidis fundata pecunia villis*. Et iterum Iuuen. de Romanis loquens. *Quandoquidem inter nos sanctissima diuitiarum Maestas, etsi funesta pecunia templonondum habitas, nullas nummorum ereximus aras. Ut solitur pax atque fides, &c.* Exilium virtus patitur) Idem Iuue. *Aude aliquid breuib[us] Gyaris & carcere dignum, Si vis esse aliquid; probitas laudatur, & alget. Criminibus debetur honos, &c.* *Vates spe pascimur omnis*, quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic gesta virum*] Aliud subterfugium auari. *Vertere*] imperatiue à *vertor*] id est, sis conuersus; & *verte te ad hos*] id est, ad eos qui tenent sceptra] id est, ad reges. *Et subsannet*.] Iterum spon-

Augu-
stus.
Nugæ.
Pecunia.

BAPTISTÆ MANTVANI

daicus versus consimili ratione compositus. *Quanta lupanari* id est, prostibulo, aut prostitutis. *Lupas* vocabant olim prostitutas, unde & prostibula lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet* per alium secastigat. *Lenibus dictus* non paruis, aut modicis, sed vanis, aut contumeliosis, sicut mulieres leues, quibus prostituta est pudicitia; dicuntur & mores leues, qui inconstantes. *Me parce la effere. Parce* i. abstine, vt *Æneidos* primo. *Parce metu cytharea.*

Cand. Consilij locuples ego, sed pauperrimus auri.

Qui pugnas, qui gesta virum, qui praelia regum

Dicet inops vates, cui nec quo fistula possit

Aptius incidi, fieriq; foramina culter,

Aspice, vt excussis laxata manubria clauis,

Vt dentata acies, veterique simillima ferræ.

Hoc leue, sed mensa graue & intolerabile damnum

Vtile consilium firmat, sed inutile mentem

Frangit & extenuat vires, animumque retundit.

Magnates dare parua pudet, dare magna recusant.

Adde quod & nostri curant ita carmina reges,

Vt frondeus Aquilo, mare Lybs, vineta pruinæ,

Ipsi ad delicias reges, & ad otia versi,

Quod celebrant, laudari optant, hinc carmina manant.

Perdita de studio Veneris, de iocurrilitate,

De ganea, de segnitie, de infamibus actis,

Quæ castum capitale nefas, celebrare poetam.

Consilij locuples ego, sed pauperrimus auri] Hor. etiam genituo construxit, dicens, *Horum semper ego optarim pauperrimus esse bonorum. Qui.* i. quomodo aut quo) i. quare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec* (sc. est culter, quo fistula possit aptius incidi & sc. quo foramina possint fieri. *Aspice vt manubria*) (sc. cultrorû i. capuli quibus captuntur, & tenentur in manibus, *sint laxata*) i. laxa & dissoluta. *Clauis*) id est, clauiculis quibus compinguntur. *Excussis*) hoc dicens ostendit cultum suum. *Et aspice vt*) id est, qualiter, *Acies*) scilicet cultri. i. acuta eius pars. *dentata*) i. in modum ferræ, in dentes efficta. Vnde addit: *veterique simillima ferræ*)

ferre) quam Dēdalum inuenisse quidam volunt, ad similitudinem maxillę serpentinx. *Hec damnum*) sc. de iuramentis, & vestitu. *Est leue*) i. tolerabile. *Sed mensa*) i. victus, est graue & intolerabile. *Magnates dare parua pudes*) quia vt dicit Horatius, *Magnos magna decet*. Sed hoc vaframento scimus nonnullos vsos, dicentes, petentibus magna, indignos esse, qui magna recipiant; & exiguum quiddam orantibus, se non decere tam exigua munera conferre, vt *frondes Aquilo* qui eas nihili facit; vt *Lybs*) ventus lybicus *curat mare*) in quod sæpe sæuit. *Et vt pruina*) i. ros congelatus, aut gelu maturum. *Curant vineta*) i. vites quod etiā nihil est, quia etiam congelantur. *Ipsi ad delicias*) Ordo est, *ipsi reges*) i. præpotentes, *versus ad delicias*) i. delectationes & illecebras carnis. *Et ad otia*) i. desidiam. Optant laudari *quod celebrant*) i. oblectamenta sua. *Studio Veneris*, i. amoribus impudicis. *De scurrilitate*) i. inhonesta dicacitate. *De gamea*) i. caupona, & gulositate. *De segnitie*) i. desidia, dicuntur enim segnes seorsum ab igne (qui actiuissimus est) tepidi & ignaui. *De infamibus actus*) i. priuatis quum gesta fera sit publica. Melius autem (auctore Valla) acta, quam actus in hac significatione dicimus. *Quæ castum capitale nefas, celebrare poetam.*] idem sanctè & Catholicè sentit in opusculo contra impudicè scribentes, vnde explodenda est Catulliana sententia. *Nam castum esse decet pium poetam ipsum: versiculos nihil necesse est: qui tum denique habent saltem & leporem, si sunt molliculi ac parum pudici.* Cui tamen multi gentiliū subscripserunt. Vnde ad Voconiam poetam Adrianus Imp. *Lasciuus versu, mente pudicus eras.* Et Ouid. de se, *Crede mihi, mores distant à carmine nostro. Vita verecunda est, musa iocosa mihi.* Et Mart. *Lasciua est nobis pagina, vita proba.*

*At qui dura manu gesserunt bella potenti,
Fortiter viuentes ferro non molliter auro,
Dilexere graues musas: heroica facta
Qui faciunt reges heroica carmina laudant,
Vt cessere viris fortes, & mascula virtus,
Dicendum altis loqui nihil inuenerunt poetæ.*

BAPTISTÆ MANTVANI.

Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis,
 At si forte aliquis regum gerat aspera bella,
 Et decus armorum studiis belloque parauit,
 Nil genus externum, venturaque secula curat,
 Laude suæ gentis satur, & præsentibus annis.
 Barbarus est, neque carmen amat, vel auarus in auro
 Mergitur, atq; Mida curis flagrantibus ardet.
 Est & apud reges rudis, inuida, rustica turba,
 Mimicus, adulator, leno, assentator, adulter,
 Histrio, scurra, quibus virtus odiosa: poetas
 Mille modis abigunt ut quando æglauera corui
 Inuenerè, fugant alias volucresque ferasque.

At qui dura, &c.) At particula aduersatiua, locum habet
 vbi contraria nectimur iam dictis, ut dictum de Ænea in fi-
 ne tertij. *Fasloq; hic finè quieuit*, subdit de Didone in princi-
 pio quarti. *At regina graui iam dudum saucia cura*. Pulchrè
 ornat carmen epithetis, quæ sic construuntur. *At qui gesse-
 runt potèti manu dura bella fortiter, &c.* Dilexere grauis Mu-
 sas reges, qui faciunt heroica facta laudant heroica carmina,
 Ut, i. postquam. *Viri sortes cessere*) i. è medio sublati sunt
 quia fortes cedere nesciunt. *Et mascula*) i. virilis: *At si forte*
 bene occurrit Argumento, quod iam cuius in promptu
 est. Nam si heroica gerentes, heroicis gaudent carmini-
 bus, quæras cur ad illos non abeat illosque canat Candi-
 dus, ad quod respondet raros quidem esse qui heroice vi-
 uant, & si qui sint, eos non habere curam de æterno nomi-
 ne. *Mida curis*) i. avaritia, qua ductus petiit a dijs ut quid-
 quid contingeret aurum fieret, quo impetrato, inedia ab-
 sumptus est: Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est
 & apud reges, &c.*) Alia causa cur apud reges non sit bonus
 poetis locus, quia illic sunt literarum & probitatis hostes,
 utpote rudis & rustica turba, cum poetæ sint pauci, urba-
 ni & eruditi. *Mimus*) i. gestu corporis morum imitator, cum
 poeta grauis rem more philosophorum seuerè narret. *Adu-
 lator*) cum poeta sit seuerus. *Leno*) cum verus poeta sit tur-
 pitudinis omnis hostis. & expulso. *Assentator*) cū poeta sit
 virtutis laudator. *Adulter*) cum nihil musis sit magis con-
 trarium,

trarium, quam adulterium. Nam quæcunque poetis op-
rantur casta sunt, vt Pierides, Minerva, Daphne, fontes.
Histrio] cum poetæ suæ dignati consulant. *Quisquis*] scili-
cet, omnibus virtus est odiosa. *Poetas mille modis abigunt*]
quasi à præda inuenta, vt quando cadauera corui inuene-
re. Aptior esset similitudo, si honesti à rebus honestis abi-
gantur per inhonestos, vt apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci:

Qui sine lege aliti, sine præceptoribus, audent

Quicquid amant reges, & amant infamia solum,

Scribere; nam vates etiam dementia vexat.

Hi se nescio qua mentis leuitate poetas

Esse volunt, postquam triuialibus ora cicutis

Applicuere, sibi applaudunt, sua carmina iactant,

Insulsi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.

Qui solet his vacuas præbere ambagibus aures,

Id vitium commune putat, doctisque resistit

Vatibus, à vero indoctus discernere falsum.

Sylu. Candide, per superos, per Olympica numina iuro,

Me tibi (si ventî veniant ad vela secundi)

Laturum auxilium. Meliora in tempora viue:

Nec paulisper adhuc mecum sperare recusa.

Cand. Si mihi sic optas, tibi sit, Syluane, quod optas,

Sylu. Opto equidem, dictumque fides non sera sequetur.

Cand. Vade malis auibus, nunquam rediturus, auare,

Et facias subito quicquid iractaueris antrum,

Mors Mida, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poetis
non sit apud reges locus, quæ est, quia multi versiculorum
ineptorum factores & turpis vitæ homunciones sacrum
poetarum nomen indignissimè sibi vsurpant, quod æger-
rimè patitur Horat. dicens in arte. *Descriptas seruare vices*
operumq; colores, Cur ego si nequeo, ignoroq; poeta salutor?
Petulci] i. petulantes, audentes quæ non possunt. *Nam va-*
tes etiam dementia vexat] Non quidem graves, sed leues
& futiles. *Triuialibus ora cicutis.*] Cicuta est herba fistulo-
sa qua pastores canere solebant, Maro: *Est mihi disparibus*

BAPTISTÆ MANTVANI

septem compacta cicutis Fistula. Idem. *Non tute in triuijs indo-*
cte solebas, Stridenti miserum stipula disperdere carmen? quod
in-compitis, & triuijs ab indocta rusticorum pube in compitalibus & ambarqualibus cantari solebat. *Sibi applaudunt]*
sibi placentes. Sua carmina iactant] existētes insulsi, id est,
sine salibus sermonis. *Heptidi]* i. sine lepore ac venustate
sermonis. *Indociles)* qui a discere nolunt, & ita incorrigibiles. *Improuidi)* quia non videntur se ad interitum tendere,
& alios ducere. *Inepti)* i. amusi & ab omni aptitudine tum
verborum, tum factorum abhorrentes. *Ambagibus]* i. verborum inculcationibus, cum artem veram non habeant. *Id*
vitium commune putat] & ita reiicit bonos propter malos. *A vero indoctus]* id est, *ne(cius discernere falsam.* *Candide per*
superos] Videns, Syluanus Candidum virtutis amatorem
verumque poetam, pollicetur operam cum iuramento, nihil tamen confert in eum. *Per Olympica)* i. per cœlestia, *si*
venti] prouerbiale i. si res prosperè mihi succedant, & eueniant mihi quæ opto. *Meliora in tempora vine.)* Virg. *Æ-*
neid. I. Durate & vos met rebus seruate secundis. Paulisper) per
paululum temporis. *Fides non sera)* id est, non tardè faciens
quod dixi. Nam fides videtur, auctore Cicerone, dicta, eo
quod fiat dictum, siue quod dictum & cōuentum est. Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur
inabeuntem omnia mala, dicens, *Vade malis auibus.)* i. malo auspicio : quasi dicat in rem malam. *Nunquam reditu-*
rus Auare) hoc autem videtur dicere in absentem quasi obmurmurando, postquam se nihil recepturum, sperauit. *Et*
facias subito quicquid tractaueris aurum, More Mida) de quo
iam diximus. *Quando)* id est, quandoquidem, *virtus tibi vi-*
lior auro) scilicet est, cum tamen Horatius in epistolis contrā
dicat. *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.*

Olympi-
ca.

Fides.

ECLO.

ECLOGA SEXTA DE CIVIVM ET
rusticorum discrepatione, inscripta Cornix.

Joannis Murelij Argumentum.

Cornix enarrat discrimina ruris, & vrbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

Ningit hyems, mugit boreas, à culmine pendet
Sliria, depositis bobus requiescit arator:
Dormit humus, clausa pastor tunicatus ouili
Cessat iners, sedet ante focum fumosa Neera,
Atque polenta coquit. Prins intolerabilis aestas
Nunc laudatur, hyems aestu laudata molesto
Displicet, optatum damnat praesentia frigus.
Omne bonum praesens minus est, sperata videntur
Magna, velut maius reddit distantia lumen.
Delicias habet omne suas & gaudia tempus,
Aspice ut impexi, tritaque in veste ligati,
Cede suum pueri exultant, inflatur in virem
Immissis vesica fabis, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obuia pugno,
Si cadit, attollunt, cursu labor atque recursu
Brumam abigit, glaciale gelu pila rustica vincit.
Nos tamen hic melius tepido sub stramine foci
Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Pauperiam declarat hyems, improvvisa certe
Turbasumus iuvenes, securi aestate vagamur
Immemores hyemis: nostrum aes tibicinis omne est,
Utredit è Sythya Boreas, nidosque volucrum
Fronibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, sapientius urbe
Congeriem nummum accumulunt, & ad ilia vulpes
Melotosq; trahunt, maculosq; tergora lincis.

[Ningit hyems] Contentio est inter Cornicem pastorem, qui
partes rusticorum agit, & Fulicam, qui urbanorum, de
praestant-

BAPTISTÆ MANTVANI

præstantia fortunæ utrorumque : Occasione cuius multa
quasi satyricè dicuntur in mores potius ciuium, quàm re-
sticorum. Videntur autē tam Cornix quàm Fulica pasto-
rum nomina. Vterque enim se rusticum proficitur & ma-
culino genere nominat. *Hyems*] id est, tempestas pluuiosa
& niuosa, *Boreas*] ventus frigidus à septētrionali plaga, que
frigida, est flans. *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Sti-
ria*] id est, glacies concreta, *A culmine*] à tecto. *Dormi-
mus*] sopitur niue, & non exercetur. *Pastor tunicatus*] qui
otiosus, vnde dictum est à poeta. *Nudus aras, seve nudus, hy-
ems ignaua colonis.* *Neera*] coniux rustica. *Fumosa*] quia scilicet
ligna viridia aut male sicca comburunt. *Atque polentia
quis*] Ouidius. *Quod coxerat ante polentū.* Reperitur tamen
& foemineū, cum hoc solū inter Latina primæ declina-
tionis reperiatur neutrum. *Omne bonum præsens minus est*
id est, minoris æstimatur, quia nemo contentus sua sorte
vnde Horat. in principio Ser. *Qui sit Macenas, ut nemo, qui
sibi sortem, seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa Contentus
vuiat, laudet diuersa sequentes?* Veruntamen id contra vltimū
venit, vbi minimè opus, quia bona terrena eò quod præ-
sentia sunt, plus nos delectant, quàm cœlestia quæ futurū
sperantur. *Aspice ut impexi*] Docet exemplis, non rerum
sed animorum esse discrimen. Nam pueri nudi etiam in
hyeme oblectantur varijs, vt *Cade suum*] id est, porcorum
vt vesicā habeant, cuius agitatione brumale frigus super-
rent, & rustici pilam magnā vento inflatam manibus per-
dibuscque agitant, glaciale gelu non curant. *Pauperiem
clarat hyems*] id est, paupertatem: Est tamen interdū dan-
num, vt si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. *Nos iu-
nes sumus, turba improvida*] qui securi æstate vagamur. *Hy-
strum es*] id est, pecunia nostra. *Est tibicinis*] scilicet canen-
tis ad choream instituendam. *Congeriem nummū*] id est
nummorum per syncopem, & *ad ilia*] scilicet fouenda, &
cooperiendā, *trahunt*] id est, contrahunt. *Vulpes*] id est
pelles vulpinas, & *mixtae*] id est, pelles ouinas, græcæ
est, cætera nota sunt.

Neera.
Polentia.

Neiores.

- Cor.* Desipiunt omnes, nec nos in crimine soli,
Immo in sos vexat gravior dementia cimes.
Verum illis mater, nobis fortuna nouerca,
Nos premit: infelix fors est dementia, fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulat omnis
Turba. Magistratus etiam, populusq; patresq;
Ful. O Cornix, Cornix, non est fortuna, sed ipse
Quo sapiunt homines animus, fortuna potentem
Non facit, immo Deus: causam recitabat Amyntas.
Cor. Est fortuna Deus, sed quid recitavit Amyntas,
Dic precor, in causis erat ingeniosus & acer.
Ante tamen paulum pecus, & praecepia vise,
Vade, redi, calor est post frigora dulcior, ito.
Ful. Attingit nix alia genu, vix tellus resistunt
Tanto oneri: sublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit: metaq; assurgit acuta.
Cor. Da pecori cordum, stipulisq; foramina claude.
Si paries biat, & rediens latamine muni
Limina, nulla gregi grauior, quam frigora, peflis.
Iamne ades? ob quam tunc haec solito properantia maior?
Ful. Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.
Maxima si cunctis sano recubare calenti:
Abscondiq; cauo accubitu post frigora, dulce est.
Cor. Incipe & enarra discrimina vultus, & vrbis.
Desipiunt omnes: id graphicè docet Horat. 2. Serm. nec mi-
rum, quia stultorum infinitus est numerus. Nos] scilicet rustici,
vnde se rusticos asserunt. Verum illis mater] Id lepide, quod
Plinius de natura dicit, quæ nobis multa contulit magna,
& saua mercede. Ita ut non sit facile existimare, parens ne
melior, an sauior nouerca fuerit. Infelix fors est paupertas,
& tenuis fortuna est dementia, id est, reputatur demens demens
quicumque pauper, vnde Horatius in Epistolis. Hos solos qui
nunt sapere & bene viuere, quoru conspicitur nitidi funda-
to pectus villis. Assurgens] id est, reuerentiam, & hono-
rem assurgentes impendent. Vulgus adorabit] i. corporis
gestu

BAPTISTÆ MANTVANI

gestu honorabit. Nam adoramus etiam principes & dominos, sed oramus tantum rationē habentes, & sensum. *Consulet* id est, consilium poscet. *Non est fortuna* id verē lunæ nalis. *Sed nos te facimus fortuna deam. Est fortuna Deus* id est falsa opinione, & rusticè. Nam cū deam neget nostra fides, etiam fortunam Deum dicit. At id facit poeta, quod numina putabantur vtriusque sexus. Vnde de Venere *Æneidos. 2. Descende, ac ducente Deo* Et de Aleſto, aut Iunone. *8. Nec dextra deus erranti affuit*, vnde in Cypro erat barbata Veneris simulachrum. Vnde dictum est: *Pollentem Deam Venerem*. Videtur autem *Cornix* dominus aut saltem maior quā *Fulica*, quem mittit ad caulas, qui abiturus dicit. *Attingit nix alta genu. In vertice furni* vbi minime consistere posse videtur propter ignem; quod panis in eo coqui solet. *Pyramidem* id est, cumulum niuis in Pyramides formam. Est autem Pyramis structura ex lapidibus in morem ignis ascendentis, cuius vertex acutiùs est extructus, quales in Ægypto leguntur miræ altitudinis fuisse, de quibus Martialis in principio: *Barbara Pyramidum sibi at miracula Memphis*. Addit autem *Cornix*: *Da pecori corda* id autem dicitur scœnū quod autumno secatur, sicut corda frumenta vocantur, quæ serò matureſcunt. *Letamine muni* id est, fimo. *Iamne ades*) intelligendum est aliquantulum moræ interfuisse, & interea tacuisse *Cornicem*. Omnia autem facilia sunt quā vt expositione egeant.

*Hoc igitur tantum raris discrimen, & urbis
Taliter exortum noster recitabat Amyntas:
Principio rerum, primaq; ab origine mundi,
Cum muliere marem sociali fœdere iungens
Cæli opifex (sic namq; Deum appellabat Amyntas,
Nomen adhuc teneo) natos producere iussit,
Atque modum docuit fieri quo pignora possent:
Accinxere operi, mandata fideliter implent,
Sicque (utinam de pomi esu seruata fuissent)
Fœmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atq; puerperio simili secunda quotannis
Auxit in immensum generis primordia nostri.*

Post tria lustra Deus redijt, dum pignora pectus
 Fœmina, prospiciens venientem à limine vidit.
 Adam aberat, securus oues pascebat, adulter
 Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatis
 Connubys, fraudata fides sine cornibus hirci
 Facti, & Zelotypo coniux suspecta marito :
 Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta veretur.
 Erubuit mater, nimiaq; libidinis ingens
 Indicium rata toti natos abscondere, quosdam
 Accelerat, fœno sepelit, palisq; recondit.
 Iamq; lares Deus ingressus, saluere penates
 Iussit, & huc dixit, mulier tua pignora profer.
 Fœmina maiores natu producere mandat,
 His deus arrisit, velut arridere solemus
 Exiguus animum pullis parvisque catellis.
 Et primo latatus (ait) Cape regia sceptrâ,
 Rex eris : at ferrum, & belli dedit arma secundo,
 Et dux, inquit, eris : fascēs, populique secures
 Protuli, & vites, & pila insignia Romæ.
 Iamq; magistratus celebres partitus in omnem
 Progeniem, humanos tacitus voluebat honores.
 Interea mater rebus gaudia secundis,
 Enolat ad cau'as, & quos absconderat, ultro
 Protulit, hæc dicens, nostri quoque pignora ventris,
 Hos, aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
 Setosum alebat paleis caput, hæserat armis
 Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tellis,
 Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore,
 Vos fœnum, terram & stipulas (Deus inquit) oletis.
 Vester erit stimulus, vestes ligo, pastina vestra,
 Vester erit vomer, iuga vestra, agrestia vestra
 Omnia, aratores eritis, pecorumque magistri.
 Fœnifecæ, soli fossores, nautæ, atque bubulci.
 Sed tamen ex vobis quosdam donabimus vrbe,
 Qui sint fartores, lanij, lixæ, artocopiq;
 Et genus hoc alij soliti sordescere, semper
 Sudare, & toto seruire prioribus æuo.

BAPTISTÆ MANTVANI

*Taliter omnipotens fatus repetiuit olympum,
Sic fabulum sermule genus, sic ruris & urbis
Indistinctum discrimen, ait Mantous Amyntas.*

Hoc igitur] Apologo rusticano discrimē vrbanoꝝ & rusticorum com memorat à deo factum, sicut & mercedum nonnulli sic dicunt institutam differentiam. Nam quum mechanici à Deo, quātum mercedis exigerent, exquisissent, assignassetq; sutoribus, crepidarijs, & pluribus alijs quotidiana mercede cōducendis denarios binos, latomibus autem & fabris lignarijs, ac carpentarijs senos, disquisierunt priores quantū possessionis ex tantula mercede compararent, respondit, quantū satis esset ipsis & liberis quorū rannisiugerum. At reliquis quantū compararent petentibus, respondit, quotidie tantū terræ posse comparare, quantū per crura retrorsum bipenni proijcerent. Conati autem præ avaritia in longū proijcere, in podicem proijcerunt, in quem ferē magnæ mercedes nunc quoque proijciuntur. Præterea dicunt ranas & simeas sic affectas, cum muliercula, scilicet Eua aut alia nimis foecunda vereretur venienti deo omnes liberos prodere, occuluit quosdam in furno, quosdam sub vase elixorio. Reliquis autem beneficiis donatis, & negante plures habere, iussit Deus quosdam in furno essent in simias cōuerti, qui sub vase, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam anilem huius prosequitur auctor. *Mulum docuit*] dicens: Crescite & multiplicamini, per coitum scilicet. *Ascinxere operi*] id est, operam dederūt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implere*] iucunda narratio, quia hodie quoque ad illud præceptum n plus æquo inclinamur. *Post tria lustra*] id est, quindecim annos. Nemo autem sit mihi tam ineptus, ut historiam putet à poeta narrari. *hirci sine cornibus*] id est, foedi adulteri. *Namque quisque*] &c. prouerbialiter, & distertius quam illud. *Qui fuit in furno, socium sibi querit in silis*. *Silserere Penates*] id est, familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*] id est, natos. Nam pignora natorum dicuntur, pignora rerum. *His Deus arrisit*] id est, annuit, & blandus atque affabilis fuit, *Catellis*] id est, canis foetui.

pignora

prim

primo] scilicet omnium. Vnde ad primæ genituræ iura al-
ludit. Fasces] qui erant ex virgis, in quibus securis erat col- *Fasces.*
 ligata, fer bantur autè à lictoribus post eos magistratus.
 qui in corpus, & sanguinè animaduercere poterant. *Secu-* *Securis.*
ria] à secando dicta, quod interfecat, vt collum nocentium.
Evites] quibus centuriones & cæteri duces milites cæde- *Vites.*
 bant. Nam ex vite erat baculus, non ex alia arbore, ne se-
 uiores haberentur, saltem in conciuēs. Nam alios virgis
 cadere licebat Iuue. Satyra octaua. *Nodosam post hæc fran-*
gebat vertice vitem, Si lentus pigra muniret castra dolabra. Et
pila] quæ sunt Romanorum tela. Lucanus: *Signa, pares a-* *Pila.*
quilas, & pila minantia pilis. Hæserat armis] id est, hume-
 nis: *Stimulus*] quo boues instigantur. *Ligo*] instrumentum *Stimulus.*
 multorum, vt pastinum, quod bifurcum est ferramentū, *Ligo.*
 quo pastinatio, & repastinatio vinearum fit. *Fœnifeca*] id *Pastin.*
 est, secantes foenum. Persius: *Fœnifeca pingui vitiantur un-* *Fœni-*
guine pulles. Soli fossores] fodientes terram. est autem vna *fœce*
 vox, Nam si duæ essent, *soli* secundam produceret, quam *Solifos-*
 composita corripuiunt in medijs syllabis, dūmodo etiam *fors.*
 in nominatiuo id habent, vt *fœnifeca, soli fossor*: quod dico,
 quia *quantiscunq;* à nominatiuo *quantiscunq;* aut *quantum-*
que producit, vt *qualiscunq;* à *qualiscunque*. *Fartores*] *quantum-*
 qui farcimen faciunt. *Lani*] id est, carnifices. *Lixe*] aquam
 ferentes. *Artocopi*] panifices, aut panem incidentes. *Et ge-*
nus hoc alij] sicut dicimus, id *genus*, pro eius *generis*; sic po-
 nitur *genus*, pro huius *generis*. *Mantous*] id est, Mantuanus,
 sed *Mantous* dicitur à *Manto* Nympha, matre Oeni, qui
 Mantuam à matre denominauit. De quo Maro: *Fatidice*
Mantus & Thufci filius amnis.] Amyntas autem is est de
 quo in Amynta visum est.

Cor. Mirabar si quid resti dixisset Amyntas.
Cuius erat, semper nobis urbana iuuentus,
Cui nihil est præter stulta hæc commenta negoti,
Ludit, in agrestes semper ioculatur, & urbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de superis pudet has componere nugas:

BAPTISTÆ MANTVANI

*Iste iocus manifesta gerit conuitia secum,
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaso,
Vt neque perpendas isto te scommate carpi?
Nos quoque paulisper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, ne forte putes sapientiùs illos
Viuere qui splendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis plenosq; superbis
Vestiri, atque foro regali incedere gressu,
Quos secreta famas premit, atque domestica egestas.
Stultius his certè nihil est: opulencia ficta,
Paupertas, & segnities, & inertia visci
Vera, quid est aliud quàm desipientia vera?
Vidi etiam patres (ô rem indignam atque nefandam)
Dum segnes dormire volunt, & viuere lautè,
Prostituisse suas vulgè cum coniuge patas:
Quid peius, quid perfidius, quid stultius unquam?*

Ful. Quid si vitam alio nequeant traducere pacto?

*Cor. Cum totidem, quot nos, habeant animasq; manusq;
Dic cur vitam alio nequeant traducere pacto?*

*Mirabar, si quid rectè dixisset Amyntas? Quasi dicat, iuueni
ille infans amore, & rusticos odio habens. Cui nihil neg-
ti] pro negotij, i. otiosa iuuentus] id est, multitudo iuuenum
urbanorum. Conuitia] contumelias. Omaso] id est, intestini
pingui, tarditatem ingenio afferenti, vt Horat. & Persius
attestantur. Isto scommate] id est, irrisorio dictorio. Te] qui
rusticus es. Carpi] id est, reprehendi, Nos quoque] id est, in-
cissim. Qui murice] id est, purpura. Prostituisse] id est, a-
turpem quæstum in lupanaribus & prostibulis statuisse
quasi pro foribus, vbi luxuria perditos expectant. Quis
scilicet dicas, aut quid faciant, & est inanior desidioforum
purgatio, quàm vt refellatur. Vnde dicit Cornix, Haben-
tines urbani manus & pedes, vt nos: cur non quærunt sibi vi-
tum laboribus & parsimonia vt nos?*

Est etiam cuius vecors industria vanas

Quærat opes, vbi nullus opes inuenit ab euo.

Æs lauât herbarum succis, & vertere in aurum

Æstimat, at nigra semper fuligine pallet.

*Est, qui dum tellure latens desiderat aurum,
Dat magicis operam studijs, & tempora perdit.
Quid leuius, quid futilius, quid inanius unquam?
Omnia ne veniant ad opus telluris, & agri,
Omnia pertentant, ut agant nihil, omnia versant,
Semper agunt, nunquam peragunt, ex sœnore victum
Infamem extorquent: vi, fraude, dolisque laborant:
Mille vijs opibus mille insidiantur honori.*

*Nos capras, & oves, armenta que pascimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Rusticus est onium pastor, volucrumque canumque
Ciuis, utrum melius, te iudice, nobilisque?*

*O Fulca utilitas unde, aut opulentia maior,
Ful. Si venit ex nostris operis opulentia maior,
Ciuibus unde igitur tantarum copia rerum?
Cura. Ex vi fraude, dolis: vi fraude, dolisque laborant.*

*Nonne vides, insane, ut nos crudeliter vrgens,
Quo capiunt astu, nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus sublime, piumque,
Huc anres oculosque adigunt, huc ora manusque.*

*Est etiam) adfert alia vrbanoꝝ vitia, & ferre opposita seg-
nitiei, dicens: est etiam scilicet ciuis, cuius vecors) id est, per- Vecors
uersi cordis industria, querit opes vanas) id est, vltra quam
satis sit, & non iusta ratione, ut qui per artem (ut dicunt)
Alchimix, id est, adiuuaminis, adiuuando naturam, spe- Alchi-
rant æs aut argentum vertere in aurum: qua via nullus, in- mia.
quit, hactenus inuenit opes, certum est multos inuenisse
pauperiem, dicunt tamen eius rei studiosi, inuentos qui ad
intentum peruenerunt. Fuligine nigra) quia vapore fumeo:
sed quomodo pallet? Nisi hoc ad anxietatem referamus,
non constat: Est qui, &c.) Alius error eorum qui magicis
artibus, & characteribus, nescio quibus, sperant posse in-
ueniri thesauros absconditos. Omnia, ne veniant ad opus tel-
luris & agri, omnia in quâ pertentant) i. experiuntur, ne fiant
agricolæ, quo nihil honestius nec iustius. Semper agunt
nunquam peragunt) id est, perficiunt nihil eorum quæ incep-
tant. Ex sœnore) id est, usura. Accipitres) id est, aues ad præ-*

BAPTISTÆ MANTVANI

dam. *Catulos*) ad venationem. *Et equos*) ad venandum, aut
 aubus, aut canibus. *Cercopithecos*) id est, candelas Simias.
 Nam *simia* & dicitur cauda, *simia* &, simius aut simia. Sunt
 ergo quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit
 Plinius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas deco-
 ri est, suntque ob cautum ingenium diuitibus in delicijs
Ciuis) est pastor volucrum & canum, quia eos pascit. *Quo*
astu) i. qua calliditate, ab *astu*, id est, ab vrbe ubi astutiores
 sunt. *Irretire*) i. in laqueos & retia alligare, hoc est, circūue-
 nire & decipere verbis putant. *Sacrum offerre*) i. arbitrantur
 se obsequium prestare Deo, quando nos decipiant. *Huc*) id
 est, ad hanc operā ut nos decipiant. *Adigunt*) i. applicant
Ora) i. omnia quæ dicunt. *Et manus*) i. omnia quæ faciunt.
Ful. *Vnde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*

Cor. *Hec dici quondam, ductis in moenia capris,*
Quum lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum, sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem,
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, & affirmans nihil esse nocentius vrbe,
Se quoque furari didicisse aiebat ab vrbe.
Sunt etiam qui parta ab auis patrimonia fundunt
In meretricum vsus, quid scdus, improbiusq;
Dic ubi mœcandi ars, homicidia, seditiones?
Nonne inter ciues, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quarunt,
Immortemq; suos adigunt? quid pectora miles
Obijcietes telis, per mille pericula vadens?
Pro stipe dat vitam, nulla est insania maior.
Gloria praesertur vitæ, quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet; quum viuere cessat,
Omnia sic abeunt ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cum viuere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus diuitie cui sunt, & negligit uti.
Stultus, qui ut natu cumulet patrimonia, patit

*Abstinet, & genium fraudat, stultissimus & qui
Quæ facere ipse potest, natis facienda relinquit.*

Vnde urbanarum) Bona interrogatio, vt decorum seruetur, & verisimilis narratio. *Artocopum*) vt videtur, accipit pro panifice, seu (vt dicitur) pistore, qui Græcè dicitur *ἀρτοποιός* i. artopæus, quia *ἀρτό* dicitur panis, & *ποιᾶ* facio. Sed artocopus, dicitur quasi labor panis, nam *κτο* labor dicitur, sed accipitur pro laborante. Iuuenalis autem videtur accipere pro pane dicēs Satyra quinta. *Salua sit artocopi reuerētia*. Vbi tamen pro pistore accipi potest, vt sic maneat discretio panis, qualem artocopus fecerit, & ita obseruando eius iussum sit ei reuerentia. Sed ad Poetam nostrum. *Ipse ut erat mores urbis doctissimus*) Hoc exemplo cōvincere possumus participia comparari. Nam si nomen sit doctissimus, non regeret accusatiuū. Quocirca ego quidem *morum* potius dicerem, hic tamen versus *mores* potius docet legendum. Neque tamen omnino inauditum, si superlatiua à participiis accusatiuum regentibus deducta, accusatiuum regunt, quum aduerbia à præpositionibus ortā id faciant, vt *proxime Hispaniam Mauri sunt*, inquit Salustius. *Sunt etiam*) Aliam affert vrbanoꝝ stultitiam, qui patrimonia ab auis parta cum meretricibus absumūt. *Qui reges*) docet & reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria gerentes, vrbes ferè incolere, stipēdiarios autem qui inuocati nomina sua dant, etiam vrbanoꝝ esse, & maxime insanire quum pro modica stipe periculum vitæ subeunt, quod rustici non nisi coacti faciunt pro libertate patriæ & cōiuge ac liberis. *Qui mare sollicitant*) Rursus aliud genus stultitiæ (quod Persius quoque prosequitur) eorum, qui quum satis habēt, nauigant tamen cum periculo vitæ. Item stultus, *dinitia cui sunt & negligit vti*) vt avarus: Nam vt dicit Seneca: *tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet*. Vnde de sene avaro Horatius: *Querit & inuentis miser abstinet, & timet vti*. Et primo sermo. *Congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere facris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis*. Stultus qui vt natis cumulet, &c.) quia sæpe malè absumunt. Vnde

BAPTISTÆ MANTVANI

Persius: *Ut tuus iste nepos olim satur anseris extis, &c.* Vide Satyræ ultimam ubi totum hoc est argumentum. *Et genius* id est, naturam. Est enim *genius* Deus naturæ & loci natiui, quem qui alimentum naturæ debitum subtrahunt, defraudare dicuntur. Terent in Phor. *Suum defraudans genium.* *Quæ facere ipse potest* quod per fabellam, seu apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

*Qui numerat stellas & se comprehendere fata
Possent putant stulti: verum dementior istis
Naturam quicumque Dei scrutatur, & audet
Figere in immensam lucem tam debile lumen.
Nostra fides melior: cuius ratione coactus
Difficile assentit, nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Cuius est infida fides: inquirere nunquam
Mente sinunt arcana Dei, si numina scire
Effet opus, poterant nobis se ostendere: verum
Quando latere volunt, quid vestigare necesse est
Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
Nostra etiam pietas pietate potentior urbis,
Namque viri, qui sacra canunt templisq; ministrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæ sitas ex rure, in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
Stultorum est aliud genus: immedicabile quoddam,
Causidici latratores, rabuleque forenses;
Nummorum aucupium docti, legumque tyranni,
Aëre patrocinium vendunt, producere causas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam est.
Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
Hic, et si tenebras palpant, est facta potestas
Excruciandi ægros, hominēque impune necandi.
Qui verò populi præsumunt, hominēque gubernant,
Quo plus iuris habent, quantoque licentia maior,
Isanire solent tanto amplius: o ubi sancti*

*Rectores, & iustitia, & pietatis amici,
Quos patres serò ante focum memorare solebant i
Omnia nunc abeunt pessum, spoliata queruntur
Templa gemunt inopes, viduae lacbrymantur, & huius
Quanam causa mali? quia stat pro lege libido.*

Qui numerant stellas] vt astronomi, & se comprehendere
sua) vt Astrologi, Genethliaci, & Mathematici. *Naturam
quicumque Dei scrutatur*) vnde ille: *Mitte arcana Dei: Et
alius: Altiora te ne quesieris;* & vtroq; maior: *Noli nimis sa-
pere. Sed ad sobrietatem docens. Nostra*] id est, rusticorum.
Cuius ratione coactus] id est, rationibus innitens. *Plures fa-
culas*) id est, tædas & cæreos torres. *Mente sinunt*) id est,
desinunt. *Poterant nobis se ostendere*) Argumentum quo ve-
nissimile sit, Deum non velle à nobis nosci, quum se non
præbeat noscendū. *Quid vestigare*) id est, inquirere neces-
se est ea, *quæ ipsi qui gubernant cuncta*) scilicet superi, ne-
gāt) id est, prohibent nos scire: quasi dicat, *nihil;* *Quando*)
id est, quādoquidem. *Nostra etiam pietas*) id est, charitatis,
vt dicunt, exhibitio eleemosynis erogandis. *Legunt*) id est,
colligunt. *Stultorum est aliud*) in pragmaticos, & causidicos
inuehitur quasi Satyricè. Vnde aptè personam Cornicis
assumpsit. *Rabuleque forenses*) id est, forum iudiciale, seu
causas sectantes. *Rabula*, secundum Festum, dicitur multis
intentus negotijs, paratusque ad radendū quid, aut aufe-
rendum, vel qui est in negotijs agendis acrior, quasi ra-
biosus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus
est, quem nunc aduocatum vel causarum patronum dici-
mus: Cicero, *Non enim declamatorem aliquem de ludo, aut
rabulam de foro, sed doctissimum, atque perfectissimum queri-
mus.* Sunt ergo *rabule* (vt iterum Nonius attestatur) litigi-
osi. *Aucupium*) id est, captionem, ab auibus capiendis. Co-
micus. *Hoc nouum est aucupium Legumq; tyranni*) quia sum-
mum ius summa malitia est. *Ære patrociniū vendūt, &c.*
Enumerat causidicorum vitia. *Vindemia quedam*) id est,
lucrū, vt vindemia quæ est vini collectio, vt messis frugum.
Sunt & equestre genus medici.) Et hoc quoque Satyricè.
Equestres sunt, quia mulis ferè vehuntur medici. *Venas*

Facula.

Rabula.

Aucupiu.

Vindemia

BAPTISTÆ MANTVANI

illicitas] ad foemora mulierum. *nomina temeraria*] i. rebus non convenientia, quæ fingunt, ne ignari deprehendantur. *Et si tenebras palpant*] i. cæci & ignari sunt. *Est facta potestas*] à legibus quæ medicis permittunt interficere, ut curent. *Qui verò populis præsumunt*] in primores & optimates, ac magistratus inuehitur: *Insanire solent tanto amplius*] quum tamen vel leve in alijs scelus, in illis maximum sit. Vnde Iuuenalis. *Omne animi vitium tanto conspectiùs in se crimex habet, quanto qui peccat maior habetur. Abeunt pestum*] i. pessundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] i. comburuntur templa.

Ful. *Ista tua, O Cornix, excandescencia: fines*

Transit honestatis, scelus omnibus obijcis omne.

Innocuos habitare homines & in urbe memento.

Cor. *Non habitant colubri quadam Balearibus arua Proxima, (non memini nomen) neque noctua Cretam, Nec nemo Aegeria sonipes, nec vir bonus urbem.*

Ful. *Vir bonus est animal rarum, paucaq; per urbes, Et per rura lucos habet, est rarissima virtus.*

Cor. *Insanis, Fulica, insanis, tot in urbibus hostes, Sunt tibi, quot cives, hi nos tondentque, pilantque Non habita nostri capitis ratione: coarctant Nos ad furti, ipsi mox ad suspendia mittunt. Fas igitur siquid nostris sese unguibus offert Radere, & insidijs, ac nostri indagine captos. Deplumare leni tactu sensim & pede pressim. Si videt excusa, si sunt secreta, negato*

Furta: quod occultum est, non est iniuria, furtum.

Quicquid habent, noster labor est, industria nostra est.

Ista tua O Cornix, excandescencia] id est, vehemens ira. *Fines*] i. limites transit honestatis. *Baleares*] insulæ sunt in Hispania, Græcis dictæ à fundarum iactu. Nam Βάλλω significat, iacio, tollitur autem nunc L. Balearicos autem contra glires à senatu auxiliū petijisse constat, quum in quibusdam aruis vicinis, nō possent viuere serpētes; ea autē arua sunt, in Eboso, quæ est insula inter Ophiussam, & Pythiussam. Ebosi enim terra serpentes fugat, omnium venenoso-

rum

rum animalium experts, eadem cuniculos gignit popalantes messes Baleariū. Dicit autem se *nominis immemorem*, ut decorum seruetur. Nam non congruit rustico longinquarum insularū nomina scire, sicut Maronianus rusticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens: *In medio duo signa, Cornix & quis fuit alter, descripsit radio totum qui gentibus orbē. Neque noctua Cretam*] sc. habitat, cuius nomen non ignorat, quia sub Venetorū ditione est. Noctua autem quæ in Creta negatur, plurima Athenis est, vsque adeo ut in proverbio sit *λαὸν καὶ τις ἀθῆναι* i. *noctuas Athenas*, aut in *Athenas*, scilicet *fert is qui merces*, eō ubi abundant inutiliter transuehit, ac si aquas in mare vehat. *Ægerie autē nemus*, est, Vbi Numa Pompilius secundus Romanorum rex colloquū cum Ægeria nymp̄ha vxore sua de rebus religionis habuit, vbi *sonipes* negatur viuere. Est autē equus à sono pedū sic dictus, *Æneid. 4. Stat sonipes ac frena ferox spumantia mandit. Nec vir bonus urbē*] sc. habitat sicut nec Albionem, seu Britanniam maiore lupus. *Vir bonus est animal rariū*] Maro: *Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit unum, Milibus ē cunctis hominū consultus Apollo, Iudex ipse sui*. Iuuenalis: *Rari quippe boni, &c. Habet*] i. habitat, residet. *Sunt tibi*] sc. rustico. *pilantque*) Horatius compilo secunda longa posuit, *ne me Crispini serinia lippi compilasse putes, verbum non amplius addam*. Est autem notum Gallis vocabulum: quod si tractum est à pilis, naturā primam corripit. Inde autem tractum volunt per Apologū Æsopi, quo qui duas vxores habuit, alteram iuuenulam, quæ canos decerpserat radicitus, alteram grandem natu, quæ ut sibi conformem haberet maritum, nigros capillos sustulit, caluus & depilatus mansit, atque ita nudatus & priuatus intelligitur suis: quod efficere, pilare est. (*Coarctant*) id est, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod sine furto nos habere non posse sciunt, & *mittunt mox ad suspendia*) Potuit nosse Candidus, quem alij ex agro Parmensi, alij ex Mantuano oriundum dicunt. (*Nostri vnguibus*) Argutē, quia cornices, & fulicæ vnguibus diripiunt. (*Sensim*) i. imperceptibiliter, hoc est, paulatim, & *pede pressim*) i. quasi pressio

BAPTISTÆ MANTVANI

presso pede sine strepitu. *Deplumare*) quia aues id ambros
faciunt. *Si videt*) scilicet quisquam furta, *excusa*) dicens vi-
delicet te iocari voluisse. *Si sint secreta, negato*) Furtum
quod occultum est non est iniuria. *(Quia quicquid habent)*
scilicet ciues, *est noster labor, & industria nostra.* Hæc autem
Cornici potius quàm bono pastori cōueniunt dicere, quia
furta nulli licita sunt: nec sua sibi vendicare sine superio-
ris auctoritate permissum. Vnde dicit Fulca

Ful. Iam longè egredieris metam rationis, & equi.

Cor. O Fulica, improbitas urbana inquinat orbem,
Vnde tot in terras veniunt, estate procella,
Fulmina, venti, amnes, grando? Vidisse recorder.
Tellurem tremere, ac postes, & tellus labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur auene,
Vua in capreolos transit, caligine verni
Deperunt flores? mala parturit omnia nobis
Hæc ciuile nefas: pariet quoque plura deinceps:
Vnde venit furor armorum: bellique tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit? omnibus urbs est
Fons & origo mali. Descendit ab urbe Lycaon,
Deucalion Pyrrha cum coniuge rusticus: ille
Intulit illuuiem terris, hic abstulit; ille
Abstulit humanum terris genus, intulit iste.
Si terra (ut perhibent) flammis aolebitur unquam,
Istud grande nefas vlla descendet ab urbe.

Ful. O Cornix, iam pone modum sermonibus istis,
Audio iamdudum pueros de pulte loquentes,
Cetera si quidquam superest, post prandia dices,
Pulti indulgendum mouet urbibus hora relictis.

Iam longè egredieris metam rationis, & equi) quia urbanos
deplumare, si clam fore speretur, consulis. *Coinquinat]*
contaminat, polluit *Orbem)* id est, vniuersum mundum.
Vnde tot in terras) dicit omnem tempestatem importu-
nam omnemque calamitatem propter urbanorum scelera
à Deo demitti. *Cur segeti)* Virg. *Grandia sepe quibus mandauimus*
hordeæ sulcis, Infelix lolium & steriles dominantur auenæ.

Est,

Ist autem solium, de quo Saluator: *Nonne bonum semen*
minasti? Unde ergo habet zizania, inimicus homo superse-
minauit. Vna in capreolos i. acidas quasi chordulas, quibus
 sese vites palis & ramis alligant, quibus etiam vesci solent
 diuites. *Caligine* i. aëre nebuloso & obscuro, atque ita in-
 festo. *Parturit* pro parit. i. prouocat. *Ciuile nefas* i. nefan-
 dum ciuium scelus. *Descendit ab urbe Lycaon* quem ob per-
 fidiam Iupiter in lycon, i. lupum transformauit, & occasio-
 ne huius sceleris diluuium (secundum Ouidium) superin-
 duxit. *Deucalion Pyrrha cum coniuge* Id est, vxore, *rusti-*
cus sc. fuit, qui in montibus Thesaliæ habitauit, vbi in-
 ter saxa degens, ad sese profugiētes tempore particularis
 diluuij benignè recepit: quocirca humanum genus ia-
 ctis post terga lapidibus seruasse fingitur. *Ille* scilicet Ly-
 caon, hoc est scelus eius. *Intulit illuuiem* id est, inundatio-
 nem aquarum, hoc est, diluuium. *Terris* i. in terras. *Vt*
inferretque deos Latio. Hic scilicet Deucalion, cum Pyrrha.
Abstulit scilicet illuuiem. *Ille* sc. Lycaon *abstulit* ge-
 nus humanum terris. *Iste* id est, Deucalion *intulit* sc. in
 terras genus humanum, quod secundum fabulas perierat,
 aut secundum historiam illic periisset, si non seruasset. *Si*
terra, ut perhibent id dubitat rusticus vt ex ethnicis sump-
 tum, quibus non est fides habenda, nisi eadem in sanctis
 quoque literis habeantur. Nos autem credimus ignem
 conflagrationis, diem iudicij præcessurum. Sed & Ouidius
 aliquando mundum igne periturum asserit *Metamorp. 1.*
Esse quoque in satis reminiscitur affore tempus, Quo mare, quo
bellus correptaque regia cali. Ardea, & mundi moles operosa
labores & illud grande nefas scilicet, propter quod mun-
 dus ardebit. *Descendit ab vlla* id est, a quauis vna vrbe, &
 non ab agro. *O Cornix, iam pone modum* id est, finem. Ser-
 monibus istis) scilicet, tuis improbis, & contumeliosis. *Au-*
dio iam dudum pueros id est, minores famulos, aut liberos,
loquētes de pulce id est, instare horam prandij. *Si quicquam*
superest id est, reliquū est. Gellius docet superesse supra id
 quod satis est esse. *Hora* scilicet prādendi. *Monet indulgen-*
tiam i. operam dandum esse, aut inuigilandum. *Tulli* id
 est,

BAPTISTÆ MANTVANI

est, cibo illi rustico, quo Romani diu vixerunt. *Vrbibus*]
est, contumelijs de vrbibus relictis.

ECLOGA SEPTIMA, DE
CONVERSIONE IUVENVM AD

religionem quum iam author ad religio-
nem aspiraret, inscripta Pollux.

Ioannis Marmelij Argumentum.

Galbula pastores ad sydera laudibus effert,
Et canit vt viso versus sit numine Pollux,

Alphus & Galbula.

Galbula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen, subind quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, sodales.
Bardo eucullatus caput, vt campestris Alauda.
Quatuor ante dies in religiosa recessit
claustra, serunt illum pecudes; dum solus in agris
Pasceret, effigiem quandam videret deorum;
Cetera non memini: sed tu, quid Galbula, sentis?
Galbula] Si friuolum non sit, dicam non sine ratione

in hac septima Ecloga agi de conversione iuuenum. N
septenarium numeri, qui ex primo impari, & proxime illi
subsequente pari conficitur, constat habere, nescio quid
mysterij non solum in sanctis literis, sed etiã apud poetas,
vnde est illud, *O terque quaterque beati, &c.* Nam te iam *se-*
ptima portat omnibus errantem terris ac fluctibus aestas. Dicunt
præterea, septimo quoque anno immutari nobis ætatem,
vt primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tes-
tibus adolescentes, quartis iuuenes; qua ætate constitutendū
est nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & in
quo genere vitæ. Bene ergo (vt de cæteris ætatibus, qua
pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima Ecloga
agitur

tur de iuuenum ad religionem conuersione, vnde ha-
 reus *adoleſcentiam ſuam* (ſic enim inſcripſit opus) poëta
 ciniffe putatur, deinceps canturus iuuentam, & virilem
 atem, in duobus videlicet vltimis carminibus, quæ in
 religione compoſuit. Sed linquamus hæc argutionibus.
 Pet Pollucem hoc loco intelligo poëtam. *Fifſulicē*) i. canēs *Fifſu-*
 ſitula, vt noſtra ætate: ſicut tibicen, canens tibia gruis, vt *licen.*
 olim factitabant, & nunc quoq; nonnunquã. *Quodam quaſi* *Tibicen-*
amine taſtus) quia ſpiritus vbi vult ſpirat. *Bardocucullatus* *bardocu-*
caput) i. habens Bardocucullum capiti tegendo aptum: *callatus.*
Bardocucullus, veſtis eſt gallica groſſioris villi, facta cõpo-
 ſitione ex bardis qui poëtæ erant Gallicani & cucullus:
 Cucullus enim veſtis eſt groſſior capiti tegēdo apta. *Bardi.*
 item dicebantur olim ſtulti, apud Gallos, vt peſſis acci-
 pere Bardocucullum veſtem fuiſſe Gallicam, ſtultorum, &
 vilium hominum. Vnde Martialis in diſtichis. *Gallia San-*
torum, veſtita eſt Bardocucullo; Cercopitbecorum penula
apererat. Bardus ad hoc, auctore Feſto, ſtultus à tarditate *Bardus*
 ingenij appellatur, Græcè autem bardos dicitur. Prætercà
 vt idem inquit, bardus. Gallicè cantor appellatur; qui vi-
 rorum fortium laudes canit, à gente bardorum. De quibus
 Lucanus, *Plurima ſecuti Budiffis carmina Padi.* Nonius au-
 tem dicit Bardum eſſe propria vi & ingenio tardum. Nam *Bardum.*
 Græci *bardos tardos* dicebant. Plaut. in Perſa, *Nimis equi-* *Alauda.*
Alm pro barda & ruſtica reor habitam eſſe. Ex his & alijs mul-
 tis, vt de alpbis patet, Gallicam quoq; linguam immu-
 tam eſſe, Nam multa nunc aliter, quàm olim dicebantur, à
 Gallis dicuntur. *Vt campeſtris*) i. in campis, verſari ſolita.
Alauda) i. auis cucullata, & plumeam criſtam habens. *Effi-*
giem quandam vidiffe deorum) vt in proceſſu patebit. Vide-
 tur autem diuam Virginem intelligere, aut quæ Herculi
 occuſiſſe à Cicerone memoratur, de qua ſuo loco dicā.
Cetera non memini) id enim & ruſtico cõuenit, vt iam ſæpe
 diximus, & œconomiz, atque argumento huius Eclogæ.
 Nam intendit narrando duo facere; colligere videlicet
 laudes paſtorum, & perfectionem religionis; potiſſimum
 Carmelitanz, quæ prima eſt.

BAPTISTÆ MANTVANI

Gal. *Vi dixere patres, faciens primordia rerum*
(Magna canam, nobis que quondam tradidit Vmbra)
Instituit deus agricolas, pecorisq; magistros.
Primus agriculator rudis, immanis, & asper.
Qualis humus segnis, lapidosa, rebellis aratro.
At ouium primus pastor, mitissima proles,
Instar ouis, que bile caret, que lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege sepe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc one, nunc pingui vitula faciebat, & agno
Sepius, & magno diuos ambibat honore :
Sic profecit apud superos, sic numina flexit,
Vt fuerit primo mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc, celo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam (sed nescio nomina, curæ
Diminuunt animum) deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice, & auro
Conspicui, gentes bello domuere superbas.
Quum Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aus Paris, aut alius, puerum qui obruncat ad aram
Pastor erat : quando cœlesti extorrens igne,
Venit ad ostentum pedibus per pastua nudis,
Pastor erat Moses, Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios, Amphrysia pastor Apollo
Rura peragranit posito deitatis honore.
Cœlestes animi Christo ad præsēpia nato,
In caulis cecinere deum pastoribus ortum.
Et noua diuini partus miracula docti
Pastores, primi natum videre tonantis,
Et sua pastores infans regnator Olympi
Ante magos, regesq; dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem deus appellauit, ouesq;
Miribus ingenijs homines, & mentibus æquis.
Et ne vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parui sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto

*Monte venit, radiant auro diademata diuum.
 Vt suspensa tenent vaga lumina prateruntum.
 Non igitur mirum, noster si numina Pollux
 Vidit, amant villas & oues, & ouilia diuis
 Simplicibus præsens deus est, offenditur astu.*

[Vt dixere patres] vt probet verisimile esse, pastori esse numen visum, altius orditur laudes pastorum, docetq; quod verum est, Abelem primum iustum fuisse pastorem, multosq; reges, vt Abraham, Dauid, & similes fuisse pastores. Christum ad hoc se appellasse pastorem dicentem, *Ego sum pastor bonus* : & recens natum primò à pastoribus agnitum atque visum, & multa id genus alia, quæ legendo patebunt. *[Vt dixere patres]* Virgilius, *Arunce meminere senes*. Rustici enim non ex libris, sed ex maiorum relatu historias discunt. *Deus faciens primordia rerum*) id est, in prima hominum genesi instituit agricolas, vt Adam, & primogenitum Cain. *Pecorisque magistros*) vt Abelem : quia autem dicendo primordia rerum visus est altius ordiri, bonam facit parenthesim, dicens, *Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Vmber*, cui totam doctrinam suam vbique acceptam fert. *Primus agricultor*) scilicet, Cain, *ac ouium primus pastor*) id est, Abel. *Instar*) id est, in statum & morem, ac similitudinem, quod Valla negat. *Quæ bile*] id est, cholera amaritiæ animo adferente. *Sacrum ponebat ad aras*) Historia patet in principio Geneseos. *Vitulo faciebat*) scilicet, rem sacram. *Sed facio, & operor* per se posita, de rebus sacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam*, quia id tauri est: sed *vitula*, aut *vitulo* subaudiendo rem diuinā, vt in Buc. Maro: *Quum faciam vitula pro frugibus, ipse venito. Diuos ambibat*) id est, ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*) id est, usq; adeo numina flexit, vt cura pecoris fuerit à primo ortu mundi nascentis, scilicet usque *ad hoc*, id est, nostrum tempus: *gratisima*] id est, acceptissima. *Cælo*] id est, cælestibus. *Affyrios,*] vt Abraham, Loth, Iacob, & ceteros Patriarchas. *Quum Paris*) Alexander, qui & Paris, pastor fuit. Nam cum Hecuba ipsa grauida visa esset gestasse catellum facem gestantem, qua tota Troia incendebatur, idque

BAPTISTÆ MANTVANI

idq; ad Priamum retulisset, & ille ad somniorum & phantasmatum interpretes, responsum accepit filium gestare, quod Troiae cremandae occasione daret, quocirca pater quid quid pareret interfici iussit. Mater autem non interfecit, sed exponendum feris dedit, ubi à pastoribus iuventus à illis quoque educatus, in virum creauit, atque ab Oenone Nympha adamatus est, iudiciumq; inter tres Deas deducitur. Quum verò optimus esset athleta, & cum Hector congressus eum vicisset, ab eo interemptus fuisset, si frater agnitus, tandem pro Helena promissa in Graeciam profectus fatalem attulit praedam. Vnde Statius in Achilleide: *Soluerat Oebalio Pastor de littore classens Dardanius*, Paris ergo aut alius, quia de nomine, ut rusticus dubitat, cum vidit tria numina) scilicet Iunonem, Palladem & Venerem de praestantia formae concertantes. In Ida) i. Idaea sic dicta, Iliaca) i. Troiana. Quod additur, ad discrimen Idae Cretensis. *Erat pastor puerum qui obtruncat aram*) scilicet Abraham, qui id facere voluit, erat pastor *Pastor erat Moses quando caelesti exterritus igne*) scilicet in rubo, qui non comburebatur. *Venit ad ostentum*) i. miraculum aliud portendens, ut virginitatem diuæ genetricis Christi. *Pedibus nudis*) quia iussus est calceamenta exuere. *Moses inquam, à flumine tractus*, sc. à filia Pharaonis regis Aegypti, quum esset in fiscella super aquas natans, vnde nomen accepit. Apollo spoliatus diuinitate pauit Admeti regis armenta nouem annis, vnde *Nomius*, i. pastoralis dictus: pauit autem apud Amphrysus fluium Thessaliae, spoliatus dico diuinitate propter interfectos Cydopas, vnde in principio 4. Geor. dicit Virg. *Et te memoramus canemus pastor ab Amphrysò*. Ideo hæc secundum Macrobius. I. Satur finguntur, quia Apollo ipse est sol, qui omnia patitur. *Deitatis*] Latinius diceretur diuinitatis, sed carmen non accipit. *Caelestes animi*] i. spiritus vnde; *Qui scit angelos suos spiritus in caulis*] i. septis pastorum, ubi faciebant vigilias super gregem suum, ut Lucas præclare memorat. *Ad magos*] i. sapientes Persarum, & Indorum, qui eadem nocte qua natus est, quum ipsis ad minimum, decimo to

Итак,

Moses:**Nominus:**

In can-
lis.

die primum visus sit. Dico ad minimum, quia contro-
 versia est, an eodem anno, an alio. *Ante magos regesq;*)
 Vnde magos pro regibus accipimus propter illud. Reges
 Tharsis, &c. Se quoque pastorem deus appellat dicens,
Ego sum pastor bonus. Ovesque) Addens. *Agnosce oves meas &*
agnoscent me mea, i. miti ingenio præditi hominls. *Pic-
 to perlegi hæc omnia templo*) i. in parietibus fani, vbi picta hæc
 fuerunt, & ideo dicit, *perlegi*. Maro in 6. *qui protinus omnem
 perlegeres*. Magna enim est conveniëntia Pictoris & scrip-
 toris. Vnde eos Flaccus æquiparat, dicens, *Pictoribus atque
 poetis, Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas*. Sunt pe-
 cudes) scilicet pastorum, qui Christum viderunt. *Ingens equi-
 tatus*) scilicet trium regum. *Diademata diuum*) aut regum,
 aut angelorum Christi, & parentum eius, hoc est, matris
 veræ, & patris legalis, ac nutricij, & non naturalis. *Et su-
 spensa tenent vaga lumina*) i. oculos prætereuntium, hoc est,
 cogunt prætereire volentes immorari donec picturam per-
 spexerunt. *Amant villas*) i. domus rusticas & oves, & ouilia
 dñi. *Simplicibus præsens deus est*) Id sanctæ, & moraliter,
 si cordis simplicitatem intelligit.

*Alph. Vera refers, pecori si sint innoxia nostro
 Pascua, vidi asinum, vidi præsepe, bonamq;
 Iam memini turba venientis, & ora videre
 Indica iam videor regum sua dona ferentum.
 Unum oro, quenam Polluci occurrat imago?
 Galbula, si nosti, ne sit labor omnia fari.*

*Gal. Et novi & memorare libet, res digna velatu,
 Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
 Durns & immitis pater, atque superba nouerca,
 Pollucem grauiore ingo pressere iuuenta
 Tempore, quum dulces animos noua suggerit ætas,
 Et quum iam inualida longo sub pondere vires
 Desicerent, nullaq; odium mansuësceret arte,
 Constituit tentare fugam, res una volentem
 Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
 Error enim communis amor iuuenilibus annis.
 Res est fortis amor, violentia fortior, iuit.*

BAPTISTÆ MANTVANI

Et tales abiens (mihi namque solebat amores
 Enarrare suos) mæsto dedit ore querelas :
 O virgo, lachrymane tuis soluentur ocellis,
 Quum te tam charo cernas ab amante relictam?
 Villane decessu duces suspiria nostro?
 Tunc mei crudelis eris fortè immemor unquam?
 Usque adeone tuum poterit frigescere pectus,
 Pectus quod toties tot lamina fletibus implet?
 Tunc trabes crebros gemitus, & pallida fies?
 Cerno oculos, cerno lachrymas, cerno anxiosa corda
 Virginis, heu tantum quæ dissimulare dolorem
 Fas erit arte? dolor duplex mea pectora torquet,
 Illius atque meus: sed fas mihi flere, quod illi
 Non licet: occultus longe magis aësuat ignis.
 Incolumem mihi vos diui seruabit is illam.
 Vt quando exilio repetam mea rura peractò,
 Fiat amor felix saltem semel ante senectam.

Vera refert, approbat Alphus, vidi asinum & bouem &
 præsepe] scilicet domini, qui in eo ante asinum, & bouem
 est positus. Vidi inquit, de pictura intelligens. Iam memi-
 ni turbæ venientes,) & ego videor mihi nunc videre ora
 Indica] id est, Indorum regum, ab India venientium, &
 videor videre ora regum. ferentum] i. offerentium dona,
 scilicet aurum, thus, & myrrham. Et novi & memorare li-
 bet, quia res est digna relatu] i. vt referatur, & recenseatur,
 & factum, scilicet Pollucis, est imitabile. Durus & immittis
 Pater] est mihi namque domi pater, est iniusta nouerca. Vide-
 tur autem hæc vera vitæ ipsius poetæ descriptio. Grauior
 iugo] qui nimis rigidi, & seueri erant, vt in prima ecloga-
 docuimus. Et quum inualida] Est enim ea ætas imbecillis
 & inops consilij. Nullaque odium] scilicet parentum. Ar-
 te] scilicet filij. Constituit tentare fugam] i. discedere clam à
 parentibus tam duris. Error enim communis vnde prius.
 Semel insaniuimus omnes. Res est fortis amor, violentia fortior]
 scilicet est. O Virgo.] Querulosa discessio ab amica. Crude-
 lis] quæ a nante non redamas. Maro, Ah crudelis Alexi
 nihil mea carmina curas, &c. Quod lumina] Legendum vi-
 detur

tur, vt sit pectus, inquam, quod implet toties lumina tot
 letibus. Dolor duplex illius, atque meus, illius, scilicet vir-
 ginis, quam occulto æstuantem putat amore, & se qui ma-
 nifesto absumitur igne. Exilio peractio] quia in exilium vo-
 luntarium, vt patris sæuitiam, & nouercaie odium deuiter,
 abscedere destinauit. Fiat amor sælix] vt potiatur amica
 salutem semel, id amatoriè & modeste.

Talia pergebat memorans, voluitq; reuerti :
 Tantus amor iuuenem, vis tanta furoris agebat.
 Sed iam iacta fuge cunctis erat alea nota :
 Fronde sub Herculeæ fessius mœrore sedebat.
 Ecce puellari virgo stipata corona,
 Ora, manus, oculos, habitumq; simillima Nympha,
 Et tali affata est puerum sermone dolentem :
 Chære puer, quò tendis iter? vestigia verte.
 Nescis, heu nescis quò te via ducat, & audes
 Ignotis errare locis, nihil insidiarum
 Per campos vatus herbosos, nihil esse pericli?
 Omnia tuta putas, & quod placet, utile credis,
 Mœre iuuentutis stolidæ: collectus in orbem
 Sæpe latet molli coluber sub graminis umbra.
 Est facile incautos offendere; paruulus infans
 Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
 Nec nisi iam lesus vires intelligit ignis.
 Hæc regio intrantes aditu consuevit amœno
 Fallere; delicias offert, & gaudia: verùm
 Ingressus, quum triste nihil superesse putatur,
 Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
 Trames hic, vt collem gressu superaueris illum,
 Ducit in umbrösam sylvam, crudele ferarum
 Hospitium, loca tetra situ & caligine opaca;
 Quisquis eo deceptus abit, remeare votatur,
 Et piceis primùm velatur lumina vittis :
 Deinde per omne nemus, dummeta per aspera tractus,
 Transít in effigiem monstri; dum voluere linguam
 Atque loqui tentat, mugit: dum attollere sese
 Credit, humi graditur quadrupes, neque suspicit astra.

BAPTISTÆ MANTVANI.

*Ima, tenebrose vallis, lacus equore nigro
Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
Huc tracti Stygios latices, Altumq; baratrum
Præcipites dantur, rapidaq; voragine merfi,
In Styga & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Hec quos pastores istis ambagibus acti,
Cum gregibus periere suis! ego sedula semper
Monstro iter, hic ad opem vigilo indefessâ ferendam.*

Talia pergebat memorans) Commemorat quæ virgo vili
fit Polluci, quum iam fugam facere decreuerat. Eam au-
tem quia in Carmelū ire suadet, & virginem coronam se-
cum duxit, non ineptè putauetis diuam virginum Man-
tani, cuius protectione, & numine insignitur nunc Carme-
litana religio, quam auctor noster professus est. Quin-
adeò Eclog. 8. id manifestè docet. Alludit tamen ad eam
quæ Herculi apparuisse dicitur, vnde dicit *apparuisse iaculi
in fronde sub Herculeâ*: respexit quoque ad biuium Pytha-
goricæ literæ, de quo in opusculo Maroniano abundè
diximus. Vt verò sciamus quæ Herculi apparuerit, audia-
mus Ciceronem 1. officiorum ita differentem, *In primo
constituendum est, quos nos & quales esse velimus, & in quo
genere vite, qua deliberatio est omnium difficillima: Inueni-
enim adolescentia, cui inest maxima imbecillitas consilij, tam-
id sibi quisq; genus ætatis degendæ constituit quod maxime
amauit. Itaq; ante implicatur aliquo certo genere cursu
uendi, quam potuit quod optimum esset indicare. Nam Her-
clem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cum primò
pubesceret, quod tempus à natura ad deligendum, quam quæ
que viam viuendi sit ingressurus, datum est, exisse in solitu-
nem, atque ibi sedentem diu secum mul: nque dubitasse: quæ
duas cerneret vias, vnâ voluptatis, alterâ virtutis, ut
ingredi melius esset. Hoc Herculi Iouis satù edito, potuit
tasse contingere, nobis non itidem, &c. Hæc Cicero. Aiu-
autem inter dubitandum duas accessisse matronas, *Virtu-
tatem & voluptatem*, quarum Voluptas prior ingre-
ssa, accuratissimè erat ornata, & omnes delicias pos-
se trahebat, respectans aliquando, cum fastûque omni-*

ostentans, & multa, etiam plura pollicens, secum trahere
 Herculem tentauit. At *virtus* aspera, & dura, seuerèq; in-
 tuens contrà: Non polliceor, inquit, aliquam voluptatem
 aut quietem, sed laborem, pericula, sudores infinitos ter-
 ramarique tolerandos, sed horum præmium erit te De-
 um fieri. Quod audiens Hercules, grauib; verbis Vo-
 luptatem repellens, *Virtutem* sequutus est. Cuius, vt in-
 quit Maro, primus ingressus difficilis videtur. Nam *via*
virtutis dextrum petit ardua callem, difficilemq; aditum pri-
mu[m] spectantibus offert: sed requiem præbet fessis in vertice
summo. Sed ad auctorem, *Voluitque reuerti*] scilicet, ad
 virginem quam constituerat deserere, quia nihil incon-
 stantius amante. *Sed alia erat iacta*] i. iam perfricuerat
 frontem, hoc est, periculum infamiæ non ampliùs timu-
 rat, & ita erat extra aleam, per quam significatur omnis
 incertus euentus, & omne periculum, vt alea belli, &c.
Erat autem iacta fuga] i. per fugam quam parauerat, *nota*
causâ] i. omnes sciebant quòd fugere constituerat, &
 hoc animo sedebat. *fessus mœnore*] amore languens & mœ-
 nore confessus; *sub fronde Herculeâ*] i. sub populo, quæ plu-
 ima crescit in ripis Padi. Vnde Ouid. *Populiferque Pa-*
lus, &c. Ea autem arbor dicatur Herculi, vnde in Buc.
Populus Alcida gratissimâ qui eius fronde coronatus, ad in-
 teros descendit, ac redijt. Significat autem *virtutem*, quæ
intrinsecus viuet, & extrinsecus palleat. vt ipsa frons populea.
tra manus, &c.] Synecdoche est, vt Æn. 4. *Omnia Mercu-*
lo similis vocemque colorémque, &c. Per campos herbosos] i.
 virides, & ita adolescentiam notat. *Sæpe latet*] Maro. Fri-
 dum, & pueri, fugite hinc, latet anguis in herba. *Paruulus in-*
cus] Alludit ad Moysen qui relicto auro, carbonem ar-
 gentem in os suum intulit, quo se innocentem adhuc de-
 clarauit. *Aditu*] id est, introitu. *amæno*] delectabili, & vo-
 luptuoso. *Trames hic*] scilicet tam amœnus. Pronomen
 hic, anceps est, vnde hoc loco corripitur, aduerbium au-
 tem semper produci vult. *Crudele hospitium*] appositoriè, si-
 cut Æn. 6. *Itur in antiquam syluam, stabula alta ferarum: Si-*
cid est, mucore & lanugine immunda: Remeare vetatur)

BAPTISTÆ MANTVANI.

Maro: *Facilis descensus Auerni: Noctes atq; dies patet atri ianua Ditis. Sed reuocare gradū, superasq; euadere ad auras: Hoc opus, hic labor est: pauci, quos æquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, Dijs geniti potuere. Piceis vittis*] i. caligine ignorantie & desperationis: *velata lumina*] i. habet oculos velatos. Est. n. Græca locutio: *vittis*] i. facijs quibus ligari solent decollandorū oculi. *Transit*] i. transformatur in effigiem monstri. Docet quid Metamorphoses poetarum sibi volunt, quibus Vlyssis socij in feras, & pecudes, versi finguntur, quia homo voluptati deditus, fit bestialis. *Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dī. Unde neq; suspicit*] i. sursum inspicit astra. *Ima occupat*] i. semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons pluri-* *mus*] i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latites stygios*] i. obscenas aquas tristitiæ infernalis. *Altumq;*] i. profundum. *Barathrum*] i. voraginem. *In Styga*] i. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur autem hæc styx, huius stygos: inde hanc Styga accusatiuus. Erebos ferè à doctis sine h, scribitur, diciturque, lacus obscurus. Nam *Epi-cyru* & obscurus dicitur. *Ego.*] sc. virtus aut bona inspiratio. *Indefessa*] i. indefatigabilis. Multa præterea quia nota sunt etiam pueris.

Vitra.

Seygius
Barathrum.

*Tolle moras igitur, mortis fuge blande propinque
Atria, secreti tutam pete littoris oram,
Quæ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Æra Carmelus viridi caput arbore cinctum:
Primus hic antiquis patribus spelea domosque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Religio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes.
Filius in syluis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi picea sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris æuam,
Mox tua mutatis ætas renouabitur annis,
In loca te tollam meliora, videntia semper,
Immortalis eris, diuini comes ire per astra.*

Inter Hamadryades, & Oreades atq; Napeas,
Flare coronatus caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac super, & subter cognoscere caelos.

Tolle moras] persequitur verba virginis quæ Polluci apparuit. Blanda atria mortis propinquæ] quia ducunt in bonis dies suos, & in puncto descendunt ad inferna. Et alibi Stulte, hac nocte rapient animam tuam. Tutam oram] i. montis Carmeli, qui contra Idalios fluctus] i. Cypron protenditur. mihi] aut diuæ virgini, aut sanctæ inspirationi. Nam omnis religiosa profusio Heliam & Helisæum cæterosque filios prophetarum habet auctores, etiam Hieronymo censore. Hic] sc. Carmelus præbuit primus, antiquis patribus sc. iam dictis, Spelea] i. spelûcas. Domos arboreas] i. sub arboribus, intra nemus densum ilice] i. in nemore ilicibus pleno. Vnde dixit, caput eius cinctum viridi arbore. Religio venit deducta ex hoc cacumine i. ex hoc vertice Carmeli. In vestros montes] qui sc. in Europa sunt. Nam duce diuo Ludovico primum in Galliam translati sunt. Sicut flumina] sc. deducuntur, de fonte perenni] i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim ferè in montibus fontem habent pro capite. Illius in sylvis] Ordo est, postquam egeris scilicet æuum ianocuum in sylvis illius] sc. Carmeli, ubi] i. in quibus surgit plurima abies, & liber] i. cortex interior, picea] (c. arboris pinguis, qui picem exudat. Et liber Terebinthi sudat] sc. resinam & picem. Allegoricòs vult illic tranquillam, & sine penuria esse vitam, quia qui omnia derelinquunt, Christum sequentes, centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt. Mutatis annis] sc. in æternitatē qui erant transitorij. Ire per astra inter Hamadryades] i. Nymphas arborum, & Oreades] i. Nymphas montium, atq; Napeas] i. Nymphas florum i. inter cœtus virginum. Fas erit] quia & ipsa virgo. Hi sunt qui sequuntur agnum quocunque ierit, &c. Ac super & subter] quia in medio erit.

Sic effata leues virgo discessit in auras
Tum sua iuravit Pollux mutata repensè
Peſſora, & extemplo victum expirasse furorem.
Non aliter quàm flamma cadit si ardentibus agris

BAPTISTÆ MANTVANI

*Effluat, & totas præceps Padus euomat undas :
Sic abijs crudelis Amor, qui sepe pharetram,
In iuuenem dum principijs obflaret amandi,
Dum tepet ac timidi insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in Claustra silentia venit.*

*Alph. Sunt quibus aspirant etiam nolentibus ultro,
Sunt quibus insens sine causa, & crimine dij sunt.*

*Galb. Quod nos in pecudes, in nos id iuris habent dij.
Hoc rus scire sat est, sapiant sublimius vrbes.*

*Sic docuit rediens aliquando ex vrbe sacerdos ;
Ianus, & in magno dixit sibi codice lectum.*

Alph. Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit :

*Nos quoque iam sero cum sole recedere tempus,
Galbulæ; sarcinulas ne sit tibi ferre molestum,
Pera leuis, leuis est & cantharus, omnia paruos
Ferre labor serò, graue mane sed utile pondus.
Ipse pecus ducam, mihi pars erit iste laboris.*

Sic effata] Bene effata quia sic dicuntur oracula. Virgo] aut virtus, aut diua virgo, discessit in leues auras] id est, euauit. *Tum sua iurauit Pollux]* ideo iurauit, quia difficile creditu. Simile Do. Tho. Aquinati contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venercum ardorem non sensit. *Et extemplo]* i. illico, è vestigio tractum ab auguribus volunt, qui designato templo, dicebant extemplo, quo dicto subito abcesserant. *Furorè]* i. amores *Non aliter]* scilicet vt aqua extinguit ignem. Qui cōsumpserat in iuvene omnem pharetram. i. omnes vires suas. dum principijs obflaret. i. obstare vellet aut deberet : iuxta illud : *Principijs obfla, &c. Dum tepet]* i. dum animus in dubio est, facili momento huc aut illuc impellitur. *Ac timide insanit]* i. adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. Sic etiam Pollux in claustra silentia venit] vbi impeditam habet veniam, ne liberè canat. *Sunt quibus aspirant]* quia spiritus vbi vult spirat. *Sunt quibus insens sine causa & crimine dij sunt]* id impiè, nisi rusticè : quia consilia Dei sepe occulta sunt, nunquam autem iniusta. Videntur autem dij insens bonis & infontibus, quādo maximè amici sunt, hoc est,

est, quando eis tribulationem, vt meliores euadant, immit-
tunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur*. Quia ergo rustici
id non animaduertunt, videntes bonos affligi, dicunt De-
um eis infensum, cum minimè sit: Veruntamen si sit, non
tamen iniustus est, quia non habet præscriptam legem.
Vnde dicit Galbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo est, dij ha-
bent id iuris in nos, quod nos, sc. habemus in pecudes. *Hoc
rursus scire sat est*] sc. rusticos. *Sapiunt sublimius vrbes*] id est, vr-
bani. *Sic docuit rediens*] i. veniens, cum illic habitant ferè
prædicatores. & *Ianus dixit sibi lectum in magno codice*] sci-
licet decretorū, aut bibliorum: *Sol cadit*] Pro more suo fi-
nem parat Eclogæ, docens esse discedendi tempus. *Galbula
sarcinulas*] Ordo est, ô Galbula, *ne sit tibi molestum*] i. graue.
Ferre] i. auferre & colligere, *sarcinulas*] i. paruas rerū pa-
thoraliū sarcinas. *Pera*, sc. nostra, in qua panis, & cætera
edulia ferri solent. *est leuis*] Vnde dicunt Æsopum, cum a-
lijs accinctum ad iter libenter subijsse reticulum panis,
licet ponderosius esset, quia nouit in itinere imminutū iri.
Cantharus] i. poculum quo Silenus est vsus, vt dicitur in
hoc. Vir. *Et grauis attrita pendebat cantharus ansa*. Cantha-
rus ergo *leuis*, quia exhaustus, *Paruulus labor est ferre omnia*]
ubi & potus repositoria. *Serò*,] i. vesperi, & graue pondus,
sed vtile est ea omnia ferre mane. *Ipse*] sc. ego, *ducam pe-
cun]* i. gregem nostrum.

ECLOGA OCTAVA, DE RELI- gione rusticorum, inscripta Religio.

Ioannis Murnelij Argumentum.

Ille canit montes, rura hic campestria, nymphæ
Polluci visæ laudes & festa canuntur.

Candidus, & Albus.

Horrída solstitio tellus sitit, Alpbe; reuerso
Ad solitos montes, ubi ros in gramine & aëstas
Mitior, hac armenta monet deducere tempus.

BAPTISTÆ MANTVANI

Alph. *Aërios montes, & summa cacumina longè
Prospicio, quid sint montes (tibi vera fatebor)
Nescio, semper enim campestris arua, lacusq;
Incolui, montanus ager qua fruga redundat?*

Cand. *Orude & illepidum ingenium, propè flumina semper
Versatus, fulicæ in morem limosa per arua,
Halat ubi cimex stygiæ excrementa lacuna:
Sunt ubi ranarum, culicem, pulicem, cimicumq;
Lustra inter salices, uluas, viridesque papyros,
Irridere audes & nauci pendere montes
Vnde fluant amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora caduntur, fulgens ubi nascitur aurum?
Qua parit antennas tellus? medicamen ab herbis.
Dic quibus est nisi montanis? de vertice Baldi
Sæpe melampodion legi, medicina capellis
Nulla magis præsens; quondam Valsasius Aegon
Tradidit hoc, dum vere sues castraret, & agnos,
Tradidit, & dixit solus medicamen habeo.
Dic ubi castaneæ plures? ubi copia maior
Glandis? in excelsis fontes & pascua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes, illic robusta iuuentus,
Lata pedes, callosa humeros, peruosa lacertos,
Hispida dura manus, moli indefassa ferenda.*

Horrida solstitio tellus sitit.] In hac Ecloga quæ inscribitur de religione pastorum, habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occasionem ex calore solstitiali, quo urgente montes petere suadet, accumulat, non immemor (si rectè sentio) Carmeli sui, quem incolere iam animo constituerat & cuius laudes prosequi intendit. *Solstitio*) scilicet æstiuâli, non brumali. Est enim duplex. Alterum quo sol stare dicitur, quòd altius assurgere in epicyclo suo nequit: alterum, quia profundius descendere non potest, ut in bruma. *Ad solitos*) scilicet Candido, & gregicius. Nam Alphus montes ignorat. Ordo est, *Tempus monet deducere*) dicerè perducere aut producere. Nam deducere in altū inusitatū est. Hæc armēta ad montes solitos

vbros est in gramine, & *estas mitior*) id est, temperator, quia in summis montibus tempore æstiuo frigus opacum est. *Montanus ager quæ fruge redundat?*) Ex hac quæstione nascitur occasio montium describendorum. *O rure ingenium, versatus*) Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud Comicum. *Scelus qui me perdidit. Pulicum*)

primam communem habet hæc vox. *Cimicum*) Cimices sunt vermes foetidi, parietibus, & lectis inhærentes, & ubique vapor est aquarum, frequenter, & culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ. *Lustra*] potius serarum sunt,

Inter salices) quæ in locis humidis nascuntur. *Fluas*) id est, herbas palustres, & *papyrus*] i. arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, vt ex singulis internodijs faciant nauiculas. Habet autem membram tenuem in qua olim scriptitabant. Vnde nunc abutuntur vocabulo, *papyrus*

pro chartis dicentes. *Et naucipendere*) i. non pluris facere, quàm nauci, quod aut putamen est nucis, vt Priscianus, & Tortellius sentiūt: aut granum fabæ quum se aperit, vt Seruius vult: aut vt nonnulli: mucor nucis priusquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretij, & valoris. *Vnde fluunt annes*) quia ferè in montibus ortum habent. Vbi tanta marniora cæduntur,

locandis) id est, constituendis templis, id est, ad constituenda templa. *Antennas*) id est, malos transuersos *Sape melampodion*) Melampodion genus nigri hellebori à Melampode quodam, qui eo vtī in diuinationibus solebat, Dictū autem à pastore eiusdem nominis, qui primus hanc herbam inuenisse dicitur, dum capras eo purgari animaduertit, datoque earum lacte furentes Prætidas sanari. Vnde Maro dicit Georg. 3. *Inuentæq; nocent artes, cessere magistri*

Phyllirides Chiron, Amythaoniusq; Melampus. Interpretatur autem Melampus nigri pedis. Vocant enim Græcè Μῆλας nigrum, & οὐς dicitur pes. Fuit & alius. *Mantes*) i. vates insignis. *Medicina capellis nulla magis præsens*) i. præsentius & citius sanans. *Quondam Valsasinus Aegon*) Ne contra decorū medicinæ peritus cēseatur, dicit se accepisse ab Ægone, quæ valsasinū à loco nominat. *Dic ubi castanea plures*)

vi-

scribi-

s mon-

solstiti-

at, non

ere iam

it. Sal-

lex. Al-

in epi-

rendere

lido, &

Tempor-

am de-

s solitro-

vi-

Cimex.

Lustra.

Vlna.

Papyrus.

Nauci.

antenna.

Melam-

podion.

Melam-

pus.

Mantes.

BAPTISTÆ MANTVANI

Artocreas
Pastillum.
Artos.

videlicet, quàm in montibus, q. d. nusquam. *Artocreas*] id est, panem cui caro includitur, *Pastillū* vulgò vocāt, & *Artos* enim dicitur panis & *artos* caro. *Lata pedes*] id est, habens latos pedes *callosa humeros*] id est, habens humeros callosos ex labore, aut pulposos: *Nervosa lacertos*] id est, habens lacertos nervosos. *Hispida*] id est, pilosa. *Moli ferenda*] id est, ad molem ferendam) id est, quoduis onus portandum, *indefessa*] id est, indefatigabilis.

Vallibus ex illis, opera ut naualia curet,
Confluit huc : malum est hominum genus aptius urbi.
Siue velis castrare pecus, (en scindere fagos,
Siue finum ferri è stabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viamque aperire coactis
Sordibus, & scalis puteos descendere in altos :
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis ? Subeunt opus omne, popinis
Inferuire, focos lignis cumulare, verūque
Artifici versare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre,
Ferrere humum immundam scopis, doctissima gens est :
Quodq; magis miror, semper sub pondere currant ;
Cotibus in duris oriuntur, & ardua viuunt
Per iuga, cum capreis habitant spelea ferarum.
Adde quòd in cælum brevis est è montibus altis
Transitus, erectum caput usq; ad nubila tollunt :
Nubila transcendunt aliqui, puto sydera tangunt.
Esse locum memorant, ubi surgit ab æquore Titan,
Qui (nisi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et vixisse illic hominem, sed postea abactum
Improbitate gula, quod scilicet omnia poma
Manderet & magno seruaret nullis Tonanti.
Hinc diui, sanctiq; patres in montibus altis
Delegere domos tacitas, Carthusia testis,
Carmelus, Garganus, Athos Laureta, Lauerna,
Et Sina, & Soractis apex, umbrosaq; vallis,
Et inga Nurcini sato senis incluta, & altis
Abietibus turrita caput Camaldula sanctum.
Cetera prætereo : nec enim sermonibus istis

*Omnia complecti statuo, montana frequentant
Culmina collicola; sed anas, & mergus, & anser,
Ibis, onocrotalus, milui, fuliceq, paludes.*

Vallibus ex illis] i. inter montes sitis, aut loquitur de planitie quæ est in montibus. Enumerat autem lordida ministeria, ad quæ ferè aptiores sunt in montibus orti, sicut ad omnem laborem. Vnde Iuuenal. Satyr. 2. *Et illud montanum positis audiret vulgus aratris.* Posset tamē videri loqui de planitie, & in cōuallibus natis. Vt illis det honesta ministeria, his sordidiora. Sed de his qui in montibus nascuntur, totus est sermo, quia dicit: *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi cloacas, & fumaria, idq; quasi Satyrico morfu, vt nescias an laudet, an veriùs irrideat eos, nisi quia rustico dat partes laudandi, cui etiam vile ministerium dum strenue fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ sunt sub vertice montium, inter montes tamen. *Confluit huc*] id est, ad hæc plana loca, subauditur, ex superioribus robusta iuuentus, *vt curet opera naualia*] id est, nauticum expleat munus. *Castrare*] id est, emasculare aut excolare, seu scindere] id est, incidere, & amputare, *fagos*] arbores glandiferas, a *φαγνι*, id est, comedendo dictas. Non autem intelligo vt toreumata faciant aut celaturas, ad quas fagus apta, vnde est: *Tibi pocula ponam Fagina, celatum diuini opus Alcimedontis.* Cloacæ sunt cryptæ subterraneæ, per quas sordes in fluuium demittuntur. *Sordibus coactis*] i. congregatis & compactis. vt aquæ ductus claudantur. *In altis puteos*] eorum purgandi gratia. *Popinis*] id est, culinis. *Dare libera fumo spiramenta*] id est, purgare fumaria, vulgus caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut sordes aluorū, aut intestina pecorum mactatorum. *Semper sub pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, & multo minus quod sequitur. *Cotibus in duris oriuntur*] id est, inter cautes, & saxa aspera. *Spelea*] id est, spelunca, sed Græcum est. *Adde quod in cælum*] id est, commata non caret, aut rustica simplicitate, quasi verd animi spacio ferantur in cælum. *Nubila transcendunt diuis]* Athos enim est vltra mediam regionem aëris, vsque

Cloacæ.

Popinis.

Spelæa.

ad cō

BAPTISTÆ MANTVANI

ad eò, vt in eo neq; nubes, neque venti sint, sed cineres ex sacrificijs derelictis, reperiantur anno peraeto indispersi. *Esse locum memorant*] sc. paradysum terrestrem, quem quidam sub lunari globo ponunt. *Quod scilicet omnia poma*] id quoque pastoralis ioco non caret. *Hinc diui sanctique patres*] Hoc videtur principaliter intendisse, vt tandem Carmelum laudet. *Carthusia*] nō longè à Gratianopoli, in Delphinatu: prima domus Carthusianorum, virorum profectò cœlestiū, quibus vt solidis tibicinibus Christiana fulcitur religio. Carmelus antiquitate omnes excellens, & obseruatione candidæ religionis, cæteris nō inferior. *Garganus*] diuo Michaeli mons insignis. *Atbos*] mons Thraciæ in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo est Potidea religione insignis, quia cineres in aris derelicti, illic disturbari negantur. *Laureta*] vbi diua virgo habet ædem excellentissimam, & miraculis ac donarijs clarissimam. *Lauerna*] dea quæ à Furibus colebatur, cui ædes erat iuxta Lauernalem portam, quæ in Christianum conuersa est vsum. *Et Syna*] mons est vt dicitur Galat. 4. in Arabia, sepulchro diuæ Catharinæ religiosus, & Præceptis Moysei datis olim iam illustris. *Apex Soracis*] Apollinis obseruatione olim præclarus. *Virgil. Summe Deum, sancti custos Soracis Apollo.* Nunc quoque quòd illic sub Constantino nondum conuerso, delituit Syluester Romanorum pōtifex insignis, & vallis dicitur vmbrosa, in qua ille delituit. *Et iuga Nursi*] *fato senis inclusta*] à Nursi oppido in montibus posito. *Æneidos septimo. Et te montose misere in prælia Nursa vferi, insignem fama, & felicibus armis. Et Camaldula turrita caput sanctum*] id est, habens sanctum caput, *Turritum*] id est, quasi turribus insignitum. *Abietibus*] quæ arbores in montibus nascuntur, suntque quos sapinos vocant. Est autem non longè à Florentia. *Calicole*] vt Michael, & cæteri angeli in Syna auditi. *Anas*] auis immunditia aquarum gaudens, & *mergus*] ad limum tendens, & *anser*] etiam illuc aquarum pastus, & *ibis*] vt Ciconia cui similis est, serpentibus nutrita. *Onocratalus etiam*] obscenitatem amans, ea ab omni, quod est, iniquo, deduci videtur. *Milui*] aues rapaces

Milui.

pac
per
Alp

Can

Alp

Can

Inter

stan

nasc

vitib

m]q

cant

fit an

trem

pacti

pacis & obscenis viuentes. *Fulica*] aues circa littora turpem victum quaritantes. *Frequentant*] scilicet paludes.

Alph. Inter montana tantos regionis honores

Cur de messe nibi, nihil est, de palmite dictum?

Hec tamen humana duo sustentacula vite

Maxima. Monticula veniunt è rupibus ad nos

Hordea mercatum, torui, fuligine tincti,

Setosi & macie affecti, laceri, ac sinuosi.

Indigena ostendunt, quæ sit natura locorum.

Sed quod montanis de religionibus inquis,

Rettulit in mentem, quæ de Polluce feruntur.

Quæ dea si nosti, visa est, quæ, Candide, nympa,

Dic age, nam ceptum certamen, inutile nobis:

Utilior sermo de religione tenendus.

Am. Galbula, qui solitus pecudes in pascua tecum

Ducere, te satis hoc potuit docuisse, quod optas.

Alph. Plura quidem Polluce super narrata, sed ipsam

Nec docuit nympam, nec me quæ fuisse recorder,

Nunc subiit mentem, cum religionis oborta est

Mentis, & illarum visa est mihi maxima laudum.

Am. Non erat illa Dryas, neq; Libethris, nec Oreas;

Venerat è cælo superùm regina, tonantis

Mater, æbelinæ pacem latura iuuentæ.

Huic Tethys, huic alma Ceyes famulantur, & ipse

Æolus, equoreis ventos qui si enat in antris.

Hanc Deus, æstivorum flammæ super, atq; volantes

Solus equos, supra fulgentem Cassiopeiam

Extulit, & sacram bisseño sydere frontem

Cinxit, & adiecit subter vestigia Lunam.

Inter montana] Obijcit Alphus nullam esse mentionem factam de frugibus, quas vberiores in æquore, seu planitie nasci contendit. *De messe*] id est, de frugibus; *de palmite*] i. vitibus *Mercatum*] supinum à mercor, id est, emptum, *torui*] quia immitti ferè sunt fronte, vsque aded vt immittes dicantur: *in cotibus orti*] Vnde Maro in Buc. *Nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illum Ismarus, aut Rodope, aut extremi Garamantes, nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt,*

BAPTISTÆ MANTVANI

- Setosi.** *edunt. Fuligine*) id est, pingui fumo. *Setosi*) id est, hirsuti. Iuuen. *Hispida membra quidem, & dura per brachia setæ Pro-*
mittunt atrocem animum. Situosi) Valla docet *fitosum* esse in
 vsu. Licentèr autem hic vsurpatur *situosi*, quia per regulam
 fieret *fitosas*. **Indigene.** *inde geniti*, hoc est, vt hic accipitur,
Indigenz. *incole. Sed quod*) tendit ad principale, quod est, declarare
 diuam virginem esse visam Polluci, hoc est, poetæ, eiusq;
 laudes accumulare, & poetæ in religione vitam paucis sig-
 nificare. **Galbula.** *De quo in Polluce satis dictum est,* vi-
 detur per diminutionem dici à Galba, de quo Iuuen. *Nec*
vilis Galba tulisset. Polluce super) id est, de Polluce. Est enim
 anastrophe. *Super* autem accipitur cum ablatiuo pro *de*, vt
 Æneidos primo, *Multa super Priamo rogatus, super Heclore*
multa. Nunc subijt mentem) id est, venit in mentem. *Non*
erat illa Dryas) id est, Dea arborum, & præcipuè quercuū,
 vt diximus: *Neque Libethris*) id est, vna Musarum, quæ Li-
 bethrum incolunt, *nec Oreas*) id est, dea montium. Nam
 ipse mons dicitur. *Tonantis*) i. veri Iouis, cuius est tona-
 re, hoc est, *Iesu Christi filij Dei. Mater.*) scilicet Maria. *Iuuen-*
te anhelanti) id est, laboranti in periculo vitæ. *Pacem*) id est
 tranquillitatem mentis. *Tethys*) id est, magna dea maris,
 vxor Oceani, facitque Tethyos in genitiuo, & vtramque
 producere potest, vt in Georgicis. *Teg, sibi generum Tethy-*
emat omnibus undis. Ceres) dea frugum dicta regina Siciliæ,
Ceres. *alma*) quia nos suo iuuento alit. *Et ipse Æolus*) rex vento-
Aeolus. rum dictus, quod illorum vsu mari fecit abscessū sylua,
 quæ inepdimento erat. *In antris equoreis*) id est, vicinis æ-
 quori: Æneidos primo: *Æliam venis loca fœta furentibus*
austis, &c. Frenat) ibidem. *Ille se iacet in aula Æolus, &*
clauso ventorum carcere regnet. Deus extulit hanc) scilicet, di-
 uam virginem super flammæ astrorum. Vnde canitur: *O*
gloriosa domina, excelsa super sydera, quia assumpta es Maria
ad æthereum thalamum. Atque volantes) id est, perniciēs:
equos solis) quos Ouid. in principio secūdi Metamor. ponit
 vt alibi diximus. *Supra fulgentem Cassiopeiam*) quæ est in
 circulo arctico, effigies tamen corporis ad æstiuum circū-
 lum peruenit, quam capite & dextra manu tangit, quam
 propè

propè mediam diuidit circulus lacteus, non longè à Cephæi circulo locatam, vbi occidit cum scorpione, exoritur cum sagittario. Hanc Euripides, & Sophocles, & alij multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quòd Nereides corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vertente semundo resupinato capite ferri videtur. *Bisseno sydere* vt Apocalypsis duodecimo, *Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius.*

*Alph. Candide mira canis, nullis pastoribus vnquam
Cognita, quid Thetys? quid fulgens Cassiopeia?
Æolus æquoreis ventos quis frangat in antris?
Qui sunt solis equi? magno atq; ignota recenses.*
*ctid. Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca,
Omnia quæ Pollux mihi cum narrasset in ædem
Duxit, & ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries, signis & imagine multa;
Omnia non memini, mens est mihi debilis, ista
Vix tenui, dum sæpè animo voluo, atq; reuoluo.
Sæpè recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubula cælo,
Ista potest siccis fluuios dare frugibus imbres,
Quum volet, ista nouos duris immittere campis,
Quum volet, emissos poterit restringere fontes;
Qui modò sunt steriles, & nudi gramine campi,
Si volet, in pingues poterit conuvertere glebas.
Frigida Saturni quum sydera suspicit atro
Scorpius hospitio, non aufert hordea grando,
Nec domus ardebit: Nam tunc hæc omnia cælum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris;
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si fauet hæc nobis, complebunt horrea messes:
Adjicietq; gregi semper futura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere. solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera & agnos,
Et curare greges omnemq; auertere morbum.
Nil opus est modò Pana sequi, neq; cætera ruris
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.*

Vidi

BAPTISTÆ MANTVANI

*Vidi ego circum aram nymphe pendere capellas,
Plaustra boues & oues, hic Iani vidimus hircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
Votum pro saluo Ianus breue reddidit hirco.*

Candide mira canis) Ne contra decorum maiora, quàm que pastoribus conueniant, cecinisse putetur, castigat poeta, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sunt partim*) vt *Calliopeia, iste sacer paries*) (c. qui erat in æde sacra. *Sepe recordari*) subaudi est, *fortius omni medicamine, Fluius, imbrui*) id est, effluentes & abundantes. Nouos fontes emittere, quod vsu venisse varia loca prædicant. *Frigida Saturni*) id enim prognosticon est futuræ calamitatis) id est, culmorum per grandinem deiectionis. Vnde dicit Maro Georg. primo: *Hoc metuens cæli menses & sydera serua, Frigida Saturni sese quo stella receperet.* Quia, vt auctor noster interpretatur, dum in Scorpionem venit, grandinē generat Saturni sydus: sed diua virgine intercedente, non aufert hordea grandio, *nec domus ardebit*) id est, comburetur fulmine. *Fœtura*) id est, fœcunda productio fœtus. Maro: *Si futura gregem suppleuerit, aureus esto. Adjiciet*) scilicet, ad gregem. *gemellos*) id est, geminos fœtus. *Si pecus infelix*) id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem conuertit sermonem ad rem pastorem. *Solo nutu*) solo indicio capitis. *Pana*) Deum pastorem. De quo Maro: *Pan curat oues, omnique magistros. Cætera numina*) vt *Palem, Apollinem, Faunos, Syluanos, Ægipanas, Satyros, Cererem, Bacchū, & Nymphe*) i. diuæ virginis, æterni patris sponsæ. *Capellæ*) id est, *Capras cereas. hircum Iani*) id est, quem Ianus putaret amissum, quum à puero in vepribus alligatus esset, vt prius vidimus. Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic prius dictam veram historiam asserit. Erat autem hircus cereus, aut depictus, vt patet ex carmine. Moris est autem Italorum in tabellis votiuus, depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Vnde & Amasius poeta:

*Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Pisla docet templis multa tabella tuis.*

Dum.

Pan.

Nympha
Capella.

*Dumque ea perlegerem, Pollux hac carmina supplex
Ante Aram genibus, positus in marmore dixit,*

*O dea, quæ seruas urbes & rura, precamur
Ne Padus exundet, ne Stryx nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larvæ.*

*Diua faue agricolis, talpas occide, malignam
Aggeribus pestem; gelidis sata læta pruinis,
Quando bruma venit, conspergere, diua memento,*

Ne tineæ rodant anno frumenta sequenti.

A boreæ flatu pingues defende mariscas,

A gruvis ore fabas, & ab anseris sarra palustris,

A serpente boves, à vulpe, & fure cohortem,

A brucob erucas, à bruma & grandine vites;

A vi, & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,

Arabie catulos, à flamma & fulmine villas,

A murum insidijs petasionem, à milite pernas,

A campe & pigris, pigris; heu cætera nescit

Odens oblita sequi, numerus me in verba reduxit

Sapius: ad numerum rediens, oblitaq; fors an

Odente abigam, retro gradior, numerumq; recurro,

A murum insidijs petasionem, à milite pernas,

A campe & pigris, virides limacibus hortos.

Alphe viden' quæ vis numeri? iam cætera cerno.

A tonitru reboante cados, à frigore sætas:

A graubus vitulos æstris, à gutture porcos

Anguinosa, operas pubes ne rustica perdat.

Adspice, à Dea, nec ledant examina fuci,

Neu villium furentur aues, neu vellera sentes

Succida, neu lappas appendat lana sequentes.

Diua gubernatrix hominum, custodia vatam,

Diua laborantum requies, medicina dolentum,

Et tutela gregum, nostris precor annue votis.

Talibus orabat Pollux, ego postibus hærens,

In Baculum pedo porrecto recitata notabam

Altius, ac memori condebam singula mente.

Angæa perlegeret) Ostendit Pollucē in religione memo-

pastorē, atq; orare pro rerū rusticarū conseruatione.

BAPTISTÆ MANTVANI

Vnde carmen eius deprecatorium recenset. *Perlegerem*] scilicet, oculis, non ore. Nam (vt dixi) picturæ sunt indoctorum libri, *ga*] scilicet, quæ depicta dixit: *in marmore*] super marmor pavementitium. *Ne Padus exundet*] quia sæpe vt Maro dicit, fluuionum rex Eridanus, camposq; per omnes, Cum stabulis armenta trahit. *ne strix nocturna*] id est rusticorum superstitione, qui putant striges, & lamias noctu volare, quæ infantes auferant edendos: quod dictum est ad terrorem puerorum ne noctu vagentur. Auctor est Porphyrius ad illud Horatij in arte poetica.

Ne quodcumq; velit, poscat sibi fabula credi,

Neu pranse lamie vinum puerum extrahat alius.

Perotus autè dicit de strigibus sic. Strigēs non à stringendis infantium corporibus, vt quidam falsò existimant, sed à stridore nomen habet fabulosumquæ est, quod eas tradunt vbera infantium labris immulgere; aues sunt nocturnæ: Lucan: *Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queratur.* Constat ramen & in maledictis iam esse, etiam apud vetustissimos fuisse, accipique pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes, infantium corpora sanguinem sugendo exhauriunt. Hæc ille: *Hauriat igitur*] id est, exhauriat sanguinem sugendo: *nec larua*] i. cacodæmones, *lemures*, hoc est, nequam spiritus, qui vagari putantur, & dum innocui sunt, lares dici: *talpa*] appositoris malignam pestem, *aggeribus*] i. cumulis terræ. *Ne tinea*] scilicet niuales, aut alij vermiculi, vt limaces, bruci, tinea,

Larua.

Marisca.

Bruchus.

Bruma.

Petaeo.

Campe.

blattæ, mariscas] i. ficus. *Ansere palustri*] i. indomito in paludinis versari solito, *à serpente boues*] i. quia in aluum immiti solent, *cohortem*] id est, gregem, *à bruchis*] id est, vermiculo, caules, & erucas, quæ salaces sunt herbæ depascere solito: *à bruma*] id est, brumali frigore: *à rubigine*] infesta pluuia quæ rubiginem inducit, *catulos*] id est catellos, *villas*] id est, domos in agro: *petaionem*] id est anteriora crura suum: *à milite*] id est, stipendiario. Franci arcitenentem Francum appellant. *à campe*] id est, vermiculo illo, hortenses maximè herbas & arborum frondes rodere solito, vnde Columella; *Nec solum teneras audent erodere*

de frondes, implicatus concha limax, hirsutaq; campe. Fingit
 autem rusticum, obliuū carminis, vt decorum seruet. *Que*
ui) id est, virtus, numerus) i) rythmi & metri, quia metra iu-
uant animos) id est, memoriam. Vnde ille, *Numeros memini,*
serba tenerem, à tonitruo bobante cados) id est, vasa vinaria, Cados.
 in quibus per vehemens tonitru vini obuerti solent, & in
 ruppam marari. *Partus)* id est, grauidas oues, *astris)* quos
 Latini asilos vocant. Maro Geor. 3. *Cui nomen asilo Romanum*
est, astrum Graui vertere vocantes: vitulos ardente sole nimi-
 um extirpant, & in fugam quasi furētes vertunt, *a gul-*
ture anguinoso. Is enim suisbus peculiaris est morbus, *opa-*
ta) id est, labores diuinis. *Fuci)* vespæ sunt inutiles apes
 ær muscæ non mellificantes, sed mella furantes. Vnde di-
 cit Maro de apibus, *Ignauum fucos pecus à præsagibus arcent.*
 Examinæ autem sunt apum, seu apium forturæ. Ioue. *Exa-*
minæq; apium longa considerat vna. Milium) legumen, vt qui-
 dam volunt à mille dictum, quod millesimum reddat, ra-
 meti primam corripit, vt Georg. 1. & milio venit annua
 cura, *velleta succida)* id est, cum lana nondum lota. *Sentes)*
 id est, spinæ & vepres hirsuti. *Lappas)* i. nodulos hirsutos in
 lappa herba crescētes. *Memori mente)* vt verò simile faciat
 Alph. *Candide, Polluci pro sollicitudine tanta,*
Pro precis officio, pro religione putasse:
Dandum aliquid? nobis pietate peculia crescunt.
 Cas. *Quid ni aliquid dandum est? opus est persolvere et aies.*
 Alph. *Rusticus es, crates etenim pro gratibus inquis.*
 Cand. *Crates & grates paruo discrimine distant.*
Dandum aliquid: neu bis detur sine pascha reuerti,
Quando sacerdotes commissa piacula solvunt.
 Alph. *Quid dabimus? vituli grauis est iactura: vel agnum,*
Vel leporem, pietas etiam laudabilis anser.
 Cas. *Dona docet tempus, lepores brumalia dona,*
Quando nix hiberna currendi erepta facultas.
Anser ad autumnii finem, Nonasq; Calendas
Pertinet: æstatis, coryli, noua poma, racemi
Munera, lactantes hædi sunt veris & agni.
Tunc si de cordis aliquam conspexeris agrum,

BAPTISTÆ MANTVANI

*Ac tenuem, qui nec vendi nec viuere possit,
(Munus erit solenne satis) donabimus agnum.
Ipse mihi quum iam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nympha solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit, si quando grauari curis,
Hac cane: pro mentis medicamine carmen habeto.*

Candide Polluci) ostendit poeta hoc figmento pastorum animum ad gratitudinem, vt ad eam inuitet, non immemor professionis suæ: *pietate*] id est, elemosynis piè exhibitis, *pecunia*) id est, possessiones. *Opusest persolvere crates*) vtrumque, excitet, facit rusticum crates pro grates dicere. *Dandum aliquid, non bis detur sine*) id est, permittit pascha reuerti. *Piacula*) id est, peccata expiatione digna: *soluunt*) id est, absoluunt. *Iactura*) id est, amisso, etiam anser est, *pietas*) id est, elemosyna laudabilis: *Dona docet tempus*) id est, pro tempore danda sunt dona, quia habent & obsonia sua tempora: Vnde lepores etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. Anser ad autumnum, & Kalendas Nouembris pertinet. *Coryli*) id est, auellanae, & noua poma, & racemi sunt munera æstatis. *Hæc & agni lactantes*] id est, adhuc lac sugentes, *sunt munera veris*) id est, verni temporis. *De cordis*) id est, scæno autumnali, qui nec vendi, &c. Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. *Carmina* scilicet, frequentia, *de Nympha solennibus eruta fastis*, id est, factorum libris.

*Quando Molochæo Titan descendit ab astro,
Pronus, & Astræ iam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana senectus
Transit ad superos, & Olympica regna petiuit.
Ogdoas ut toto iam tertia fluxerit orbe,
Festa dies iterum, natalia virginis aras
Ignibus illustrant, offert noua liba sacerdos,
Libra reedit, noctes properans æquare diebus.
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias: cum mercibus adsunt
Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Laurelica templa*

Pecunia.

Piacula.

Coryli.

Fasti.

*Cum donis turmatim advenit, votisq; solutus,
 In sublime iugum leti ad commercia tendunt,
 Et cum Theſſalicas curſu brevior ſagittas
 Sol ſubit, & frigent vrentibus arua pruinis:
 Claſſa gynæci ſacris penetralibus, hauſit
 Corde Deum toto, proprios oblita parentes.
 Et quum ſemiſeri fugiens Chironis ab arcu
 Languet, ad byberni glacialia limina capris
 Induat ornatas, & mas & ſamina veſtes,
 Latitiaque diem celebrent, quo ſemine ſacro
 Coniugis annuoſus gravidam pater imbuit aluum;
 Illa dies etenim ſanctæ primordia nymphæ
 Fecit, & in noſtras vetuit deſcendere ſordes.*

[Quando Molorchæo] Docet quibus temporibus agantur ſolkonia feſta diuæ virginis, vt feſtum aſſumptionis in meſe Auguſti, quando ſol derelinquit Leonem & ingreditur virginē. Vnde idem in Parthenice Mariana, *terga ſeraſan Nemeæ extrema tenebat, Fulgentē cratera inter clarāq; armā.* Sequitur autem in hac re opinionem Nigidij, qui tunc Leonem tradidit à Luna iuſſu Iunonis in terra Arcadia, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitium Herculis dimiſſū, quē Hercules iuſſu Euritheï claua quā à Molorchō hospite acceperat, interfecit. Itaque poſtea claua pro gladio, pelle pro ſcutō uſum Herculē fuiſſe; Leonem verē à Iunone inter ſydera relatū, qui ad occaſum ſpectans, ſupra caput hydræ conſtitutus eſt. *Quando igitur Titan]i.* ſol deſcendit pronus, *ab aſtro Molorchæo]i.* à Leone claua Molorchī interempto. Et autem longe petitum epithetum, & *inrat iam limina Virginis Aſtræa]i.* Iuſtitiz virginis, quæ Aſtræ dicta cœlum petijt, ſed vt dicit Virg. *Ultima cœleſtum terras Aſtræa reliquit.* Tunc ſcil. pubes]i. iuueſces pubeſcentes, & ſeneſtus cana] id eſt. ſenes caneſcentes, *latetur virgine] ſcil.* Maria, quia ſc. tunc tranſijt ad ſuperos, & petiuit regna *Olympica]i.* cœleſtia. *Ogdoas]* deſcribit feſtum natiuitatis D. Virginis, dicens. *Vt.]i.* poſtquam *Maria ogdoas]* id eſt, octaua aut tertius octonarius numerus. *Enim in]i.* & *id]i.* numer' octonarius, quo ter replicato

post assumptionē, habetur natalis virginis, *fluxerit idem toto orbe*] iterum scilicet, est festa dies, quia naturalia virginis illustrant aras virginis, *ignibus*] scilicet, luminibus. *Sacerdos offert noua liba*] id est, libamina. Libra scilicet signum reddit, *properans*] id est, festinans, *equare noctes diebus*] quia paulo post est æquinoctium autumnale. Maro. *Libra diei noctisque pares ubi fecerat horas, ager Picenus exultat*] scilicet, festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] id est, Epiroticas, id est, vehentes Illyricos & Chaones, seu Epirotas Lauretū visentes. *Tbusci adsunt cum mercibus*] id est, rebus venalibus. *Vmbri, &c.*] In sublime iugum, ubi ædes est diuæ virginis. *Et quū Theſſalicas*] describit festum præsentationis eiusdem virginis, quod celebratur quum Sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est. *Sagittas Theſſalicas*] id est, sagittarium signum quod Chiron Theſſalicus constituere dicitur, quia tunc *clausa sacris penetralibus,*] scilicet templi. *gynecas*] id est, secreti virginum. Est enim *γυναικίον* (id est, gynæceum) locus ubi mulieres versantur, ubi clausa hausit deum toto corde, oblita *propriis parentes*] quia soli contemplationi diuinæ vocabat, *nil terrenum sapiens*] Hoc autem festum celebratur vndecimo Kalendas Decembris. *Et quum semiseri fugiens Chironis*] &c. Describit festum conceptionis eiusdem diuæ virginis, sequens ordinem Calendarij non rei gestæ. Quia prius concepta, quam præsentata fuit. *Et quum sū fugiens ab arcu Chironis*] scilicet sagitrarij. *semiseri*] id est, centauri. Centauri enim sunt populi Theſſaliæ, qui primi equos illic ascenderunt, vnde procul visi, crediti sunt vmbilico tenus equi. Vnde fabula orta, vt infernè equi, supernè homines dicantur. *Languet*] quia parum habet caloris, *ad limina glacialia*] id est, ad ingressum frigidi, *capri*] id est, capricorni hyberni, id est, hybernalis signi, tunc scilicet & mas, & *fœmina induat ornatas vestes*] id est, ornent se, & celebrent *letitia*] scilicet cum lætentur, *diem quo pater*] scilicet Ioachim, vt potior est sententia. *annosus*] id est, vetulus *imbuat semine sacro*] id est, prædento ab originali macula, *Aliū coniungit*] scilicet, Annæ gravidæ. Etenim illa dies fecit

Gynecæū

Centauri.

(*primordia*) id est, conceptum sanctae *Nymphæ*, id est, sponse altissimi patris, & vetuit descendere in nostras sordes) scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descendunt.

Quum volat imbrifera lampas Phæbea sub urna,

Ad vernos reditura dies, iam proxima veri

Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,

Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam

Attulit in templum noua dona puerpera virgo.

Quando gregis princeps aurato vellere fulgens,

Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,

Et dare maiores luci quàm noctibus horas.

Alger occultam redeat, paranympheus in eadem

Et noua miranti referat mandata puella.

Festa dies Thuscis populos de collibus omnes

Cogit, & Arnicae vocat ad Florentia templa,

Tum quoque sed tenui virgo prius intervallo

Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,

Quando sub extrema Cancræ testudine Phæbus

Voluitur, & reuehit vicina Canicula morbos.

Thure piam celebrate diem, redit hospita mater

In proprios à matre lares, altaria circum

Primitias Cereris, gemine suspendite matri,

Ista dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim

Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serena,

Militiam cæli, sparsaq; examinat ignes.

His quoque plura dedit, sed carmina plura referri

Non finit extremum deponens vespera solem.

Quum volat] Docet quando celebrandū est festum. Puri-

ficauonis, aut veriùs præfatus, & apparitionis Christi,

quo præsentatus est à diua virgine in templo. Ordo est,

Quum lampas Phæbea] id est, sol, volat sub urna imbrifera)

id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura ad dies vernos*)

qui incipiunt in Martio iam proxima veri. *O nurus*) id est,

nuptæ omnes ite, date sacris altaribus ignes, date focis thura,

date manibus vestris faculas ducite pompam) id est, lætas

applicationes, seu processiones, quia virgo puerpera) id est,

BAPTISTÆ MANTVANI

Para-
nym-
phus.
Aliger.
Arnicolæ.

quæ virgo permanens puerum pepererat, *attulit in templi noua dona*] qui puerum, qui datus est nobis, hoc est, Deum incarnatum, & te virginē natum, quæ duo maximè sunt noua, nec prius visa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps*] Describit festum Annunciationis, & incarnationis dominicæ, quod in Martio celebratur, sole existente in principe gregis] id est, Ariete. *Paranymphus*] i. pronubus Gabriel Archangelus, *aliger*] quia alati pinguntur angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone eius. *Lux primo. Noua mandata*] quia; ecce concipies in vtero, & paries filium. *Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cuius accolæ quidem Fluentinos volunt appellandos, vnde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Flurentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum aruicolæ, quasi arua colentes, quia illi vbique sunt, Arnicolæ in Thuscia tantum, *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum, quia prius nupsit. Nam quum esset desponsata, missus est Angelus, &. *Tenni*] id est, modico, *intervallo*] id est, spacio temporis. Est autem spondaicus versus *et hæc lux*] scilicet nuptiarum, *puellis teneris*] nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancri*] Deserte docet festum, quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Iulias; potius dicendū reuersionis, quia statim vt concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illic menses tres, vsque post natiuitatem diui Ioannis præcursoris domini. *Quando igitur Plebeus*] id est, sol, *voluitur sub extrema testudine Cancri*] id est, extrema parte quæ testudinata videretur, *et canicula*] scilicet cœlestis.

Vicina] id est, mox oritura reuehit morbos, *celebrate diem piam*] id est, pij officij, thure, *quia mater*] i. prægnant virgo, quæ etiā ab Elizabeth mater vocata est, quia dixit, *unde mihi hoc, vt mater Domini mei, &c.* quod de ea potius quā de alia prægnante dicitur, quia per eum quæ gestabat, certa erat etiā partu futura mater. *Hospita*] sc. Maria, redit à matre] sc. Anna, in proprios lares] i. suas ædes, *suspendite ergo circuli altaria gemine matri*] i. Mariæ & Elizab. quia à quibusdam vocatur festum Elizab. *Primitias Cerevis*] i. nouas fruges, quæ

quæ nunc maturæ sunt. *Ista dedit Pollux, &c. dum examinat ignes*) id est, dum virtutem scrutatur astrorum; *vespera*) id est, vesperus, aut vesper, aut hesperus, & vesperugo, stella illa vespertina, quæ mane Lucifer dicitur.

ECLOGA NONA, DE MORIBVS
curiæ Romanæ post religionis ingressum
edita, in scriptâque Falco.

Joannis Murnelij Argumentum,

Faustulus expertus Romani frigida tractus
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus, & Candidus.

Candidus, quo casu patrijs procul ætus ab oris
Hæc in rura venis? hic pascua nulla, nec annos,
Nec liquidi fontes, nec ouilia tuta, nec umbra,
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.
Ind. Faustule, me noster Corydon qui plurima quondam
His armenta locis habuit, magnamque peculi
Congeriem fecit, pecori me credere adegit,
Esse salutare istis in montibus verbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longa; via patria;q; relicta.
Faust. Postquam te incolumem saltus intrare Latinos
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Iure sodalitij; sunt hic mihi pauperis agri
Iugera pauca, meæ vix sufficientia vita.
Quicquid id est, commune puta, tibi forsitan vlla
Prospæra fori aderit, fortuna similima vento est.
Caricæ succede casa, dum præterit æstus,
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra,
Pone pedum, discumbe parum recreare potu.
Potum opus est, potum iste grauis compescitur æstus,
Pocula

BAPTISTÆ MANTVANI

Pocula prende, fluet melius post pocula sermo.

Cand. Pocula quis tanta demens astate recuset?

*Fau. Vina sitim minuunt, animique doloribus obstant,
Vina ut amicitias, vireis ita corporis augent.*

Cand. Hec parit ora bonos (si patria vina) racemos.

*Fau. Funde iterum, potare semel gustare, secundus
Colluit os potus; calefacta refrigerat ora
Tertius, arma siti bellumque indicere quartus
Aggreditur; quintus pugnat; victoria sexti est,
Septimus (Oenophili sensu hæc doctrina) triumphas.*

Candide] inscribitur hæc Falco, quod composita est in gratiam Falconis Simbaldi patricij Romani, protonotarij apostoliciq; filici custodis, de quo in epigrammatis mentio frequens, estque *de moribus curiæ Romanæ*. Inducitur autem Candidus persuasus à Corydone cum pecore Romam proficisci, relictis patrijs pascuis, cuius incepti eum serò poenitet. Occasione cuius multa dicuntur in detestationem auaritiæ Romanæ cutiæ. *Hæc in rura* i. Romana, *Preteribo enim quæ nota sunt. Lux antiqui sodalitij* i. sodalitatæ, & hospitalitatæ. *Fortuna simillima vëto est* id est, maxime incerta, & inconstans. *Caricæ casæ* id est, rectæ caricæ quæ est herba acuta, *Maro. Et caricæ pastus acuta. Pone* re-
pone, aut depone, vt quiescas.

Pedum id est, virgâ pastorem, qua pedes ouium capiunt, & dirigunt; Inuitat autem ad potandum, nec abnuat Candidus, vt si qua petulantius in curiam Romanam dicta sint, à potis dicta censeatur. *Animi; doloribus obstat*] Vnde Bacchus, Lyæus, quod curas soluat, & liber quod ab eis liberet, dictus est. *Vina ut amicitias* quia com potando trahitur magna familiaritas. *Comicus*, quia com potrix eius est. Salomon, & Cicero comparant vinâ, & amicitias in hoc, quod vtrâq; quò veteriora, eo meliora putentur. *Hæc ora* id est, regio, parit bonos racemos, *si hæc vina sint patria* i. in hac patria nata. Vnde Faustus, potui magis quàm verbis intētus, inquit, *funde iterū* quia potare semel est *gustare* i. pitissare duntaxat, *Secundus potus*, i. haustus, *colluit* i. irrigat penitus os. *Tertius refrigerat*, ora calefacta. *Quar-*

aggreditur indicere siti adhuc prædominanti bellum.
 Quintus pugnat. *Victoria est sexti* scil. haustus. *Septimus triumphat* scilicet, de siti, hæc doctrina est senis, Oenophili-
 amatoris vini, ut prius docuimus
Land. Res est consilij securæ fidelibus uti.

Vtile doctrinis præbere senilibus aures.

Victa sitis, mens agra manet, curæque supersunt.

Faut. Ut sedata sitis, sic mens sedabitur agra;

Funde merum, bibe, cardiaco medicina dolori hæc.

Vititur ad curas isto medicamine Roma.

cad. Omne opus, atque labor vult interualla, quiesca

Obba parum, contra mustas impone tabellam.

Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,

Crescere nec duris possunt in cotibus herbe.

Importuna fames, labor improbus, aëris ardor

Confecere gregem macie; vix debile corpus

Spiritus aeger agit, vacua cute porrigit ossa

Clunis, & ex illis caua contrahit ilia venter.

Hic aries qui fronte lupos cornuque petebat,

Nunc oue debilior pauidoque fugacior agno est.

Hæc mihi, sed nimium me ardentia vota serebant,

Omnia diuino prædixerat omine cornix.

Vix egressus eram limen, cum tristitia portans

Auguria, à dextra venit, tegetisque sinistrae

Culmine consedit, pressoque; minaciter ore

Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.

Heu pecus infelix, quod lacte, & prole solebas

Affluere, in nostris licuit dum pascere campis;

Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,

Quam referas pastu: simul hic tabescimus ambo,

Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consilij Graphicè docet quid curæ valeant, *Quia victa*

sitis scil. est, sed mens agra manet, curæque supersunt. Ad quod

Fautulus. ut sedata sitis, sic mens sedabitur agra. Cardiaco

medicina dolori hæc. Hæc medicina, scilicet, frequens po-

cus, est medicina dolori, cardiaco id est, cordis, quem qui

patiuntur, nimium sitiunt. Vnde Iuuenalis, *Cardiaconun-*

quam

Cardia-
cus.

BAPTISTÆ MANTVANI

Obba.

quam cyathum missurus amico. Dicitur autem *Don d'naplin*, quod Græcè dicitur cor. *Quiescat obba*) id est, Lagenæ lato fundo. Vnde à Persio dicitur, *sessilis obba. Impone tabellam contra muscas*) tege ne à muscis inquinetur. *Importuna famēs*) quæ importuna est de via fessis; *Labor improbus*) id est, assiduus & ita improbandus. Maro, *Labor omnia vincit improbus* aeris ardor *Consecere gregem mactæ*. id est, emaceraverunt, sed plus est confici macie, quàm immacerari, quia quod conficitur, deficit. *Venter exilis*) quia vacuus. *Diui- no omine*) i. à diis portento, aut diuinandi vim habente. Maro *Sæpe malum hoc nobis, si mens non leua fuisset, De cultu istas memini prædicere quercus : Sæpe sinistra caua prædixit ab ilico cornix. A dextra venit*) Cicero tamen li. i. de diuina. scribit coruum à dextra, à sinistra cornicem facere rarum. Vnde hic potius videtur dicendum, à leua, verum addit, *tegetisque sinistra Culmine confedit*) vbi scilicet visa est. Et quia sola, infauti est augurij, vt Plin. docet. *Teges* dicitur tugurium. *Vaciferans*) est enim infœlicis garrulitatis auis. *Auspicio aperto*) i. manifesto. *Prohibebat iter*] i. profectio- nem. *In nostris*) scilicet Mantuanis. *Quam referas pastus* id est, è pascendo, est enim nomen. *Simul hic tabescimus ambo, tu*) scilicet, infœlix pecus, tabescis, scilicet, tenui victu, id est, penuria victus, & inedia, ego.) scilicet tabesco, victus curis amaris.

Teges.

O nostra regionis opus, O florida prata :
O campi virides, O pascua læta feraxq;
Et nunquam sine fruge solum, currentia passim
Flumina per villas, riuus per rura, per hortos.
Hinc pecus, hinc agri pingues, sub sydere cancri,
Cum tritura sonat passim, cum Iulius ardet,
Arua virent, texta lento de vimine sepes
Poma ferunt, redolentq; ipsis in vepribus herba,
O nemorum dulces umbra mollesq; susurri
Quos tecum memini gelidis carpisse sub umbris.
Turturis ad gemitus, ad hirundinis, ac Philomelæ
Carmina, cum primis resonant arbuta cicadis,
Aura strepens folijs nemorum veniebat ab Euro,

Et

*Et baccata super tendebat brachia cornus.
Ipse solo recubans pecudes gestire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Post somnos, per gramen humi nunc ore supino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebar,
Pectore nunc primo rutilantia fraga legebam.*

*Faust. Vinere tum felix poteras, diciq; beatus,
Sed bona, quod nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, teque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniat, (veniet sis forsitan unquam)
Sicut cupreolis sursum nitentibus harent
Stipitibus vites, stringuntq; tenaciter ulmos:
Sic illam tu prende manu, neu desere preusam.
It, redit, effigiem mutat, nec imagine constas,
Par Lamys, quas nocte serunt errare per umbras;
Mobilis ut facies, ita mens deludere gaudens
Quod dederat tollit: pensi nihil, omnia casu,
Qui nimium metuunt sapiuntque, repellit, & odit.*

Nostre] Continua sunt verba Candidi. Nam Faustulus
Latinum significavit, atque in sua patria esse. Omnia
item usque adeo facilia sunt, ut vel minima expositio vi-
deatur inanis: nihil tamen est abiecius dictum quam huic
tylo congruat. *Arva vireant*] Virgilius, *Ut quantum longis
arpent armenta diebus, Exiguus tantum gelida ros nocte repe-
nat. Sepes poma ferunt*) Miram narrat fertilitatem, sed non
raram Italix, ubi in vnis hortis, poma, vitem, fruges, &
legumina non semel vno anno colligas. *Redolens ipsis in
vaporibus herba*] id quoque verum est, quia rosæ nascun-
tur. *Mollisque susurri*] scilicet, fontium, & apum. Ma-
ro: *sepe levis somnum suadebat inire susurro*. Est autem su-
surrus, raucum, & lene murmur. *Gelidis sub umbris*] Susurrus
Idem: *Hic inter flumina nota, & fonte, sacros frigus captabis
opacum. Turturis ad gemitus*) quia eius cantus est gemi-
tus; Idem, *Nec gemere aëria cessabat turtur ab ulmo. Ad hi-
rundinis ac Philomela carmina*: Hæ enim auiculæ dulci-
ter canunt. Maro; *Hinc alta sub rupe canet frondator ad
cunas*: quod de Philomela intelligi posse docet Servius.

Cum

BAPTISTÆ MANTVANI

Bacca-
m.

Capre-
olis.

Par.

Cum primis) Idem : Sole sub ardenti resonant arbuta cicadi-
Ab Euro) id est, oriente. *Cornus baccata* aut *brachia bu-*
cata] id est, baccis ornata, hoc est, cornis, Idem. *Vultum*
infelicem baccas, lapidosaque corna dant rami. Et in eodem 3.
Æneid. Baccatamque iugis Naxos. Solo recubans] Idem:
Recubans sub tegmine fagi. Gestire] id est, gestu alacritate
 prodere, aut voce. Idem : *Nec calamis solam equiparum,*
sed voce magistrum. Rutilantia] quia matura. *Fraga legebam*)
 Idem. *Qui legis flores & humi nascentia fraga. Viver-*
tum salix poteris dicique beatus, sed bona fortuna erat ti-
 bi tum vilis, quod nondum fueras expertus, *acerbam*) Id
 vero verius est, unde dici solet. *Dulcia non meruit,* qui non
 gustavit amara, & sic : *Dulcia non sapiunt, cui non gustan-*
tur amara. Et ideo quia despecta tibi fuit fortuna, reliquit
 te. Id quoque moraliter, quo suadet presenti uti fortuna,
 quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras,*
nocuit semper differre paratis. Quando iterum veniet] scilicet
 fortuna. *Veniet si forsitan unquam*] bona parenthesis
 qua incertitudinem fortunæ significat. (Sicut *vites herent*
stipitibus) id est, palis, hoc est ad palos, *capreolis*] id est, cho-
 dulis quibusdam ad hoc natis. *Nitentibus*) i. tendentibus
 sursum. *Sic prende manu*) illam, scilicet fortunam : *neu*)
 i. neue *desere prensam*) i. semel comprehensam. Fortuna
 it & redit, & mutat effigiem, *nec constat imagine*) i. nec ser-
 uat semper eandem imaginem. *Par*) id est, similis, *lami*)
 id est, mulieribus, quæ se transfigurare dicuntur, *pens*) id
 est, excogitari & deliberati, nihil scilicet habens. *Omnis*
casu] sc. faciens : *repellit, & odit qui nimium metuumt*] unde
 dictum à Marone, *Audaces fortuna iuvat,* aut ut alij legunt,
 audentes. *Ve*) pro *ve* i. *qui nimium sapiunt*) quia ut Phi-
 losophus docet, quanto plus est sapiētiae, tanto minus for-
 tunæ : quia sapientes sunt prudentes, omnia prospicientes
 priusquam eueniunt, & ita pauca eis à casu & fortuna ob-
 ueniunt.

Cand. Delicias patrij quoties reminiscimur agri,
Ferre tot æumnas animo non possumus æquo.
Sed quò mente feror, casu afflictatus acerbo?

Vnde

Vnde magis cruetur, solicia tempora voluo;
 Maius adest, florent vites, humilesq; genista,
 Iam spicata seges, malus iam punica multo
 Flore rubet, vedolent sepes albente sabuco
 In patria, per rura Padi, per pastua Minici:
 Hic vero nec dum incipient pubescere montes:
 Quod si vere solum torpet, quid frigora brumæ
 Solstitiumq; feret, gelidis quum terra pruini
 Albicat, & rapido cum calum incanduit aestu?
 Sunt tamen hic armenta, quibus cutis vuida, ceruix
 Non signata iugis gemino frons ardua cornu,
 Luxuriansq; toris pectus, nisi pabula carpant,
 Non erit hac tanta humectum pinguedine corpus.
 Fau. Hæc armenta quibus caput à tellure leuatur,
 Alius, & cui sunt longa internodia crurum,
 Cuncta vorant, herbas primum, mox ore supino
 Arboreas frondes, summaque cacumina sylua.
 Hoc imbelles pecus quod humi nascentia tantum
 Gramina decerpis vacuis ieiunat in aruis.
 Lind. Quid verbis opus est? cunctis animantibus una est
 Conditio, semper maiora minoribus obsunt,
 Agna lupo, mites aquilis sunt præda columbe,
 Innocuos delphin venatur in equore pisces.
 Vnde sit hoc? certè res prodigiōsa videtur.
 Hac loca si procul hinc videas è rupibus altis,
 Pingue solum, & multo vestitum gramine dicas,
 Quo magis accedas, tanto magis omnia sordent.
 Faust. Hoc est Romæ viris, auius quod nocturna, truncq;
 Insidet, & tanquam volucrum regina, superbis
 Nutibus à longe plebem vocat, Inscia fraudis
 Turbæcœ, grandes oculos mirantur, & aures,
 Turpe caput, rostrique minacis acumen aduncum,
 Dumq; super virgula agili leuitate feruntur
 Nunc huc, nunc illuc, alijs aestigia silum
 Illaqueat, retinent, alias lita vimina visco:
 Prædæq; sunt omnes vernibus torrenda salignis.

Delicias patrij Permanet querulus Candidus, ut tandem

per-

BAPTISTÆ MANTVANI

perueniat ad mores curiæ Romanæ notandos. *Vnde magis crucier*) quia summum infelicitatis genus est, fuisse felicē. *Mainus*) scilicet mensis floridus. *Iam spicata*) id est, in spicæ formata. *Malus punica*) id est, quæ aurea mala fert. *Alben- te sabulo*) scilicet floribus, cum acinos nigerrimos habeat. *Per pasqua Minci*) pro Mincij per apocopen aut syneresin. *Pubescere*) i. frōdescere. *Quod si vere*) id est, verno tempore, de quo dictum est, *Nunc omnis parturit arbor. Torpet*) con- strictum frigore iacet, *quid frigora brumæ*) scilicet ferent; *Quid [solstitium]* scilicet æstiuale feret: Bruma inquam, *ge- lidis quum terra pruinis albicat*: solstitium autem, *rapido quum cælum incanduit æstu Cutis vuida*) id est, glabra & ni- tida. Horatius, *Me pinguem & nitidum bene curata cute vi- ses. Cernix non signata iugis*) id est, quæ nondum portauerat iugum. *Luxuriansq; toris pectus*) quod indicium bonum in- dicat Virgilius Maro, Allegoricos autem vult diuites om- nia ingurgitare, vt docet manifestè Faustulus, vnde addit Candidus, *Semper maiora minoribus obsunt, agna est lupi præ- da*: Mites columbæ sunt præda aquilis. *Delphis*) qui Bal- nas & cete alere dicitur, qui intrat eorum ora, & egredi- tur, cum sequentes pisciculi in aluum Balnæ dimittan- tur. Vnde quidam latronem appellant: *venatur*) id est, in- sidijs capit, quia nihil est perniciosius eo. Multa autem per allegoriam dicuntur. *Hoc est Roma viris*) id est, captatrix. Ostentat enim se placidam & opulentam, & aduentantes inedia confici sinit. *Quod noctua auibus*) quæ admirationi est eis, & ita circumuolantes capiuntur aut visco, aut retibus *Lita*) i. illita à limo: *Vimina*) i. virgulæ aut perticæ par- uæ, sunt præda torrenda *viribus* alij *veribus* legunt. Sed & Maro *veribus* dixit, *pars in frustra secant, veribusq; tremē- tia figunt. Salignis autem*) id est, ex salicibus, quia talibus v- tuntur rustici.

Cand. O bellum hoc, poterit dici nihil aptius unquam,
Sed procul en coluber tortos in puluere gressus
Flectit, & exertis sitiens ferit æra linguis.

Faust. Candide, quæ moneo memori sub pectore serua.
Quando inger siluas graderis, defende galero

*Lumina namq̃, rudi prætexdunt spicula longis
 Dentibus & curuus discerpit polia mucro.
 Nec depone pedum, multa q̃, armare memento
 Cote sinum, ne te subito nouus opprimat hostis,
 Et perone pedem tegito, spineta colubris
 Plena, hominum vita morsu insidiantur amaro :
 Et nunc longa dies æstu facit acre venenum.
 Mille lupi, totidem vulpes in vallibus istis
 Lustra tenent, & quod dirum ac mirabile dictu est :
 Ipsi homines (huius tanta est violentia cœli)
 Sepe lupi effigiem more (que assumere vidi,
 Inque suum seuire gregem, multa q̃, madcre
 Cæde sui pecoris, factum vicina ridet,
 Nec scelus exhorret, nec talibus obuiat ausis:
 Sepe etiam miris apparent monstra figuris,
 Que tellus affecta malis influxibus edit.
 Sepe canes tantum in rabiem vertuntur, ut ipsos
 Vincat cæde lupos : & qui tutela fuerunt,
 Hostiles ineunt animos, & ouilia mactant.*

Uellum hoc] Assentatorum more, ut Persius indicat, lau-
 dat dictum Faustuli, quod tamē hic amicē fieri potest, ve-
 rum ostendit colubrum insidiari cantantibus. *Exertis lin-*
guis] ab ex & sero. Maro, & *linguis micat ore trifurcis. De-*
inde galero] i. largo pileo rustico. *Curuus mucro*] i. pugio
 spinarum. *Nec depone pedum*] id est, baculum pastorem.
Multa cote] id est, duris lapidibus. *Nouus hostis*] i. impro-
 uisus, & inexpectatus serpens. *Et perone*] id est, calceamento
 rustico, crudo corio crura ambire solito. *Spineta*] i. loca spi-
 nis & vepribus confita. Maro. *Nunc virides etiam occultant*
spineta lacertos. Sepe lupi effigiem] Maro in pharmaceutria:
Hic ego sepe lupum fieri & se condere syluis Marini, &c. Id au-
 tem Arcadibus dictum est euenire solitum, sed sic intelli-
 gitur lupos fieri, ut socij Vlyssis facti sunt & vrsi, & leones,
 & porci, quod eorum mores assumpserunt: unde furaces,
 & rapaces significat, sed ad fabulam quoque respicit:
 nam effigiem dicit & mores: Augustinus docet in Italia
 fenum esse quibusdam quod in asinos essent versi, & ita

Galeri
Pedum.

Pero.
spinetis.

BAPTISTÆ MANTVANI

subiere onera à cōiugibus imposita, more asinorum. *Malis influxibus*] malis influentijs. Acti profectò aceto conspergit Romanos, quasi verò cœlum id faciat. *Canes ouilia maculant.* Nota allegoria in Prælatos, qui subditos spoliant.

Fama est Ægyptum coluisse animalia quædam:

Et pro numinibus multas habuisse ferarum.

Ista superstitio minor est quam nostra. ferarum

Hic aras habet omne genus, contraria certe

Naturæ res atque deo, qui dicitur olim

Præposuisse hominem cunctis animantibus unum:

Sæpe etiam morbosa æstas, & pestifer annus

Ingruit & passim languens pecus omne per arua

Sternitur, extinctæ dum balat ad ubera matris

Agnus obit: moritur duro sub pondere taurus.

Nec modus est morbo, non est medicina veneno:

Sed vicina domus vicino à limite mortem,

Haurit, & assidue sumunt contagia vires:

Ista feras raro pestis rapit, utile semper

Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci

Dente lupi, nostraq; fera iactura opulescunt.

Cand. Heu heu quàm præceps miserum me insania traxit.

Credere fallaci gravis est dementia fama.

Romuleos colles, Tyberim, Romanaq; tellus

Audieram, & studio mens est accensa videndi,

Ducendiq; bonis in tot præstantibus æuum.

Accessi cum parte grezis: tentoria demens,

Totum pene larem cum pastoralibus armis,

Trans inga summa tuli, mulctralia, cymbia, abena,

Et cacabos, & quo formatur caseus, orbem

Fagineum, impensam atq; operas omisimus omnes.

Fama est Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere

aras suas Romæ: i. omne genus vitiosorum esse in honore &

pretio. Quod Iuue. Satyr. 1. graphice docet asserens, non

nisi flagitiosos exilio & carcere dignos sublimare, & ideo

inquit: *Aude aliquid breuibus Gyaris, aut carcere dignum. Si*

vis esse aliquid. Fama est Ægyptum. Idem docet Iuuen. Sat.

14. *Quis nescit Voluci Bythynice, qualia demens Ægyptus por-*

sentia

portenta colat: *Crocodilon* adorat Pars hæc, illa pauet satyræ
 serpentibus *Ibin*, &c. *Multas ferarum*] id est, multas feras,
Ista] scilicet *Ægyptiorum* superstitio, superstitioforum &
 delirantium religio minor est, quam nostra] i. Romana.
 Quia ferarum hic aras habet omne genus. *Præposuisse*] vt
 in paradiso, Gen. i. *Dominamini piscibus maris, & volatili-*
bus cæli, & uniuersis animantibus, quæ mouentur super terram.
Sæpe etiam morbosa æstas] hoc quoque verum: *pecus omne*]
 Id quia pastor dicit, sed & homines plurimi pestilentia
 absumi illic quotannis solent. *Dum balat*] id proprium
 est ouis, vt boare bouis, & mugire tauri. *Moritur duro*
sub pondere taurus] Hæc omnia nimis graphice habentur
 Georg. 3. *Ecce autem duro sudans sub vomere taurus Concidit*
&c. Nec modus] i. finis est morbo, non est medicina veneno]
 infectioni venenosæ. Ibidem. *Quæsitæque nocent artes, ces-*
se magistri Philyrides, Chiron, Amythaoniusque Melampus.
Ista feras raro pestis rapit] id quidem verum, & tamen non
 ita multiplicantur, vt pecudes. *Opulescunt*] i. Opulentæ, &
 diuites fiunt, vt *feræ sit nomen*] Nam si *feræ* scribitur, refer-
 tur ad lupos. *Crêdere fallaci grauis est dementia famæ*] Pro-
 uerbiale: sensus autem est, se tractum fama, quæ erat om-
 nes qui Romam accederent, ditari, illuc cum pecore com-
 migrasse, & cum armis pastoralibus, quæ graphicè enu-
 merat. *Mulætralia*] vasa in quæ lac trahitur & mulgetur.
Cymbia] vasa in morem cymbarum, in quæ transfunditur
 lac. *Athena*] id est, lebetes ex ære factos, & *cacabos*] aliud
 genus vasis, quidem caldaria vocant. Ex quo formatur ca-
 scus, orbem] id est, vas rotundum quo imprimitur. Vnde à
 forma *formaginem*] vocat Apuleius. Vnde Gallicum voca-
 bulum. Hunc vt charum ostendat, *fagineum*] id est, ex fago
 commemorat tornatum. *Impensam*] scilicet pecuniam. *Atq;*
operam amisimus omnes] quæ erat vox corui aliquando Ro-
 mæ venum expositi.

Quid faciam? quo me vertam? Sperata negatur
Pabula, tot casus, tot ubiq; pericula: cogor
In veteres remeare casus, & cepta sateri
Consilijs egressa malis, iterumq; per æstus,

BAPTISTÆ MANTVANI

*Et montana pati longos per saxa labores.
 Heu pecus infelix, o leuo sydere pastor
 Huc auerte : fuit multo præstantius istud
 Ignoſſe ſolum, patrioq; in limine tutos
 Conſumpſiſſe dies, gelidus ſeuiſſe ſub antris,
 Atque Padi circum ripas, Atheſiſue per agros,
 Aut ubi per virides campos, & pascua nota
 Mincius it, vel qua vitreo natat Abdua curſu,
 Conſediſſe, gregem pauſſe ſalubribus verbis.*
Fauſt. Te tua credulitas & me mea fallit in horas.
*Vidi ego ſupreme qui proſperitatis habebant
 Culmina, dum laudata petunt, cecidiſſe, nec unquam
 Emergiſſe malis; facit experientia cautos.*
Hi prius explorant & non laudata ſequuntur.
*Omnia laude carent, quæ ſunt meliora: fuerunt
 (Non nego) quæ famam retinent, ac nomina ſeruant,
 Cuncta ſuis pollent vicibus. Luna, Adria, Troia,
 Salvia, quos nobis memorabat ſepius Umber,
 Nomine ſunt ſolo, delcuit cætera tempus.*
*Si minor eſt patriæ (forſan modò) gloria noſtra,
 Reſ tamen eſt melior: laudata gloria Romæ
 Quanta ſit, in toto non eſt qui neſciat orbe.*
*Fama quidem manet, utilitas antiqua reſceſſit,
 Illi priſca quibus maduerunt paſcua, fontes
 Nunc humore carent, venis aqua deſuit hauſtis,
 Nulla pluit nubes, Tyberis non irregat agros.*
*Tempus aquæ ductus veteres contriuit, & arcus,
 Et caſtellarunt, procul hinc, procul ite capellæ.*
Hic ieiuna fames, & languida regnat egeſtas.

*Quid faciam] Deſperantis vox. Et cæpta fateri: Conſilij
 egreſſa malis) quod ſummè dolendum innuit. Virgiliana
 Iuno. Æneid. 1. Mene inceptis deſiſtere victam, O leuo) i.
 ſiniſtro, & inimico ſydere, paſtor huc auerte) potius quam
 aduerſe dicit, quia à bonis paſcuſ ad ſterilia migrari dolet.
 Iſtud) ſcilicet, ſterile & ſcleratum. Patrioq; in limine totos
 Conſumpſiſſe dies) repete, fuit multo tutius Atheſiſue per
 agros) fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit,
 &*

Mincius.

Abdua.

Lunæ

on filij
giliana
euo) i.
quàm
dolet.
ne totos
sue per
alluit,
&

& Veronam diuidit. *Mincius*] fluius Mantuanus, non longè à Mantua, in Padam fluens, sæpè commemoratus. *Abdua*] qui à Strabone Adua dicitur, fluius ex Verbano lacu ortus, in Padum quoque incidit. Verbanus autem, vt Larius, & Benacus, ex Alpibus ortum habet atque incrementum. *Consedisse*] à confido. i. locum habitationis cepisse, vt *Æneid.* 1. *Vultis & hic mecum paritèr considerare regnis? gregem pauisse.* repete, vt dixi, fuit multò salubrius. Te tua *credulitas*] docet non faciliè credendum esse, *in horas*, & non *in oras*, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potius diceret *in horam*. *Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia plus valet oculatus testis vnus quàm auriti decem. Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] i. summitatem. *suprema*] i. summæ prosperitatis. Alludit ad rotam fortunæ. *Cecidisse dum petunt laudata*] quia sæpè quæ bona & læta, vertuntur in peius. Vnde dici solet: *dij bene vertant. Nec unquam*] scilicet postquam semel ceciderant, *emersisse malis*] i. caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum, quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] scilicet cauti. *Explorant*] i. exquirunt & examinant prius, & non sequuntur omnia laudata, sed quæ compererint bona, quia sæpè laude carent quæ sunt meliora. sc. laudatis. *Non nego*] i. fateor, fuerunt, sc. multa *quæ retinent famam ac seruant nomina*] cùm nihil habeant rei, *sed cuncta pollent suis vicibus*. i. vicissitudinibus, vnde Comicus, *Omniũ rerum vicissitudo est.* *Luna, Atria, Troia, Salvia*] hæ vrbes quas *Vmber*] scil. doctus illæ, cuius sæpe meminit, *memorabat nobis*] hoc semper ne contra decorum plusquam, vt pastori competat, sapere dicatur. *sunt*] scilicet nunc solo nomine quia tempus deleuit cætera, quia omnia senescunt, & labescunt in tempore. Vnde *tempus edax rerum, &c. Luna.*] ciuitas olim Hetruriæ, ad Macram fluium, de qua Lucanus. *Hoc propter placuit Thuscòs de more vetusto Acciri vates, quorum qui maximus æuo Arnus, incoluit deserte mœnia Lunæ.* Interijt enim nunc, sed regio adhuc Lunensis nominatur. *Adria*] quoque vrbs Italiæ fuit,

BAPTISTÆ MANTVANI

fuit, quæ mari cui vicina est, nomen dedit, quod Adrianum seu Adriaticum dicitur; & interdum etiam Adria genere masculino, mare ipsum quod superum vocant, quia orientem versus, in qua ora Venetiæ sunt. *Troia*] notior est, quàm vt de ea quidquam dicendum sit. *Deleta vt Salvia*] vt aliæ multæ, vt Saguntus in Hispania, Carthago in Africa; Corinthus in Peloponneso, &c. *Si minor est patriæ forsân modò gloria nostræ*] Ergo & Faustulus se Mantuanum indicat, quia ait, Res tamen est melior. *Illi prisca, &c.*] Per fontes beneficos in poëtas intelligit, vt Mæcenatem, Augustum, Messalam, Pollionem & similes. *Quæ ductum veteres*] manifesta est allegoria. *Hic ieiuna fames & languida regnat egestas*] selecta & apta Epitheta. Nam ideo fames, quia ieiuna, & ideo languidus quis ferè, quia egenus. Egestas. n. languorem parit, sicut & inedia, vt patet in Apologo, quem Liuius recitat de membris, quæ in ventrem coniurauerant.

*Hic tamen, vt fama est & nos quoq; vidimus ipsi,
 Pastor adest, quondam ducens ex alite nomen,
 Lanigeri pecoris diues, ditissimus agri
 Carmine qui priscos vates, atq; Orphea vincat,
 Ophea qui traxit sylvas, & saxa canendo.
 Hic alios omni tantum virtute Romanos
 Exuperat, quantum Tyberim Padius, Abdua Macram,
 Lenta salix iuncum, tribuios rosa, populus algam.
 Credimus hunc illi similem, cui Tityrus olim
 Bis senos fumare dies altaria fecit.
 Hic ouium custos, ipso vigilantior Argo.
 Daphnide nec solum, sed eo, qui dicitur olim
 Admeti pauisse greges per Thessala rura
 Doctior: omne pecus Solymi curare magistri
 Dignus, & antiquo dignus succedere patri.
 Qui fuit Assyrii pecoris post retia pastor.
 Iste potest seruare gregem, depellere morbos,
 Humectare solum, dare pascua, soluere fontes,
 Conciliare Iouem, fures arcere, luposq;
 Si fauet iste, mane: quod si negat iste fauorem,
 Candide coge pecus, melioraque pascua quære.*

Hic tamen ut fama] Huc tendit principale institutum, ut videlicet Falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad Falco. eam inuitet, cuius gratiâ videtur tota Ecloga composita. *Ut fama est*] quæ sæpè mendax. Vnde Maro, *tam ficti prauique tenax quam nuntia veri*. Ideo addit, *Et nos quoque vidimus ipsi Pastor adest*] aut quia etiam Imperatores vocant pastores, ut sermo Pastoralis: aut quia datarius, & ut dicunt eleemosynarius est, & ita multorum pastor, *Quadam ducens ex alite nomen*] Dicitur enim Falco, quod & auis notæ nomen. *Lanigeri pecoris diues*, Maro in Bucolicis: *Quam diues niuei pecoris, quam lactis abundans. Ditissimus agri*] Idem Æneidos primo. *Huic coniux Sycheus erat, ditissimus agri Phœnicum; Carmine qui priscos Vates atque Orphea vincat*] More Maroniano principem ab exercitu separat, ut egregium significet. Nam Orpheus vnus priscorum est vatum: Orpheus. sicut Æneidos primo: *Reliquias Danaum, atque immitis Achilli*, vbi Achilles non excluditur à Danaïs, sed excellere, atque egregius esse significatur. *Orpheaque in medio posuit, sylvasque sequentes. Et saxa*] quod Amphoni ascribit Horatius dicens in arte poëtica: *Sylvestres homines sacer interpretesque deorum, Cedibus, & visu sædo deterruit Orpheus. Dictus ob hoc lenire tygres rapidosque leones: Dictus & Amphion Thebanæ conditor urbis, Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda, ducere quo vellet, &c. Tyberim Padus*] est Padus. enim Padus longè maximus fluuiorum Italiæ, quinque ostijs in mare Adriaticum prorumpens. Vnde Geor. i. *Fluuiorum rex Eridanus, &c. Abdua*] fluuius latus, de quo iam Abdua. dixi. *Macram*] fluuium exiguum, cuius meminit Lucanus dicens, *Nullofque vado qui Macra moratus Alnos*. Macri autem campi sunt in medio Bononiæ, & Rauennæ & aliarum ciuitatum, per quas itur Romam. *Lenta salix iuncum*] scilicet exuperat. *Populus*] arbor frequens ad Padum. *Algam*] Alga. herbam, quam proijcit aqua, quæ ad populum sæpe iacitur. Maro: *proiecta vilior alga. Credimus hunc illi*] scilicet Augusto Cæsari. *Cui Tityrus*] i. Maro: *Bis senos*] ut in prima Ecloga: *Hic illum vidi iuuenem Melibæe quotannis, Bis senos cui nostra dies altaria fumant. ipso vigilantior Argo*] cui ta-

BAPTISTÆ MANTVANI

Argus.

men centum erant oculi, quorum bini duntaxat somnum acceperunt. Verum Falco quoq; peruigil est auis. Vnde in epigrammatis alludit de eo ad summum pontificem. *Duce. resopitus pastor potes otia curis. Falco tuas Argi more gubernat oues.* *Daphnide*] quam tamen Theocritus, & Maro doctissimum, & diuinandi peritum inducunt. *Nec solum*] scilicet, *Daphnide* doctior, sed eo scilicet Apolline Nomio, qui ob interfectos Cyclophas nouem annis spoliatus diuinitate, paut armenta Admeti regis Thessalię iuxta Amphrysus, vt alibi diximus. *Per rura ergo Thessala*] i. per Amphrysus, *Omne pecus*] i. totam ecclesiam Catholicam: *magistri Soly-mi*] i. Hierosolymitani, videlicet Petri, & *dignus succedere patri*] scilicet Petro Papę, qui pater dicitur, quę scil. pater fuit. *Pastor pecoris Assyrij*] i. Iudaici, & totius Ecclesię, quę prima fuit in Assyria. *Post retia*] i. relictis retibus factus est piscator hominum. *Conciliare Ionem*] aut Deum, aut summum Pontif. *Si / auet iste, mane*] Omnem ergo spem in Falcone collocandam censet, quod vt significet, hoc argumentum excogitauit.

ECLOGA DECIMA, DE FRATRVM obseruantium, & non obseruantium controuersia, post religionis ingressum, inscripta Bembus.

Ioannis Murmelij Argumentum.
Nunc verę & falsę discrimina relligionis
Narrat, ouesq; pias Carmeli separat hędis.

*Candidus, Bembus, Batrachus, &
Myrmix.*

Maxima pastores agitat discordia Bembe,
Qui Solyms colles Galilęaq; rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati.
Iudice te, paucis si non audire recusas,
Et nisi te renouant maiora negotia, dicent.
Tu pater es vaturn, tu scis componere lites,

Iurgias

*Iurgiaq; & blandis conuitia tollere verbis.
Te quoque Pierios fama est potasse liquores,
Et vidiſſe deas, quibus eſt custodia ſacri
Fontis & Euſtache campos, ac Phocidis arua,
Ipſe ubi fronde ſua tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, cytharum, neruos & eburnea plectra.
Dicite quandoquidem tepidos admonit ad ignes
Nos hyberna dies, dum non ſinit ire per agros,
Bruma gregem, ſtatu Boreas dum ſeuit acuto.
Dum riget omne ſolum, teſtis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent ſub aquis glaciſſimis amnes.
Oſia damnantur, quæ nulla negotia tractant.*

Maxima p. ſtoris] Hac vltima Ecloga, quam vt ſuperiorem in religione compoſuit, agitur Carmelitarum Fratrum obſeruantium, quorum partes Batrachus agit, & non Obſeruantium, quos Myrmix defendit, controuerſia, fiſtis non obſeruantium vocabilis. Nam *Paraxus* rana dicitur, cui ferè ſimilem habent Carmelitæ de Obſervatione anteriorem tunicam quia piceam, aut vt dicunt, grifeam Myrmix autem formica, quæ nigra eſt, vt non obſeruantium tunica: Maro: *It nigrum campis agmen*. Præterea, vt in fabulis eſt, ranæ elegerunt regem, vt obſeruantes ſub vno communiter viuunt patre. Formicæ autem in vna quidem domo multos habent Magiſtratus, vt non obſeruantes diſperſas habent culinas. Litem proponit Candidus, per quæ ferè auctorem intelligo. *Pæſtores*] id eſt, Carmelicolas, aut Fratres de Carmelo proſectos. *Solymos*] id eſt, Hieroſolymitanos. Tu pater es vatum. Forte Generalem ordinis hoc nomine appellat, *qui pater eſt vatum*.] quia Carmelitarum qui filij oliim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicunt *Tu ſcis componere*] id eſt, finire: vt, *Ante diem clauſo componet veſper olympo*. Et in Bucolicis: *Non noſtrum inter vos tantas componere lites*. Vnde qui pacto litæ terminant, ſe compoſuiſſe, aut compoſitionem feciſſe dicunt. *Pierios liquores*] id eſt, hauſtus muſicos quibus poeta eualeſcit. *Et vidiſſe deas*] id eſt, Muſas, quibus viſis, & ab eis ad Hippocrenen ductus Heſiodus, poeta eualeſcit. Vnde

Oui.

BAPTISTÆ MANTVANI

Ouidius: *Ecce deas vidi, non quas præceptor arandi, Videbat
 Ascreas cum sequeretur oues.* Neutro autem modo dicit
 se Persius euasisse poetam, in principio sic: *Nec fonte
 labra proluui caballino. Nec me in bicipite somniaſſe Pernaſo
 Memini, ut repente sic poeta prodirem.* Et *Eurota cam-*
pot] Eurotas fluuius est Laconix laurifer. Vnde illic Phœ-
 bus fingitur docuisse lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia quæ
 Phœbo quondam meditante beatus Andyt Eurotas, iuſſi que
 edificere lauros, ille canit. Ac Phocidis arua]* in quibus Parnaf-
 ſus est mons, totus muſis conſecratus. Ouidius: *Separat A-
 nios Aſteis Phocis ab aruis, Terra ferax.* Et paulo poſt: *Mons
 ubi verticibus petit arduus aſtra duobus, Nomine Parnafſus,
 ſuperatque cacumine nubes. Fronde ſua]* id eſt, lauro. Maro in
 Bucolicis, *Phœbo ſua ſemper apud me, Munera ſunt lauri. Do-
 na dedit]* ſcilicet ſuam citharam, quam à ſe inuentam Or-
 pheo dedit. *Nervos]* id eſt, chordas, & *eburnea plectra]* id
 eſt, Lyræ heptachordem, quam inuenit, cum tetrachor-
 dis Mercurij dicatur. Horatius in arte, *Ne forte pudor ſit tibi
 Muſæ lyra ſolers, & cantor Apollo. Dicite]* Sic Palæmon Ma-
 ronianus: *Dicite, quandoquidem in molli conſedimus herba, Et
 nunc omnis ager, nunc omnis parturit arboſ.* Quod hic ex indu-
 ſtria mutat, quaſi per legem amebæi carminis contrarium
 dicens. *Tepidos admouet]* Persius: *Admouit iam bruma ſoci-
 te Baſſe Sabino. Boreas]* ventus ſeptentrionalis, dictus reſp.
 Thraciæ, quod illinc ubi regnat ad nos veniat: ſtātus eſt a-
 cutus: vnde Maro: *Boreæ penetrabile frigus adurit. Dum nati-
 get]* ſcilicet gelu. *Stiria]* gutta in longum congelata: *Tuſtor-
 pent]* ſtagnantium more. *Otia damnantur, quæ nulla negotio quæ-
 trahant.* Vnde Cicero principio tertij Officiorum, *Publicus
 Scipionem dicere ſolitus ſcripſit Cato, nunquam ſe minus otioſus
 eſſe, quàm quum otioſus, nec minus ſolum, quàm quum ſolus eſſet]* ſi
 Magnifica verò vox, & magno viro, ac ſapiente digna, quæ
 declarat illum, & in otio de negotijs cogitare; & in ſolitu-
 dine ſecum loqui ſolitus. Vbi ſciēs *otioſum* dici, qui mune-
 ribus publicis vacuus, operam dat rerum cognitioni, vnde
 poetica ſtudia *otia* vocantur. Non ergo otioſus nihil agit
 ſicut ceſſator.

*Myr. Pastores genus infelix æstate vagamur
 Pro grege solliciti, sed nos cum frigidus imber
 Continet in stabulis, lites & iurgia surgunt.
 Bat. Qui veteres audent ritus mutare, suorum
 Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ævum,
 Hi sunt, ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
 Im. De veteri ritu, de consuetudine patrum
 Rixa agitur vobis? leges moresq; parentum
 Batrachæ dic, dic cur nostrum venistis in orbem
 Ex Phœnice solo? nos pascua vidimus illa.
 Vidimus herbosos felici vligine campos.
 Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
 Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne?
 Vidimus, & Iordanis aquas, ubi maximus olim
 Pastor oves mergens, scabiem resecauit auitam.
 Amnis hic à Libano veniens, Galilea per arua
 Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magno,
 Vnde coit rursum: rursum mare fundit apertum,
 Urbs ubi Romani de nomine dicta Tyberi.
 Vnde coit rursum: tandem Ierichunte relicta
 Intrat in infames Asphaltis gurgitis undas,
 Hinc satis est nos oram omnem vidisse probatum.
 Dicite, & hinc tandem vestras demergite lites.
 Myr. Batrachus audaci semper sese ingerit ore,
 Et mihi se præfert magno temerarius ausu,
 Dum nescit. Non ego me ingessi, processi à iudice iussus.
 Bat. Pastores genus infelix] Proponit Myrmix litem, detestans
 quod qui de observatione non sunt, quia molliorem
 vitam, vellent in suo statu sine controversia & mo-
 destia permanere: contra de observatione vellent omnes
 similes esse. *Æstate vagamur pro grege solliciti*] allegoricôs
 na, quæ pro victu. *Sed cum nos frigidus imber continet in stabulis,*] Mā-
 in Georgico primo. *Frigidus agricolam si quando continet*
imber. Non exiere autem stabulis, tunc dicit ibidem sic,
propius stabulis armenta tenerent, Lites & iurgia sur-
Argutè quasi in odium iurgiorum litem refugit. Vn-
*Batrachus Qui veteres audent ritus mutare, &c. Hi sunt**

BAPTISTÆ MANTVANI

ô Myrmix, qui bella domestica gignunt] Quasi dicat, non nos
 sumus in culpa, qui velimus in pace sine iniuria vivere, sed
 qui ordini, & professioni nostræ iniuriam inferunt per no-
 uos ritus. Interloquitur autem Bembus, significans se peti-
 tum locorum, & obseruationis veteris, vt idoneus compro-
 betur iudex arbitrarius. *Leges moresque parentum*] id est, pa-
 trum & maiorum tuorum, ad quos reuocare vis. *Dic cur*
nostrum venistis in orbem] id est, Europam. *Ex Phœnice solo*] id
 est, ex Galilæa quam Phœnices secundum Strabonem
 habitant, & quæ est in Phœnicia. *Nos pascua videmus illa*
 Vt pastorem dicere rem videantur, & non impertinen-
 tem ad Bucolicum carmen, dicit *pascua*, non *claustra*. *Fœli-*
ci vligine] Vligo, inquit Seruius, est naturalis terræ humor
 ab ea nunquam discedens: vnde vliginosus ager semper
 humidus est: humidus, aliquando siccatur. *Vertice Carmali*
vitreis uberrimus undis Fons cadit,] id est, defluit. *Vbi maxi-*
mus olim pastor] Non tam de Helisæo, qui illic Naaman Sy-
 rum à lepra mundauit, quam de diuo Ioan. Baptista, loqui
 videtur, qui scabiem auitam, id est, originale maculam
 refecauit baptizando. *Amnis hic*] id est, *Iordanus*. *A Libano*
ueniens] per duos fontes qui dicuntur Ior & Dan, vnde Ior-
 danus nomen. *Rursum mare fudit apertum*] scilicet Tiberia-
 dis, de quo Ioannis sexto. *Abijt Iesus trans mare Galilee,*
quod est Tiberiadis. De nomine dicta Tiberi pro Tiberij. sc.
 Tiberias. *Tandem Ierichunte relicta*] Declinatur, hæc Ieri-
 chus, huius Ierichūtis, sicut Amathus, Amathūtis, & mul-
 ta alia. *Intrat in infamis Asphalti gurgitis undas*. Asphaltus est
 quod mare mortuum vocant, in quod vrbes illæ quinque
 infames absorptæ sunt igni & sulphure propter abomina-
 bile crimen, quod ab illarū vna *Sodomiticum*] vocant. *Hinc*
 id est, ex his quæ dixi, satis probatum est, *nos vidiſſe omnes*
oram] id est, regionem illam. *Dicite ergo, & demergite*] id
 est, obruite. *& supite*] hoc est, finite tandem hinc, id est, de
 hac re vestras lites. *Et mihi se præfert magno temerarius ausu*
 Volunt enim de obseruatione, vt sunt præstantiores, ha-
 beri. *Proceſſi à iudice iuſſus*] dixerat enim iudex Bembus
Batrache, dic, &c.

Vligo.

Asphal-
tus.

Bemb-

*Bemb. Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache, non est
Orandum armatis manibus, sed mentibus equis.
Batrache dic, Myrmix animi compesce furorem
Interea, ut venias magis ad responsa paratus.
Qui furit, insanit: qui verò insanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat :
Quicquid ait, vanum est: quicquid molitur, ineptum.*

*Bat. Bembe genus nostrum, generique exordia dicam,
Venimus Assyris, ut candidus inquit, ab oris :
Est pater Helias nobis, qui sustulit armis
Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes, qui ascendit in æthera curru.*

Bem. Nobile & antiquum genus hoc: & clara propago.

*Bat. Pastores alij quotquot per rura vagantur,
Omnia sunt rivi nostris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, pascendi ostendimus artem,
Quo magis hi peccant, qui cum sint ordine primi,
Primum amittunt, studia inconsulta sequendo.
Nos radix, alij rami: sed nos quoque rami
A veteri radice patrum, iam ætate caduci.
Tradidit Helias certam pastoribus artem,
Qua curare greges, qua noxia pabula fas est
Dicere & occultos imbres, veniosq; latentes:
Quæ salutaris foret, & qui pestifer annus.
Signa dedit, nihil omisit quod ouilia tangat :
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci lymphidus unda,
Tramite mutato (patet id) modo currit in austrum,
Sed prius (extat adhuc vetus alueus) ibat ad ortum,
Hi cursum fecerunt novos, liquere priores,
Quos dederat rivo veterum prudentia patrum.*

*Pone pedum Myrmix] Quia acrislis est, ne ex verbis ad ver-
bera prorumpant, monet tela deponi, pro quibus pastores
pedum habent. Et tu quoq; Batrache] Bona phantasia prio-
rem cõpellat eũ, qui de obliuione non est, quasi arden-
tior sit ad arma. Non est orandũ] i. causæ non sunt ab orato-
ribus dicendæ corā iudice armatis manibus, id enim vetat
leges.*

BAPTISTÆ MANTVANI

leges. *Sed mentibus æquis*] Quia disturbatis animis, facile veritas læditur. *Patracbe dic*] Repetit & confirmat quod supra dixit. *Vt venias magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes ira, raro se purgant vt decet, intenti ad ingerenda potius conuitia, vt patet apud Virgilium Maronem in Palemonem, *nec corda nec ora gubernat*. Vnde Horatius: *Ira furor brevis est, animum rege, qui, nisi paret, Imperat. Quicquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe genus nostrum*] vt gratiam & beneuolentiam iudicis capter, compellat eum propriè polliciturque exequi ipsius iussa. *Venimus Assyrijs, vt Candidus inquit, ab oris*] Dixerat enim: *Qui Solymos colles, Galileaque rura colebant*. Iudæa enim in Assyria est, cuius caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] Thesbites de quo 3. & 4. Regum abundans mentio sit: *qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *aruis*. Quod si legendum est *armis*, intelligam de *armis zeli*, aut de *ignibus cali*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo flammigeros ignes*] vt 4. Regum primo: *Si homo Dei sum, descendat ignis de celo, & deuoret te, & quinquaginta tuos*. Ibidem, 13. Regum. 18. *Inuocauit ignem qui deuorauit holocaustum*. *Qui ascendit in æthere curru*] vt habetur 4. Regum secundo. *Nobis, & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis litteris perquam illustis. *propago* autem quando *progeniem* significat primam corripit, quando *vitem*, producit. *Pastores alij*] Id, vt dixi, diuus Hieronymus quoque sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viuerent & monasticam vitam in Carmelo agerēt: *Pascendi ostendimus artem*] id est normam simul viuendi. *Quo magis hi*] qui noua instituta appetūt, & vetera quæ digniora, & meliora sunt immutare volunt. *Primatum admittunt*] quia dicunt se vltimo mendicantium approbatos, quum primi sunt, quia iussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] id est, inconsultorum quibus nouitas placet: sed nos quoque rami à veteri radice: id est, puilukauimus à patribus nostris, sed alij quasi per imitationem collateraliter, nos per propagationem

gationem ex vera radice: *caduci etate*) id est, antiquitate, à prima perfectione decedentes, quod dicit propter non obseruantes. *Tradidit Helias certam pastoribus artem*) id est, formam rectè viuendi exemplo vitæ suæ reliquit. *Quæ curare greges*) vt rem pastoriæ, vt dixi, agere censeatur, omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ouium, quum allegoricòs intelligat animorum. Pastorum enim est curare greges, vitare pabula noxia, quia certis diebus saltem abstinent à carnibus: & *occultos imbres*) id est, infectiones. & *ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum prinio dat verorum ventorum prognostica: *nihil obmisit*) More suo positione in *obmisit* primam producit, quum Horatius, & ferè alij *omisit* prima breui scribant. *Sed fons ille fluens*) allegoricòs vita religiosa. *Tam lymphidus*) id est, purus & clarus. *Tramite mutato, patet, id modò currit in austrum*) id est, meridiem, qui animantibus, in Italia præsertim, est pestifer, quia corrumpit etiam obsonia. Iuuenalis: *Tamen hic properat velut urgeat auster*. Horatius: *Præsentes austri coquite horum obsonia, & cetera*. Allegoricòs vult bona instituta esse inuersa atque deprauata. *Sed prius ibat ad ortum*) scilicet solis, id est, orientem, quia Euros & Boreas salubres sunt venti. Allegoricòs intelligit ad cælum, *Extat adhuc vetus alueus*) per quem scilicet fons ille fluere solebat; i. adhuc reperiuntur reliquæ veteris religionis. *Extare*) enim est superstitem esse, aut superstare, dum reliqua ceciderint. *Hi*) scilicet noui, quia non obseruant.

*Myr. Quid tibi, siue nono currat, seu tramite prisco
Dum modo sæcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cæti quereris regione? per austrum,
Solis iter, melior vitis quæ respicit austrum,
Et melior legitur Lybicis de collibus uua,
Bat. Et melior taxus boream quæ respicit, ergo
In Boream melius poterat decurrere riuus?
Pastor es & cura pecoris malè sanè relicta,
Sermonem de vite facis, quasi legibus iisdem
Grex & vitis eant, nec quod discrimen in undis,*

Gra-

BAPTISTÆ MANTVANI

*Graminèque, & ventis, nosti & quam noxius aufter
Sic pecori, disce à Roma, si innoxius aufter,
Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco?
Cur Clitumnus habet niueas? cur Mantua molli
Lanitia excellit. Vcronaque proxima Manto?
Vnde hæc multiplici rerum variantia forma?
Non aliunde nisi à cælis, à gramine, & unda.*

*Bem. Candide utrumq; pedum procul hinc (rogo) protinus aufer
Iuier eos hodie video bellum acre futurum.*

Clam cape, & aufero, subter sarmeniareconde.

Quid tibi Rusticè respondet Myrmix, vt doceat non ob-
seruantes ferè indoctos esse, & non literis sed perditis stu-
dijs vacare. *Quid tibi* id est, ad te, sicut in Euangelio. *Quid
tibi & mihi mulier? Dummodo fecundus* id quidem verum,
si eam fecunditatē pariat quam Batrachus desiderat. *Per
austrum solis iter* quia semper est in Zodiaco: *melior vitis*
scil. est, quæ respicit austrum, quia respicit solem incum-
bentem. Vnde dictum est, *Denique apertos Bacchus amat col-
les.* Et melior legitur: *Lybicis de collibus* i. Lybiam, hoc est,
meridiem respicientibus. Aut reuera de Lybicis intelligit,
ob eandem rem. *Est melior taxus* Docet Batrachus non
esse responsum ad rem, quia licet ad austrū vestra vitis sit
melior, non tamen continuo melior est pecori Auster
quàm Euris: sicut licet taxus quæ frigora secundum Maro-
nem amat; (dicit autem 2. Georgicorum, *apertas Bacchus
amat colles aquilonem, & frigora taxi*) præstantior est ad
boream, non statim tamen ad boream est melius pecus.
Sermonem de uite facis) Argutè taxat eos ebriositatis & vi-
tiositatis, quia *ex abundantia cordis os loquitur*, quasi legi-
bus iisdem, aut potius pascuis iisdem grex, & vitis eant
quod esse negat, quia sæpè vbi maior vini copia, minor est
pecorum, innuens per hoc, vini copiam officere castitati
religiosorum. Nam venter mero æstuans facillè despumat
in libidinem, vt auctor est Hieronymus. *Nec quod discrimen*
id est, quæ differentia, scilicet sit, & *quàm noxius* id est,
noxius auster sit pecori disce à Roma, si innoxius auster,
&c. Id quidem manifestum, quia eo flante varij generan-

tur morbi. *Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco? Cur Clitumnus habet niueas*] scilicet pecudes, sed & iuuenkos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Vnde Maro Georg. secundo. *Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus Victima, sepe tuo persusi flumine sacro Romanos ad templa deduxere triumphos.* Clitumnus autem fluuius est in Metania, quæ pars est Umbriæ partis Tusciæ, de quo fluuiio dicit Plinius in naturali historia, *quod animalia quæ cum portauerunt, albos fetus procreant. Cur Mantua molli lanicio excellit*] Est tamen in Euganeis mollior, sed vicini sunt. *Vero- naque proxima Manto*] id est, Mantuæ vrbi. Vsurpatiuè dixit Manto, quia non utimur nisi in nominatiuo, accusatiuo, & vocatiuo in o, & genitiuo in ys, à Græcis in o, longum exeuntibus, ut Manto, Mantus. *Candidè utrumque pedum*] quia deposuerunt pedum, id est, baculum pastorem, sed non longè à se reiecerant, ne à verbis ad verbera peruenirent, monet sedulus pastor Bembus secretè Candidum, ut vtriusque pedum subter sarmenta recondat] Sarmenta autem quia non omnes Gallicum noscunt, sunt putamina & resectamenta vitium.

Bat. *Bembe, mihi tecum sermo est; dum viximus unà, Dum commune pecus nobis fuit, heu mihi quantum Dedecus, heu quot sunt pecudes incommoda passæ? Nec mersare gregem fluuiio, nec vellera certis, Temporibus (sicut mos est) tondere licebat; Nudabant spineta pecus, nudata secabant Terga rubi, scabie cutis aspera, tabidus humor Pestis, & in totum serpebant ulcera corpus: Mulum igitur refert pecudes quæ pabula carpant, Flumina quæ potent, & qua regione morentur. Dic mihi, dic Myrmix, priscum cur lana colorem Perdidit? hec gregibus quidnam noua vellera fecit? Cur pecus est nigrum: quod erat melioribus annis Clarum? immutarunt mutati vellera mores. Bembe, ad te redeo, paucis absoluerè nitar. Sed quo digna omni tua sit sententia laude, Vera loquar: tui iura tenes, ego facta docebo.*

BAPTISTÆ MANTVANI

Iudicium reddit verum enarratio vera.

*His animaduersis, agere tot damna ferentes
Perimus ad fontem, viuumq; à vertice summo
Scrutari mihi cura fuit: tu prouide Myrmix
Interea nidos auium, vel Dorcada paruam
Venabare, tua quæ dona darentur amate.*

*Myr. Bembe, vides ut aperta in me conuitia torquet?
Auguro, ista manu lis est, non ore agitata;
Mos mihi non lingua, malè dicta refellere dextra.*

*Can. Batrachæ, ne verum taceam, linguosior æquo es.
Furgia bilem acuiunt, conuitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res est, nec homuncio Myrmix;
Res malè tuta, viros lingua irritare proterua.*

*Bat. Da veniam Myrmix, amitam proferre volenti
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.*

Myr. Do veniam, caue ne rursum me voce laceffas.

Bembe, mihi tecum sermo est.) Quasi dicat, In hoc homine nihil video rationis. *Dum viximus unà*) id est, priusquam per reformationē (vt aiunt) à non obseruantibus seiuncti sumus. *Hec mihi quantum dedecus, heu quot sunt pecudes incommoda passæ)* quasi dicat maxima & innumera. *Nec mersare gregem fluuiis)* id est, debitam curam animis adhibere. *Nudabant spineta pecus)* id est, mundanæ cogitationes & conuersationes. Nam litera, vt dicunt, aperta est. *Tabidus humor)* vitium carnis. *Multum igitur refert)* id est, distat, & ad rem facit. *que pabula)* De spiritualibus intelligit. *Priscum cur lana colorem perdidit?)* Quia prius, vt ex aulæis comprobauerunt. Obseruantes, vti sunt vestibus piceis, seu griseis, qualibus adhuc in nonnullis vtuntur fratres illiterati, quos conuersos vocant. *Nova vellera)* quia nunc nigra sunt intrinsecus indumenta, quod factum dicunt, vt vnus videantur gregis. Quia enim piceus color (vt in fratribus D. Francisci videmus) tam varius est, concluderunt in nigram immutare, quem de obseruatione Italica respuunt, putâtes natalem & sine fuce factum magis congruum religioni, quod & Maro censuit, dicens: *Nec variis disset*

men-

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mendacio. *Quod erat melioribus annis clarum*] si de exteriori loquitur, non videtur præcedere, quia omnes adhuc candidam seruant chlamidem. *Dicamus ergo clarum*] id est, sub nigrum qui respectu planè nigri clarus est, *Vellera*] vulgo gemino *ll.* scribitur, quia tamen à *Velando* venit, potest simplici scribi. *Veraloquar*] Oratoriè iuxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animaduersis*] scilicet malis, quæ pecori obuenerant. *Venimus ad fontem*] scilicet religionis. *Vel Dorcada*] Dorcas Græcè dicitur. Latine *caprea*, id est, capra syluestris. *Tu provide*] Ironicòs id refert, *tue que dona darentur amata*] Id amare sed vtinam non verè. Vnde Myrmix: *Bembe vides, &c.* *Mos mihi nō lingua, maledicta refellere dextra*] id autem acerbius contra se fatetur Myrmix, id est, nō obseruans, vt se longè à Dominico consilio abhorreere significet, *qui auferenti pallium docet potius tunicam addere*, quàm in pugnam procedere, aut litem inutilem fouere. Verùm quia neutrum decent conuitia, accedit Candidus liuoris expers: *linguosior*] id est, verbosior, *æquo*] id est, quàm æquum & honestum est. *Iurgia bilem*] id est, chole-ram, quæ stomachum mouet. Quia sermo durus suscitatur furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id iucundè, quia Myrmix, vt dixi, formica interpretatur, cui robor pro modulo corporis maximum inest, quia grana maiora se infert interdum, & oua sua se quoque maiora transfert. Viros quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*] Amita patris est soror, vt matertera matris, cui honestius quàm amatæ mittentur munera. Cætera nota, vt hæc ferè nota putem.

Bar. *Alueus excelsa saliens de rupe, lacunam
Foderat, & clausis vipas equauerat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco,
Densaq; sepierant tristem spineta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus vipas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu.*

BAPTISTÆ MANTVANI

Obstupui, & rapido rediens ad ouilia cursu,
Incipio paleas furca versare tricorni;
Ecce caput tollit coluber, linguaq; trifulca
Sibilat, instantur fauces, nepa liuida tendit
Brachia, ventrosus profert vestigia buso,
Vipera per stipulam ingrediens strepit: ô loca, dixi,
Non pecori tantum, verum & pastoribus ipsis
Noxia! mox grege diuiso de sedibus illis
Pascua quæ situm tristis meliora recessi.
Perq; iter antiquum fontis noua flumina duxi
In campos, ubi prima suos aurora colores
Explicat & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hic mihi secunda pecudes, hic pascua lata,
Et sine labe liquor, dulces sine crimine lymphæ,
Hæc loca primæui sunt quæ coluere parentes.
Signa casæ superant, puteus, cariosaq; ligna
Fixa solo, seiuncta pedum discrimine septem,
Et focus & lacera quæ cingitur arca sepe.

Alueus excelsa] Docet Batrachus quid in fonte viderit, dicens, *Alueus*] id est, riuus saliens de excelsa rupe, *foderat*] scilicet præcipiti casu, *lacunam*] id est, receptaculum aquarum, & sordium. *Gurges.*] i. vortex aquarum. *Spineta*] i. spinæ densæ. *Sepierant*] i. septimento quodam clauferant. *Ego vidi mille species venenorum*] id est, prauarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] id est, iuxta. *Lymphas*] id est, aquas, id est, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obstupui, &c. Furca tricorni*] id est, tria cornua habenti. *Nepa liuida*] i. scorpius habens venenum liuidum sub cauda. Sed hic dicit *liuida brachia*] id est, chelas liuentes. *Ventrosus*] id est, habens magnum ventrem. *Buso*] i. rana venenosa. *Vipera*] i. aspidum pessima, sic dicta, quod *vi pariat*, quia non potest edere fœtus suos quos ore concipit, & patrē concipiendo necat, sed ipsi vicini partui, aut iam maturi ad partum dentibus secant ventrem maternū, atq; ita vipera, neq; patrē neq; matrē vidit vnquā in colūmē, quod benignitate naturæ in nos efficitur. ne tā noxia pestis multiplicetur. *Pascua quæ situm tristis meliora recessi.*
Quasi.

Quæsitum, supinum, i. vt quæram aut quæsiturus meliora pascua. Vnde docet Obseruantes discessisse propter prauos non Obseruantium mores. *Perque iter antiquum*] iuxta traditionem primorum patrum. *In campos. vbi prima suos*] id est, orientem versus, sicut prius dictum est ad ortum. *Croceos ortus Phæbi*] sci. solis. *Hæc loca primaui sunt quæ coluere parentes*] Manifesta est ergo allegoria. Nam per orientem eorum puram, & salubrem significat vitam, per meridionalem plagam & austrum, vapidam, & mollem, vt ventus ille plumbeus, & tepidus est. *Signa case*] scilicet pastoralis. *cariosaq; ligna fixa solo, sciuncta pedum discrimine septem*] Tantū enim spatij cellis singulis congruit, & *focus*] scilicet communis, quo ignis fouetur, & *area*] id est, locus spatiosus in medio claustrī, circū quem porticum, & deambulacra faciunt. *Cingitur sepe lacera*] allegoricōs significat claustrorū muros dirutos, & peruios à non Obseruantibus factos.

Myr. Cura viris leuibus rerum solet esse nouarum,
Propterea certè noua pascua quaris & annes
Fingis inauditos, & vis nouus auctor haberi.
Bat. Cura viris grauibz rerum solet esse suarum,
Propterea Myrmix nimis à grauitate recedit,
Hæc nouitas non est nouitas, sed vera vetustas,
Religio, & pietas patrum instaurata resurgit,
Quam tua corrumpit leuitas, & nota tuorum
Segnities, igitur si quis labentia tecta
Erigat, & sterilem qui mansuefecerit agrum
Iudice te damnandus erit: non ponitur arbor
Altera, sed veteri inseritur bona virgula trunco,
Segne prius lignum, nostro sit fertile cultu.

Myr. Quamuis pingue tuo pecori sit gramen, & vnda
Defecata, tamen multe cum matribus agne
Interiere: lupi & paste meminere volucres.
Bat. Hæc fateor, quæ dira tue contagia pestis
Accipere, etiam procul aspicientibus obsunt,
Tantum virus inest, vestri vis tanta veneni.
Propterea magis, atq; magis discedere semper,
Est animus, patitur pecus hæc incommoda nostrum

BAPTISTÆ MANTVANI

*Sola, quod in vastam nondum discessit eremum,
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.*

*Myr. Batrasbe, de gregibus mentiris plurima nostris;
Certè alienarum tibi cura superflua verum,
Et temerè assumis partes censoris iniqui,
Cur mihi, qui pascō cuius pecus ista tueri
Non licuit? Solis ne domus mea cognita vobis?*

Cura viris leuibus] Quanquam id strenuè cauet Batrachus, ne res nouas dicatur molitus, tamen quum aliud non posset, id falsò obijcit Myrmix. *Et vis nouus auctor haberi.*] Hoc eis obijcitur, qui ad reformationem alios vocant, aut compellunt. *Cura viris grauius*] Subtilis responsio diuerbium diuerbio retundens. *Hec nouitas non est nouitas*] i. quam dicis esse nouitatem, non est nouitas, sed vera vetustas. Vnde manifestè dicit, *Religio, & pietas patrū inflau-rata*] i. in statum & formam priorem reducta, vnde verius dicitur *in sauro* quàm *re sauro*] resurgit. *Et nota tuorum*] sc. confratrum. *Qui mansuefecerit agnum*] Redit ad translationem propter sæpè dictam causam, ne videlicet non pastorales agatur res. *Segne*] i. tardum & infœcundum, quamuis pingue. Docet etiam inter eos qui se obseruantes dicūt, adhuc esse morbosos, & multos interiisse, ad quod Batrachus: *He fateor*] i. fateor, quod hæc oues interiēre, *quæ dira tue contagia pestis accepēre*] i. quæ infectæ ad nos vengrunt, nec se purgari permiserunt, *tantum virus*] id est, venenum. *Quod in vastam nondum discessit eremum*] i. quod nondum penitus à communione vestra discessit. Dicitur autem *eremus* sine aspiratione genere fœminino, & media lōga, quæ tria inuerti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] Quum aliter se purgari nequeat, ad conuitia resurgit. *Cur mihi qui pascō cuius*] Dictum id puto pro Cuius i. cuiuscunque pecus. *Ista tueri*] i. prospicere quæ tu mihi obijcis, *solis ne domus mea cognita vobis*] i. videtis vosne soli infectionem (vt dicitis) domus meæ quam nos ignoramus? *Bat. Æthiopes una quoniam nigredine sordent,
Ille color nulli vitio datur, omnibus idem
Vultus, & alterius si quis reprēnderet ora,*

*Et sua damnavet; pecorì, pecorisq; magistris
Fax eadem, scabies eadem, cutis & color idem.*

*Bem. Parcite, iam satis est lis intellecta, diesq;
Inclinata cadit, iam post iuga summa ruit sol.
Audite ò magni generis longæva propago,
Lite super vestra, quæ sit sententia nostra.*

Myr. Batrache, me audaci toties sermone laceffis.

*Bat. Non ego, sed non æqua magis te causâ laceffit.
Iudiciūq; timet sibi mens malè conscia iustum.*

*Cand. Quando inimicitias tempus deponere, rursum
Vestra novæ lites vecordia suscitât, ergo
Perpetuis hæc rixa odijs æterna manebit.
Quæ vos debilitas capitis, quæ insania vexat?
Non pudet his uti tanto sub iudice nugis.
Ergo animis audite æquis, odijsq; sepultis,
Ultima doctiloqui quæ sit sententia Bembi.*

*Bem. Ferte per antiquos patrum vestigia gressus,
Et veteres servate vias; revocate vagantes
Per valles & saxa greges, per lustra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.*

Æthiopes una] Graphicè docet quare illi non videant suam deformitatem suâq; vitia, quia omnes tales sunt. *ille color*] i. niger. *Fax eadem*] i. infectio. Quia verò ad manifesta vsq; cōvitiâ processū est, ne vltà progressio fiat, dicit Bēbus: *parcite*] i. abstinere à convitijs, quia lis est iā satis intellecta, diesque inclinata cadit. *Audite ò magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat. Timet iamdudum Myrmix causæ suæ, vnde non attendit ad iudicem, sed ad convitiâ dicta, dicens: *Batrache, me audaci toties sermone laceffis*] i. prouocas ad iram. *Non ego*] scil. te laceffo. *sed magis*] i. potius, *laceffit te causâ*] scil. tua non æqua] i. iniqua, *iudiciūq; timet sibi mens malè conscia iustum*] Multæ & egregiæ ubiq; sunt sententiæ quas memoriæ commendasse profuerit. Interloquitur Candid⁹ qui directior videtur vtrorumque litigantium, quia pro eis iudicem delegit. *Quando*] ordo est, *quando tempus*] sc. est deponere inimicitias, *tunc* sc. *vestra vecordia*] i. perversitas cordis, *suscitat*

BAPTISTÆ MANTVANI

rursum nouas lites) Ergo indignanter id dicit. *Non pudet his
uti tanto sub iudice nugis*) Magni facit authoritatē iudicis,
vt sententiæ ab eo datæ maius sit pondus. *Ergo*) quia id de-
centius, & honestius est, quàm odijs progredi. *Animis au-
dite æquis odijsq; sepultis*) i. sopitis, & oppressis. *ultima*] i. vt di-
cunt, definitiua sententia. Est autem hæc: *Ferte per antiquos
&c.* Incedite more maiorum vestrorum. *Reuocate vagantes
per valles*) i. qui aberrant à Carmelo, qui mons est i. à
vera religione in Carmelo instituta. Intelligere autem po-
tes molliter viuentes. *Et per saxa*] i. dura & aspera munda-
narum curarum, & *per lustra ferarum*] i. lupanaria, quia me-
rettrices Lupæ, quæ feræ sunt, dicuntur, & lustra ob id eti-
am lupanaria. *Seclusa* autem allegoria remotiore, manife-
stè vult errantes in perniciosis institutis & moribus ad re-
ctam reduci religionem, quæ antiqua est: vnde cōcludit,
Figite in antiquis iterum magalia campis] Magalia (vt dixi) &
mapalia Poenorum lingua sunt *tuguria*, & quasi pastorales
casæ. Vult ergo præstare, in antiqua viuere pauper-
tate, dummodo sancta maiorum suo-
rum seruant vestigia.

INDEX

INDEX VOCABVLORVM AC RERVM

de quibus per hæc Badiana in Baptistæ Mantuani

Eclogas commentaria mentio fit, copiosior

solito, & fidelius iuxta seriem Alpha-
beti digestus.

A Editus	13	Agnati	8	Annosus	63				
Abdua	85	Agrestis una	3	Anser	58				
Abel	54	Agrestij (aliter per c		Anteus	30				
Abraham	ibid.	scribitur)	fenti-	Ante & post	19				
Ac 5	Accipiter	48	mentum	38	Antenna	60			
Acern ^o	13	Aries	19	Abenus	14	Antiquum	3		
Affa	41	Affoon	16	Abena	ibid.	Aones 8. Apella	17		
Ad 82	Adam	54	Alauda	53	Appendix	11			
Adigere	48	Albion	50	Apollinis inuentum					
Adircus	57	Alcides	31	medicina	23				
Admeti oues quis a-		Alchimia vel Alki-		Araris	29	Area	17		
liquado pancrii	76	mia	48	Argus			76		
Adorare	47	Alia R 7	Alexis	24	Aristo	30	A'p'us	17	
Adria	73	Alga	76	Alias	32	Arma	40	Arms	65
Adriani inepta sen-		Alma	12	Arnicole					67
tentia	42	Alier & alius	31	Artocopi					48
Adulari	41	Altum d8	Alues	19	A'tomus &				45
Adulta seges	2	Amator	5	A'p' &					60
Adulter	42	Ambages	4	Artocreas					60
Ædes 9	Ægeria	50	Ambigo	ibid.	Arx	12	Asylus		66
Ægon	60	Ambire diuos	37	Asphalius					78
Ægyptus	31	A'mens	19	Assentator					72
Ægypti numina	74	Amicus	23	Assyria					82
Æneæ syluij asser.	8	Amica	17	Amor	3	Astræa			58
Enobarbus	49	Amphion	29	Astus	37	Athesis			74
Æolus 62	Ær	17	Amphitryonides	35	Athos	33	Atrides		32
Ærarit 38.	Æs	44	A'm'p'us	10	Articus				29
Æsopi patina	39	Amynticus	10	Anarys					30
Æsopi astutia	59	Anas	64	Anipos	21	Aucupium			50
Æstimo.	18	Angina	65	Aueñus					69

Auer-

INDEX.

<i>Auerfor</i>	21	<i>Cacus</i>	33	<i>Catuli</i>	41
<i>Auerto</i>		<i>ibi. Caduceus</i>	35	<i>Catus 6 Canla</i>	34
<i>Auertor</i>		<i>ibi. Cadus 6 cecias</i>	31	<i>Causari</i>	9
<i>Augustus</i>	41	<i>Cain 54 Calais</i>	34	<i>Centauri</i>	66
<i>Aureolus</i>	14	<i>Calamitas</i>	18	<i>Ceraunia</i>	29
<i>Auster</i>	4	<i>Calces</i>	13	<i>Cercopithecus</i>	47
	B	<i>Caldaria</i>	69	<i>Ceres</i>	63
<i>Babylonia</i>	7	<i>Caligo 48 Callus</i>	18	<i>Chaones</i>	66
<i>Baccatus</i>	70	<i>Calices</i>	13	<i>Charibdis</i>	22
<i>Bacchus</i>	69	<i>Catypso</i>	82	<i>Chryseis</i>	34
<i>Bacillum</i>	38	<i>Camaldula</i>	58	<i>Cicendula</i>	19
<i>Balare</i>	73	<i>Campe</i>	64	<i>Cicones</i>	31
<i>Baldus</i>	78	<i>Campestris</i>	59	<i>Cicuta 43. Ciere</i>	26
<i>Balcare</i>	50	<i>Candidus</i>	61	<i>Cimex</i>	60
<i>Bum.</i>	51	<i>Canicula</i>	30	<i>Cinaras</i>	32
<i>Parathrum</i>	75	<i>Canis</i>	<i>ibi. Circe 24 Circu</i>	40	
<i>Bardi & Bardus</i>	5	<i>Canis at catinaturay</i>	7	<i>Cithara</i>	38
<i>Barducucullus</i>	<i>ibid.</i>	<i>Cantharus</i>	59	<i>Clavum</i>	84
<i>Batrachus</i>	77	<i>Capelle</i>	63	<i>Claviculus</i>	14
<i>Belides 30 Belus</i>	<i>ibi.</i>	<i>Caprea</i>	76	<i>Clavus</i>	43
<i>Bemacus</i>	11	<i>Capreolus</i>	70	<i>Clitumnus</i>	76
<i>Biblis</i>	30	<i>Carbo</i>	16	<i>Cloace</i>	61
<i>Bifidus 34 Bilis</i>	54	<i>Cardiacus</i>	69	<i>Coarctare</i>	50
<i>Bimestris</i>	27	<i>Cardinales</i>	39	<i>Codrus</i>	40
<i>Binium Pythag.</i>	53	<i>Cardo 19 Carex</i>	69	<i>Caenacula</i>	34
<i>Boare</i>	73	<i>Caricibus</i>	<i>ibi. Cogere</i>	25	
<i>Bombyces</i>	39	<i>Cassēs</i>	27	<i>Coinquinare</i>	47
<i>Bombycinus</i>	<i>ibi.</i>	<i>Carmelus</i>	62	<i>Coitus</i>	11
<i>Boreas</i>	33	<i>Carmelita</i>	72	<i>Colluere</i>	71
<i>Brucus</i>	64	<i>Carpere</i>	44	<i>Compilo</i>	50
<i>Bruma 37</i>	64	<i>Carthusia</i>	62	<i>Compita</i>	10
<i>Brisceis 30 Bufo</i>	47	<i>Casa</i>	17	<i>Componere</i>	7
<i>Bustum</i>	12	<i>Cassiopeia</i>	62	<i>Conor</i>	24
<i>Baxus 9</i>	12	<i>Castor</i>	32	<i>Concinnus</i>	36
	C	<i>Castvare</i>	62	<i>Concitare</i>	6
<i>Cacabus</i>	69	<i>Catelli</i>	47	<i>Condere</i>	37
<i>Cacumen</i>	56	<i>Catones</i>	16	<i>Confidere</i>	75

CON-

INDEX.

41	Consulere	45	Dies genialis	10	Exilis	34
34	Consulti	19	Discrimen	17	Exoffare	4
9	Conuitia	47	Dissimulare	27	Extare	80
66	Cordum	47	Diuis	17	Extemplo	58
29	Cornicis omen	65	Dolia duo in foribus	Extimo		17
47	Corni omen	ibi.	Ionis	17	F	
61	Coryli 75 Cos	70	Domine	21	Fabellæ exortæ nobi-	
66	Cosmas medices	17	Domitij cuiusdā su-	litatis		55
22	Cosmus	ibid.	perbia	38	Fabula institutarum	
34	Crassi cuiusdam non	doxæ		68	mercedum	43
19	crassum dictum	39	Dryades	21	Facito 53 Facul	39
31	Creta	48	Dryas 62 Drys	ibid.	Facula 50 Fax	80
26	Crinale	33	Dumeta	24	Faxo	38
60	Crocodilus	ibi.	E		Fagineus	74
32	Crucius	39	Ebrosus	50	Fagus 75 Falco	76
40	Crumenæ	38	Effeminatum	32	Favrago	38
38	Cuium 56 Cura	2	Epist.	11	Favtorci	47
84	Curare	24	Elysijs campi	25	Fasces	ibi.
14	Cymbia	36	Enucleare	4	Fascinare	5
43	Cyprus	55	Epicædion	25	Fasfi	66
76	D		Epicuri sententia	17	Fassidia 37 Fata	13
61	Dæmon 6 Dan	79	Epitaphion	25	Fatum	12
50	Danaus	31	Erebus	54	Fastus	3
40	David	34	Epistim.	ibi.	Fevalis	27
34	Deos utriusq. sexus	Eremus		83	Ferre 8 Fides	43
25	fidos esse	38	Erydanus	11.	29 Fidito 33 Fines	50
47	Deducere	59	Erynnis	15	Fascina	ibid.
11	Deglabrare	34	Eryphile	31	Fistula	4
71	Deianeira	31	Euentus, et Euentæ	20	Fistulicen	53
50	Delphin	68	Eurotas	79	Flaccus	26
10	Demens	45	Eurus	70	Fluentini	65
7	Demoliri	18	Eurydice	37	Fluuius	60
24	Dentale	9	Examen	65	Fœnistecæ	47
36	Deplumare	50	Excandescencia	50	Fœnus ibid. Fata	65
6	Densation	51	Excubare	21	Fætare	11
37	Diana	6	Exortus	71	Fætura	44
75	Dibapba	9	Exhaustus	27	Fomago	70
CON-					For-	

INDEX.

<i>Formica</i>	37	<i>Hercules</i>	38	<i>Infectus</i>	11
<i>Formicarū fabula</i>	ib	<i>Hernica</i>	30	<i>Influxus</i>	70
<i>Fortuna</i>	43	<i>Heroicū carmen</i>	cui	<i>Ingenere</i>	4
<i>Fortunatus</i>	3	<i>debetur</i>	8	<i>Insomnia</i>	24
<i>Fossa frons</i>	29	<i>Hic</i>	11	<i>Insomnis</i>	ibid.
<i>Frigidior</i>	27	<i>Hippodamia</i>	ibi.	<i>Instar</i>	8
<i>Fuci</i>	88	<i>Hippolytus</i>	ibid.	<i>Instita</i>	14
<i>Fulce</i>	32	<i>Hippos</i>	31	<i>Interuallum</i>	63
<i>Fuligo</i>	58	<i>Hircus sine corn.</i>	44	<i>Ior</i>	76
<i>Fulminare</i>	32	<i>Hispidus</i>	61	<i>Iordanes</i>	ibi.
<i>Funda</i>	ibi.	<i>Histrion</i>	42	<i>Irrerire</i>	49
		<i>Humor</i>	12	<i>Iste</i>	5
		<i>Hyena</i>	33	<i>Indea</i>	73
		<i>Hycus</i>	44	<i>lunonis auis</i>	35
<i>Galathæa</i>	27	<i>Hymen</i>	4	<i>Iurgia</i>	18
<i>Gaibula</i>	62	<i>Hymeneus</i>	ibi.	<i>Inreconsultus</i>	19
<i>Galla</i>	4	<i>Hypermnestra</i>	31	<i>Inuentus</i>	48
<i>Ganeas</i>	30				
<i>Garganus</i>	61				
<i>Gelida</i>	3				
<i>Gemelli</i>	60				
<i>Gener</i>	8				
<i>Genius</i>	52				
<i>Genethliaci</i>	37				
<i>Geryō</i>	34				
<i>Gestire</i>	63				
<i>Goliath</i>	34				
<i>Gorgones</i>	ibid.				
<i>Graie</i>	35				
<i>Grando</i>	17				
<i>Gregorū</i>					
<i>Tisernatis</i>					
<i>Impendere</i>					
<i>excellentia</i>	28				
<i>Imperiosus</i>					
<i>Implumis</i>					
<i>Improbis</i>					
<i>Impronidus</i>					
<i>Incalescere</i>					
<i>Incestare</i>					
<i>Inconsultus</i>					
<i>Indefessus</i>					
<i>Indiga</i>					
<i>Indocilis</i>					
<i>Indoctus</i>					
<i>Inepti</i>					
<i>Iners</i>					
<i>Infectus</i>					
<i>Influxus</i>					
<i>Ingenere</i>					
<i>Insomnia</i>					
<i>Insomnis</i>					
<i>Instar</i>					
<i>Instita</i>					
<i>Interuallum</i>					
<i>Ior</i>					
<i>Iordanes</i>					
<i>Irrerire</i>					
<i>Iste</i>					
<i>Indea</i>					
<i>lunonis auis</i>					
<i>Iurgia</i>					
<i>Inreconsultus</i>					
<i>Inuentus</i>					
<i>Iacchus</i>					
<i>Iactura</i>					
<i>Iberi</i>					
<i>Ibis</i>					
<i>Ida duplex</i>					
<i>Ignis</i>					
<i>Iliaca</i>					
<i>Illiros</i>					
<i>Illetabilis</i>					
<i>Illepidi</i>					
<i>Immaturus</i>					
<i>Imperiosus</i>					
<i>Implumis</i>					
<i>Improbis</i>					
<i>Impronidus</i>					
<i>Incalescere</i>					
<i>Incestare</i>					
<i>Inconsultus</i>					
<i>Indefessus</i>					
<i>Indiga</i>					
<i>Indocilis</i>					
<i>Indoctus</i>					
<i>Inepti</i>					
<i>Iners</i>					
<i>Infectus</i>					
<i>Influxus</i>					
<i>Ingenere</i>					
<i>Insomnia</i>					
<i>Insomnis</i>					
<i>Instar</i>					
<i>Instita</i>					
<i>Interuallum</i>					
<i>Ior</i>					
<i>Iordanes</i>					
<i>Irrerire</i>					
<i>Iste</i>					
<i>Indea</i>					
<i>lunonis auis</i>					
<i>Iurgia</i>					
<i>Inreconsultus</i>					
<i>Inuentus</i>					
<i>Iacchus</i>					
<i>Iactura</i>					
<i>Iberi</i>					
<i>Ibis</i>					
<i>Ida duplex</i>					
<i>Ignis</i>					
<i>Iliaca</i>					
<i>Illiros</i>					
<i>Illetabilis</i>					
<i>Illepidi</i>					
<i>Immaturus</i>					
<i>Imperiosus</i>					
<i>Implumis</i>					
<i>Improbis</i>					
<i>Impronidus</i>					
<i>Incalescere</i>					
<i>Incestare</i>					
<i>Inconsultus</i>					
<i>Indefessus</i>					
<i>Indiga</i>					
<i>Indocilis</i>					
<i>Indoctus</i>					
<i>Inepti</i>					
<i>Iners</i>					
<i>Infectus</i>					
<i>Influxus</i>					
<i>Ingenere</i>					
<i>Insomnia</i>					
<i>Insomnis</i>					
<i>Instar</i>					
<i>Instita</i>					
<i>Interuallum</i>					
<i>Ior</i>					
<i>Iordanes</i>					
<i>Irrerire</i>					
<i>Iste</i>					
<i>Indea</i>					
<i>lunonis auis</i>					
<i>Iurgia</i>					
<i>Inreconsultus</i>					
<i>Inuentus</i>					
<i>Iacchus</i>					
<i>Iactura</i>					
<i>Iberi</i>					
<i>Ibis</i>					
<i>Ida duplex</i>					
<i>Ignis</i>					
<i>Iliaca</i>					
<i>Illiros</i>					
<i>Illetabilis</i>					
<i>Illepidi</i>					
<i>Immaturus</i>					
<i>Imperiosus</i>					
<i>Implumis</i>					
<i>Improbis</i>					
<i>Impronidus</i>					
<i>Incalescere</i>					
<i>Incestare</i>					
<i>Inconsultus</i>					
<i>Indefessus</i>					
<i>Indiga</i>					
<i>Indocilis</i>					
<i>Indoctus</i>					
<i>Inepti</i>					
<i>Iners</i>					
<i>Infectus</i>					
<i>Influxus</i>					
<i>Ingenere</i>					
<i>Insomnia</i>					
<i>Insomnis</i>					
<i>Instar</i>					
<i>Instita</i>					
<i>Interuallum</i>					
<i>Ior</i>					
<i>Iordanes</i>					
<i>Irrerire</i>					
<i>Iste</i>					
<i>Indea</i>					
<i>lunonis auis</i>					
<i>Iurgia</i>					
<i>Inreconsultus</i>					
<i>Inuentus</i>					
<i>Iacchus</i>					
<i>Iactura</i>					
<i>Iberi</i>					
<i>Ibis</i>					
<i>Ida duplex</i>					
<i>Ignis</i>					
<i>Iliaca</i>					
<i>Illiros</i>					
<i>Illetabilis</i>					
<i>Illepidi</i>					
<i>Immaturus</i>					
<i>Imperiosus</i>					
<i>Implumis</i>					
<i>Improbis</i>					
<i>Impronidus</i>					
<i>Incalescere</i>					
<i>Incestare</i>					
<i>Inconsultus</i>					
<i>Indefessus</i>					
<i>Indiga</i>					
<i>Indocilis</i>					
<i>Indoctus</i>					
<i>Inepti</i>					
<i>Iners</i>					
<i>Infectus</i>					
<i>Influxus</i>					
<i>Ingenere</i>					
<i>Insomnia</i>					
<i>Insomnis</i>					
<i>Instar</i>					
<i>Instita</i>					
<i>Interuallum</i>					
<i>Ior</i>					
<i>Iordanes</i>					
<i>Irrerire</i>					
<i>Iste</i>					
<i>Indea</i>					
<i>lunonis auis</i>					
<i>Iurgia</i>					
<i>Inreconsultus</i>					
<i>Inuentus</i>					
<i>Iacchus</i>					
<i>Iactura</i>					
<i>Iberi</i>					
<i>Ibis</i>					
<i>Ida duplex</i>					
<i>Ignis</i>					
<i>Iliaca</i>					
<i>Illiros</i>					
<i>Illetabilis</i>					
<i>Illepidi</i>					
<i>Immaturus</i>					
<i>Imperiosus</i>					
<i>Implumis</i>					
<i>Improbis</i>					
<i>Impronidus</i>					
<i>Incalescere</i>					
<i>Incestare</i>					
<i>Inconsultus</i>					
<i>Indefessus</i>					
<i>Indiga</i>					
<i>Indocilis</i>					
<i>Indoctus</i>					
<i>Inepti</i>					
<i>Iners</i>					
<i>Infectus</i>					
<i>Influxus</i>					
<i>Ingenere</i>					
<i>Insomnia</i>					
<i>Insomnis</i>					
<i>Instar</i>					
<i>Instita</i>					
<i>Interuallum</i>					
<i>Ior</i>					
<i>Iordanes</i>					
<i>Irrerire</i>					
<i>Iste</i>					
<i>Indea</i>					
<i>lunonis auis</i>					
<i>Iurgia</i>					
<i>Inreconsultus</i>					
<i>Inuentus</i>					
<i>Iacchus</i>					
<i>Iactura</i>					
<i>Iberi</i>					
<i>Ibis</i>					
<i>Ida duplex</i>					
<i>Ignis</i>					
<i>Iliaca</i>					
<i>Illiros</i>					
<i>Illetabilis</i>					
<i>Illepidi</i>					
<i>Immaturus</i>					
<i>Imperiosus</i>					
<i>Implumis</i>					
<i>Improbis</i>					
<i>Impronidus</i>					
<i>Incalescere</i>					
<i>Incestare</i>					
<i>Inconsultus</i>					
<i>Indefessus</i>					
<i>Indiga</i>					
<i>Indocilis</i>					
<i>Indoctus</i>					
<i>Inepti</i>					
<i>Iners</i>					
<i>Infectus</i>					
<i>Influxus</i>					
<i>Ingenere</i>					
<i>Insomnia</i>					
<i>Insomnis</i>					
<i>Instar</i>					
<i>Instita</i>					
<i>Interuallum</i>					
<i>Ior</i>					
<i>Iordanes</i>					
<i>Irrerire</i>					
<i>Iste</i>					
<i>Indea</i>					
<i>lunonis auis</i>					
<i>Iurgia</i>					
<i>Inreconsultus</i>					
<i>Inuentus</i>					
<i>Iacchus</i>					
<i>Iactura</i>					
<i>Iberi</i>					
<i>Ibis</i>					
<i>Ida duplex</i>					
<i>Ignis</i>					
<i>Iliaca</i>					
<i>Illiros</i>					
<i>Illetabilis</i>					

INDEX.

11	Leno 43	Lepor	30	Mantes	60	Mæror	18
70	Leucosia		13	Maneo	80	Molorchus	67
4	Leuitas 27	Leuis	20	Manions	45	Monosyllabarū pri-	
24	Libra 15	Libum ib.		Manubria	41	uilegium	28
bid.	Libethrides		29	Manus	56	Mors varia	18
979	Libethris		62	Mapalia	29	Moses 34	Mox 12
144	Liber 58	Libs	41	Maria cui visa	53	Mugire	73
69	Libo 47	Limbus	14	Marisca	64	Mulcta	36
ibi.	Limpidus		80	Marius	15	Mulstrale	37
5	Linguasus		84	Martialis sentimen-		Mulstra	36
73	Liquitur		10	tum	39	Mulstralia	37
35	Lites 8	Liens	16	Martius	38	Multoties	91
18	Liuor 17	Lix	47	Masculus	40	Mundus	39
19	Lolium 52	Loth	34	Matertera	60	Murex	7
48	Lucultus		38	Maturum	24	Myrmix	58
	Ludere		27	Matrone Herculi		Myrrha	30
0513	Lumina		35	visa	53	N	
ibi.	Lune 75	Lupæ	41	Media	3	Naaman	79
1601b	Lupanar		52	Medicorū lcentia	48	Naiades	35
56	Lupus ubi nullus		48	Meditari	28	Napea	26
	Luscus 5	Lustra	60	Medusa	33	Narcissus	13
12	Lux 9	Lycus ibid.		Melampodion	60	Nates 34	Nauci 60
34	Lycaon 52	Lycoris 32		Melampus	ibi.	Negara	44
42	Lycas 49	Limbus 14		Mera	ibi.	Nemea	63
74	Lymba		56	Melotas	44	Nemus Egerie	50
e 65	Lymphaticus		8	Mercari	53	Neoptolomeus	44
9	Lymphidus		80	Mergus	ibid.	Nepa 83	Nercides 20
Lani.	Lynter 11	Lyo	31	Messis	ibid.	Neronis sumptuos-	
37	M			Menania	77	tas	4
e 65	Macra 26	Macri ib.		Midas 43	Miles 61	Nervi 73	Nervosus
uas 64	Magna		30	Milium	65		55
6	Magalia		27	Milui 62	Minus 42	Neue	37
62	Magi 52	Magis	84	Mincius atq	Minti-	Nicolaite	68
38	Mainus		72	us scribunt	75	Nitidule	9
62	Malis anibus		44	Minotaurus	30	Noctua ubi vel	
41	Malus punica		72	Mrua	29	plurime, vel nullæ	51
30	Manica		4	Modus	30	Nodus Herculis	38
Leno						Nomius	

INDEX.

Nomius quis dicitur	34 Otiosus	77 Perna	6
Noster 16. Nuga	41 Ostentum	14 Perniciter	12
Nugari	27 Ouidij opinio	79 Pero 73 Personu	33
Num	24 P	Pessum ire	17
Numantia	34 Padus	76 Petafo 64 Pera	5
Numerus	56 Palestra	4 Petulci	43
Numinarius	60 Palmes	62 Pernaſus	24
Nurſa 63 Nurſus	65 Pampineus	28 Phædra	30
Nymphæ	63 Pan 63 Pannofus	16 Pharetra	26
O	Papyrus	60 Philomela, seu philo-	
Obba	69 Par 70. paradifus	61 mene etymologia	4
Obduſtus	27 Paranympheus	67 Philtra	24
Obmiſſus & Omis-	Parafceue	16 Philrides	57
ſus	10 Parcere 30 Pars	55 Phineus	35
Odere	20 Parnafus aut Par-	Phlegeton	23
Oenomaus	30 naſſus	25 Phocis	72
Oenone	55 Parthenope	13 Phæbus	68
Oenophilus	9 Participia an com-	Phœnices	74
Oenophorum	91 parantur	46 Phrocynides	83
Ocſtrum	65 Parturire	26 Phillis	36
Ogdosa 68 O'v	9 Paſiphae	30 Piacula	66
Olympica	43 Paſtillus	60 Picem 67 Pietas	50
Olympus	35 Paſinum	49 Pierides	21
Omaſum	47 Paſtor 76 Paſta	5 Pierius liquor	18
Omnia	11 Patina Æſopi	39 Pignora	48
Onocratalus	50 Patulus	9 Pila 49 Pilare	43
O'vibid. Opera	65 Pauliſper	43 Pileolum	38
Operior	54 Paupertas	7 Pihecos	43
Ophiuſa	48 Peculia	65 Plorans	46
Opuleſcere 30 Ora	2 Pecunia	41 Peto 50 Polenta	44
Orare 44 Orcus	23 Pedepreſſim	49 Πολυ 25 Polymnia	29
Ordo potuum	64 Pedes 41 Pedica	4 Pondo 20 Popini	
Orendes	62 Pedū 73 Pegafus	59	45.61
O'p'p'us	4 Penates	44 Populare	ibid
Orexis	ibi. Penſum	72 Populus	71
Orgia 13 Oryſibia	35 Penula	36 Poſt habere	13
O'p'p' 63 Orphe	76 Perageve	46 Populus cui ſacra	58

INDEX.

6	nūc 57	Præcox	24	Romuli fabula	39	Sirius	30	Sirus	54			
12		Præcordia	34	Rostrium 5	Rulla	9	Socer	8	Socrus	ibid.		
33		Præstigia	6	Ruminare		3	Sogona: alias	Sagona				
17		Prima lux, & pri-		S					79			
5		mus dies	9	Sambucus		34	Solifossor		49			
43		Prodigia	53	Sacrum offerre		90	Soluagus		23			
24		Propago	80	Salax 30	Salignus	17	Solstitia duo		59			
30		Propter	12	Salomon		68	Solum 8.	Solyms	82			
26		Proserpina	32	Saltidicus		30	Sonipes		51			
philo-		Prospicere	12	Saltus 19	Salvia	74	Sopitus	27	Sopor	3		
gia 4		Proximare	9	Samson		34	Soraxia		59			
24		Pruina 39	Pubes	12	Sarcinula	58	Sortiri digitis		4			
57		Pubescere	72	Sarmēta 22	Satā	14	Specimen		25			
35		Pueri	30	Scidi à scindo		17	Spelea		61			
23		Puerpera	65	Scipionis dictum		72	Spicatur		9			
72		Pulex 57	Plus	49	Scommā	4	Spineta		73			
68		Purpurare		33	Scrutari nidos	42	Squarrosus		34			
74		Pyramis		ibi.	Scurrilitas	ibid.	Sterno		39			
83		Pyrrha 54	pyrrhus	11	Scilla 21	Secare	27	Stimulus		49		
36		Pythagoras		40	Secundare	35	Stipites		67			
66		Pythoussa		23	Securis	49	Stiria 44	Stina	8			
as 50		Q			Securus	17	Stratus		4			
21		Quā 19	Quando	3	Segnum	42	Striges	27	Strix	64		
18		Quæstio de mago-	Semiramis			30	Strophades		35			
48		rum aduentu	5	Sēsim	50	Senectū	63	Styx	57	Succida	66	
48		Querula		34	Sentes	65	Scpes	35	Sulfuris arx		39	
38		R			Sepire	78	Septifores	59	Super	43	Supra	5
43		Rabula		50	Sepulchrum leue	22	Surculus		22			
46		Ranarum fabula		44	Sepultus	4	Seres	39	Susarion		3	
ta 44		Rebecca 31	Refert	21	Serica		ibi.	Suspiciere		52		
nia 29		Referre	24	Regius	10	Sero	58	Serra		70		
Popina		Reor	16	Respicere	9	Seruij error		40	Slyuanus		52	
45.61		Restauo		84	Seruitium		77	Synestris		24		
ibid		Rhodope		29	Serus	11	Setosus	62	Syrtes		5	
71		Rima 5	Rimula	35	Simulare		27			T		
18		Romphaa, seu Rom-	Sina	26	Sion		34	Tabescere		27		
ra 58		phea		34	Sirenes		13	Tantalus		8		

Tar.

INDEX.

Tarpeia	31	Texus	75	Valsasinus	58	Virus	37
Teges	69	Telum	25	Vates	37	Via	78
Tegepe	29	Uecordia			48	Vita fungi	34
Tentans	28	Vellera			46	Vittis	47
Telles	8	Vena			48	Vitta	96
Tethys	62	Ventriculus			10	Vitula facere	50
Tetricus	16	Ventrosus			83	Vlgo	73
Thalassio	5	Venus			18	Vlua	60
Thesens	53	Ver			68	Vmber	25
Thysilis	33	Vernus			ibi.	Vmbria pari Thufcie	
Tiberis	29	Veribus & Verubus					22
Tibia	9				73	Vrendi	cadanera
Tibicen	53	Verno			30	mos	23
Tiivrus	1025	Verona			69	Vrba	ibi.
Tonius	9	Vertex			17	Vi	67
Tragica vox	30	Vestigare			50	Vtres	9
Tricornis	84	Vites			49	Viuidus	72
Trinia	5	Vitus			37	X	
Troia	75	Videns			9	Xerxes	34
Tumulus	21	Villa			51		
Turgida	4	Vimen			4	Z	
V		Vindemie			50	Zelus Hetie, vide	
Valle documentum		Vineta			9	Helias	58
	39	Vipera			84	Zetus	36

FINIS.

37

78

34

47

36

50

73

60

25

scia

22

ueta

23

ibi.

67

9

72

34

vide

58

36